

Luostarinkatu 5:n päärakennus lastenkotina 1900-luvun alussa. ÅA

Asemapiirros 2017, Arkkitehtitoimisto Sabelström.

LUOSTARINKATU 5

Rakennushistoriaselvitys

2018

Arkkitehtitoimisto Okulus
Kati Winterhalter ja Mikko Bonsdorff

1	Johdanto	3			
1.1	Yleistä	3			
1.2	Tutkimuksesta	6			
2	Kaavahistoriallinen tarkastelu	7			
2.1	Vanhan Turun aika	7			
2.2	Gadolinin aika 1794 – 1816, puutarha ja laboratorio	11			
	Vartiovuoren etelärinteen asutus	13			
2.3	Palo 1827 ja uusi asemakaava 1828	14			
2.4	Asemakaava 1897	17			
2.5	Osakaavoja	20			
	Huvilakaava 1921, rivitalokaava 1938				
	sekä suojelukaavat 1972 - 1984	21			
	Vartiovuoren puiston kehystäminen rakennuksilla	22			
3	Lähialueiden rakentuminen	23			
3.1	Vartiovuoren etelälaita	23			
3.2	Kortteli 9 rakentuminen	26			
3.3	Vartiovuoren puiston historia	28			
4	Luostarinkatu 5:n historia	31			
4.1	Gadolinin laboratorio ja puutarha 1794 – 1816	31			
	Monipuolinen professori Johan Gadolin	31			
	Puutarhan perustaminen ja toiminta	32			
	Kemiallis-teknisen tehtaan toiminta	33			
	Puutarhan ja laboratorion myynti	34			
4.2	Surutoin 1816 – 1826	35			
	Apteekkarin puutarha ja panimo 1816-1822, Surutoin I	35			
	Rakennuskanta vuonna 1821	35			
	Palovakuutus 1821	37			
	Puutarha Surutoin kesällä 1819	38			
	Oluenpanija Lundbergin surullisenkuuluisa Surutoin	38			
4.3	Kuumesairaala ja synnytyslaitos 1833 – 1890	40			
4.4	Lastenkoti 1901 - 2017	42			
	Rakennuksen ylläpito	44			
5	Rakennusten nykytila	60			
5.1	Entinen laboratoriorakennus, nykyinen päiväkotiki	60			
	Ulkoasu	60			
	Sisätilat	63			
	Ajoituskaavio	64			
5.2	Sauna- ja pesutuparakennus 1922	70			
5.3	Makuuhalli 1922	74			
6	Luostarinkatu 5:n rakennushistorialliset arvot	75			
7	Lähteet ja viitteet	77			
	Arkistot	77			
	Www-lähteet	77			
	Kirjallisuus	77			
	Viitteet	78			

1 JOHDANTO

1.1 Yleistä

Tämän selvitystyön kohteena oleva tontti sijaitsee kaupunkirakenteeltaan heterogeenisellä alueella, lähinnä avokortteleista muodostuvan asuinalueen ja Vartiovuoren puiston välissä. Naapureina on 1800-luvun lopun puutaloja, 1960-luvun korkeita kerrostaloja ja 1900-luvun alun jugendhuvilakin. Tässä seurassa Luostarinkatu 5:n rakennukset näyttävät nykytilassa olevan tontillaan satunnaisesti asennossa, vailla identiteettiä ja omanarvontuntoa. Tontin rakennuskannan arvoa on vaikea nähdä paikan päällä seisten, vaan sen arvo on syvässä kulttuurihistoriassa, joka ansaitsee tulla paremmin tunnetuksi ja huomioiduksi myös rakennetussa ympäristössä.

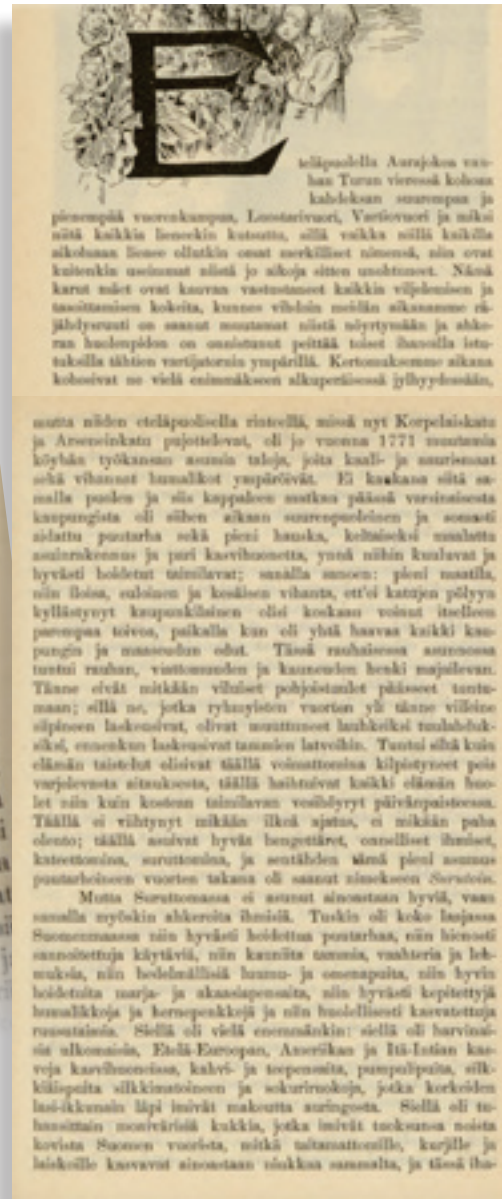
Tontin päärakennus, Gadolinin laboratoriksi edelleen nimetty rakennus, on hyvin poikkeuksellinen jäännös Turun monivaiheisesta historiasta. Rakennus ei ole ilmeisesti missään vaiheessa ollut erityisen viehkeä tai arkkitehtuuriltaan merkittävä, mutta sen käyttötarkoitukset kertovat kiinnostavan kaupunkihistoriallisen tarinan. Rakennuksen sijainti ja asemointi todistavat vanhemman kaupunkirakenteen väljemmistä vaiheista. Laboratoriorakennuksen historian kannalta kiinnostavin henkilö ja luova voima on professori Johan Gadolin, jonka hengen tuote rakennus, sitä ympäröinyt puutarha ja erityisesti näitä molempia yhdistävä innovatiivinen puutarhanhoitoa, kemiaa ja taloustiedettä

Pohjakuvana ilmakeku vuodelta 1983 (TK KY), Gadolinin puutarhan hahmo poimittu Tillbergin peltokartasta 1818 (TKA). Puutarhan kartta on oikaisematon, eikä välttämättä siis aivan täsmällinen.

3. Surutoin.

Eteläpuolella Aurajokea vanhan Turun vieressä kohoaa kahdeksan suurempaa ja pienempää vuorenkumpua, Luostarivuori, Vartiovuori ja mikä niitä kaikkia lieneekin kutsuttu, sillä vaikka niillä kaikilla aikolnaan lienee ollutkin omat merkittävät nimensä, niin ovat kuitenkin useimmat niistä jo aikoja sitten unohtuneet. Nämä karut mäet ovat kauan vastustaneet kaikkia viljelemisen ja tasoittamisen kokeita, kunnes vihdoin meidän aikanamme räjähdykseni on saanut muutamat niistä nöyrytyään ja ah-

hyödyntävä toiminta oli. Gadolin oli monipuolisia tietoja ja taitojaan soveltava rohkea kokeilija, jonka elämänsä ja luottamus luonnontieteiden kaikkivoipaisuuteen osuivat hedelmälliseen maaperään 1700-luvun lopun, valistuksen ajatusten herättämässä, kasvavassa Turussa.

Tässä selvityksessä puutarhat ja istutukset saavat kohtalaisen osan, johtuen puutarhainnostuksen merkityksestä nimenomaan Gadolinin luoman kokonaisuuden syntyemisessä. Toisaalta sama innostus on vaikuttanut myöhempien kaupunkipuistojen kehittymiseen Turussa. Voidaan ajatella, että Gadolinin puutarhan tarjoama paratiisillinen muisto, joka 1800-luvun turkulaisten mieliin tallentui Surutoin-puutarhan muutamina julkisina kesinä, on osaltaan vaikuttanut 1800-luvun jälkipuolen haluun rakentaa kaupunkilaisille yhteisiä keitaita. Laboratoriorakennuksen säilyminen näiden kahden, eri aikaisen, mutta toisiinsa liittyvän puistoalueen rajapinnassa voidaan nähdä nivelellä tai kosketuspintana siihen historiaan, joka muutoin on säilynyt vain muistoissa.

Surutoin-puutarhan merkitys ja painoarvo ovat todellista lyhyttä historiaansa suurempia, osin S. Topeliuksen Välskärin kertomuksissa esiintyvän turkulaisen Surutoin-puutarhan takia. Tämän suloisen kuvauksen esikuvana on Gadolinin puutarha, vaikkakin Välskärin kertomukset si-joittuvatkin ajallisesti hiukan varhaisempaan vuosikymmeneseen, jo 1770-luvulle.

Tänään Gadolinin perustamasta komeasta kokonaisuudesta on jäljellä vuonna 1800 valmistunut nk. laboratoriorakennus sekä sen edessä muutamia satoja neliöitä rakentamatonta tonttia, jossa ehkä on säilynyt joitain 1800-luvun alun kasvien jälkeläisiä. Tosin varsinainen puutarha on lakanut olemasta jo noin 190 vuotta sitten. Turun vuoden 1827 palosta selvinnyt puisto tarjosi aikalaisille lyhytaikaisen turvapaikan ja laboratoriorakennusta käytettiin hätämuonitukseen. Palon jälkeinen kaava pilkkoi puutarhan tonttimaaksi ja irroitti laboratoriorakennuksen alkuperäisestä asiayhteydestään. Kaavan mukaisten tonttien muodostumisen jälkeen, viimeistään vuodesta 1833 lähtien rakennus on toiminut sairaalana. 1900-luvun alusta tontilla on toiminut kunnallinen lastenkoti yli sadan vuoden ajan, kunnes 2017 rakennus vuokrattiin yksityisen päiväkodin käyttöön.

Tontin nykytila ei lainkaan paljasta sen historian merkityksiä. Tonttia kiertää lastenkotivaiheessa 1963 pystytetty teräsverkkoaita, jonka tolpat ovat ruosteisia ja verkko repsottaa. Tontilla sijaitsee päärakennuksen, siis entisen laboratoriorakennuksen, lisäksi vuonna 1922 valmistuneet katosmainen "makuuhalli" sekä kaksikerroksinen, tiilirakenteinen pesu- ja leivintuparakennus. Rakennusten väliin jää pihapiiri, johon on järjestetty lasten leikkipiha. Jokseenkin puuttomalla, nurmettuvalle hiekkapihalla on muutamia leikkilaineita ja puiston puusto kehystää sitä pohjoispuolelta. Päärakennuksen kadun puolella oleva alue on entisen puutarhan ainoa jäännös, mutta päiväkotikäytön takia etupihalle toivotaan useita parkkipaikkoja. Entisen sisäänkäyntikuistin umpeen rakennettu pääty tekee vanhasta rakennuksesta vaikeasti lähestyttävän ja kokonaisuudesta sulkeutuvan.

Tutkimuksesta

Selvitystyön toimeksianto ja tavoitteet

Tämä selvitys on tilattu Arkkitehtitoimisto Okulukselta talvella 2018 pohjatiedoksi Luostarinkatu 5:n tontin kaavam muutoksen arvioimista varten. Selvityksen tuli tarjouspyynnön 13.10.2017 mukaan *”sisältää ainakin perustiedot kaikista rakennuksista eli tiivis kronologinen kuvien avulla havainnollistettu suunnittelu-, rakennus- ja käyttöhistoria, joka vastaa kysymyksiin mitä, milloin, kuka, miksi ja kenelle – tiivis historiakuvaus tontin rakentumisesta, muutosvaiheet, suhde lähiympäristöön ja tietoa rakennuksen nykytilasta säilyneisyysanalyysiin.”* Selvitystyö on tehty tämä toimeksianto mielessä, tavoitteena osoittaa kaupunkihistoriaan piiloutuvat muistot ja rakenteet, joiden ymmärtäminen edellyttää taustatietoa ja paneutumista.

Tutkimus jakautuu historiallisesti kolmen mittakaavan tarkasteluun: ensimmäisenä tarkastellaan Vartiovuoren ja sen eteläpuolisen alueen kaupunkirakenteellista ja asemakaavallista kehitystä, toisena lähikortteleiden rakentumista ja kolmantena nykyisen Luostarinkatu 5:n tontin ja rakennusten vaiheita. Lopuksi käsitellään rakennusten nykytilaa.

Keskeiset lähteet

Vanhat kartat, asemakartat, peltokartat ja asemakaavat ovat olleet suureksi hyödyksi kokonaisuuden ymmärtämisessä. Näistä suuri osa sisältyy joko Kansallisarkiston tai Turun kaupungin viime vuosina digitoimaan aineistoon. Lämmin kiitos näiden käyttöön saannista paikkatietoinsinööri Asmo Leskiselälle, miljösuunnittelija Tomi Hangistolle ja

tutkija Kaarin Kurrille Turun kaupungin eri toimialoista. Vanha valokuva-aineisto on lähes kokonaan kahdesta arkistosta, Åbo Akademin ja Turun museokeskuksen kokoelmista, joissa minua ovat ystävällisesti avustaneet Johanna Lindblom ja Ninna Pulli. Vanhempaa kirjallista tutkimusta aiheesta löytyy jonkin verran, paljolti Svante Dahlströmin perustutkimukseen pohjautuen. Kiinnostavaa ja osin ehkä aiemmin hyödyntämätöntä aineistoa löytyi Historiallisen Sanomalehtiarkiston digitaalisen haun ansiosta.

Nimistöä

Luostarinkadun lähiympäristön katuverkosto on Luostarimäen museoaluetta lukuun ottamatta kokonaisuudessaan vuoden 1828 jälkeen muodostettu. ”Luostari”-liitteiset nimet liittyvät luonnollisesti suurien kalliomäkien, nykyisten Samppalinnanvuoren ja Vartiovuoren välisessä painanteessa, Kaskenkadun Aura-joelle katsovassa rinneessä sijainneeseen keskiaikaiseen dominikaaniluostariin. Alueen luostari-alkuisissa nimissä on vuosisatojen varrella tapahtunut jonkin verran muutoksia, mikä osaltaan hämmentää historiallisten vaiheiden seuraamista. Luostarin länsipuoleinen mäki, nykyinen Samppalinnanvuori, esiintyy kartoissa Luostarivuorena (Klosterberg) 1700-luvun lopulta aina vuoteen 1897, jolloin uusi nimi vahvistettiin uudessa asemakaavassa. Idän puolella olevan Vartiovuoren nimi on pysynyt muuttumattomana 1600-luvulta ja se liittyy rannikon vartiovuorijärjestelmään¹. Ennen vuoden

1827 paloa Vartiovuoren ja joen välistä rantakaistaa jakoi peräti neljä kapeaa katua, joista kolmella oli ”luostari”-liitteinen nimi: Klostergatan (tai Klosteröfvergatan), Klostermellangatan sekä Klosterågatan.² Palon jälkeisen uuden katuverkon myötä nämä katulinjaukset katosivat. Samalla luostariin viittaavat nimet katosivat kadunnimistä useaksi vuosikymmeneksi.

Vartiovuorelle kaakosta johtava nykyinen Vartiovuorenkatu on saanut nimensä heti palon jälkeen ja esiintyy 1828 kaavassa muodossa Vårdbergs gatan. Sille kohtisuora katu (nyk. Luostarinkatu) taas sai nimekseen Vartiovuoren poikkikatu (Vårdbergs tvärgatan). Nykyinen luostariin viittaava nimi juontaa vuoden 1897 kaavasta ja oli aluksi perusmuotoisena Luostarikatu. Nykyinen genetiivinen muoto on vahvistettu vuonna 1938. Aura-joen ylittävä pääkatu oli 1828 kaavassa saanut nimekseen Östra Auragatan (Itäinen Aurakatu), mutta nimi muutettiin Kask- tai Kaske-sukuun viittaavaksi Kaskenkaduksi jo vuonna 1890. Viimeisin vaihe ”luostari”-liitteisiin nimiin toteutui vuonna 1953, kun Turun käsityöläismuseon alueen nimi vahvistettiin Luostarinmäeksi ja Kaskenkadun lyhyt poikkikatu, Kaskentie, nimettiin Mustainveljestenkujaksi.³

2 KAAVAHISTORIALLINEN TARKASTELU

2.1 Vanhan Turun aika

Tämän selvityksen keskiössä on Sampplinnanvuoren ja Vartiovuoren syleilyyn jäävä, laaksomainen, etelään viettävä alue. Vanhan, paloa edeltävän kaavan mukainen, nk. Luostarinkorttelin (Klosterkvarter⁴, eli pikemminkin Luostarinkaupunginosan) tontti numero 161 oli muihin alueen tontteihin nähden kookas ja käsitti noin 8 1/2 tynnyrialan kokoisen vanhan peltoalueen.⁵ Tontilta on löytynyt merkkejä keskiaikaisesta dominikaanikonventtiin liittyvästä hautausmaakäytöstä. Luostarivaiheen jälkeen lähialueella on ollut asutusta ja köyhemmän väen raken-

Kansallisarkisto, Itu*, kaupunkikartat, digitaalinen aineisto, kartta ennen vuotta 1652.

Kaskenkadun kaivauksissa 1969 paljastettuja luostarin rakenteita, kuvaaja C. J. Gardberg. Kuvakaappaus sivuilta <https://www.veritas.fi/dominikaait/fin/>

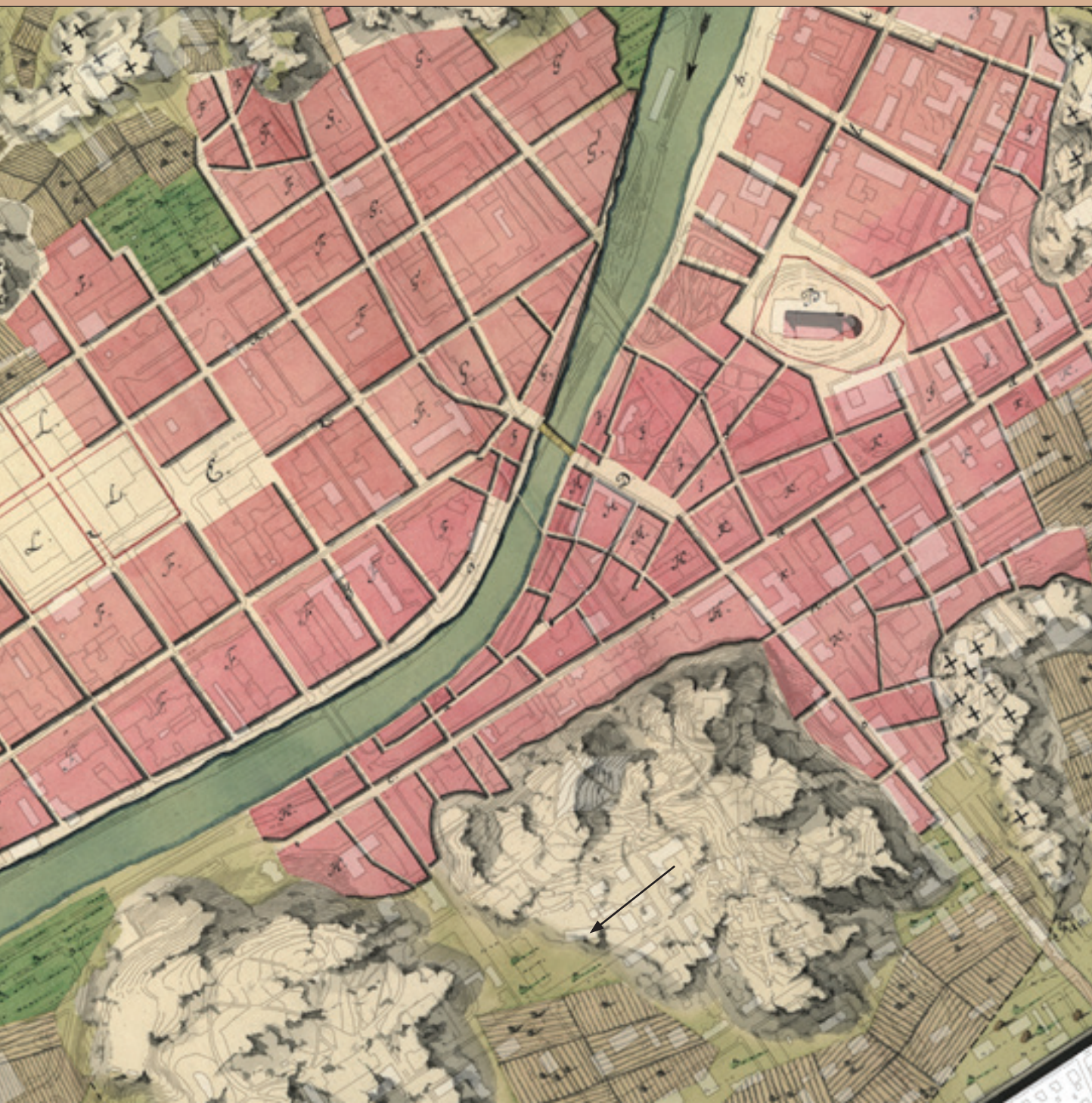

nuskantaa. Vaikka nykyisen Luostarinkadun alue on ollut kaupungin tulliaidan sisäpuolella, on sinne hakeutunut köyhempi asutus pyritty 1600-luvun puolivälissä siirtämään joenrantaan, kalliomäkien vaikeakulkuisten teiden takaa helpommin saavutettavaksi ja kontrolloitavaksi.⁶ Peltomaa ehti 1700-luvun aikana vaihtaa omistajaa useaan kertaan. Viimeistään 1700-luvun alkupuolelta tiedetään, että tutkimuksen kohteena oleva alue on ollut viljelykäytössä, peltokarttojen perusteella sarkoihin jaettuna, ilmeisesti ainakin osin kaupunkilaisten yhteispeltona. Vuoden 1710 kartassa tontti 55 on nimetty Baltzar Schultzin pelloksi ja viereinen 56 mainitun ryytimaaksi. Vuodelta 1682 oleva kauppakirja vahvistaa vastaavan alueen omistuksen siirtyneen Schultzille ratsumestari Gerhardt Friedrich Kulmanilta.

Nk. Bergmanin kartta vuodelta 1710, Reglering 1710, Ruotsin sota-arkisto SFP Finalnd Åbo 20 st f. Kartan taustalla kaupungin nykyinen kantakartta harmaasävyisenä. Laboratorirakennus on helppo tunnistaa poikkeavan koordinaatiston takia.

Vanhan kartan geometrinen muokkaus arkeologi Tapani Tuovinen, 2011. (TK KY).

Isovihan aikaan omistussuhteet muuttuivat ja vuodelta 1733 oleva asiakirja toteaa vastaavan kaltaisen vapaapeltoalueen siirtyneen Jochim Wittfoothilta kauppias Franz Kochille. Vielä 1750 kartassa kaupunkirakenne päättyy Kaskenkadun rinteeseen, eikä nouse mäenharjanteen yli. Näissä vanhimmissa kartoissa näkyy kalliomäkien rakentamista rajoittava vaikutus.

Stälströmin karttaan vuodelta 1780 (seuraava sivu) on mäkiä eteläpuolella olevan peltoalueen pohjoislaitaan ensimmäisen kerran merkitty rakennus. Alue todetaan postivirkailija Erik Johan Alléenin omaisuudeksi.

Vasemmalla kartan taustalla kaupungin nykyinen kantakartta harmaasävyisenä. Vanhan kartan geometrinen muokkaus arkeologi Tapani Tuovinen, 2011. (TK KY)

Kyhlenbeckin kartta 1750. Ruotsin valtionarkisto, Klinkowströmska samlingen IV. Finland Åbo blad 30.

Kartoissa nuolella osoitettu vanhempi rakennus, joka on ollut olemassa jo ennen Gadolinin aikaa. Puutarhahistorian näkökulmasta on mainitsemisen arvoista, että sekä professori Gaddin plantaasi että Akatemian kasvitieteellisen puutarha on kartassa erikseen nimetty.

Stålströmin kartta 1780. Ruotsin valtionarkisto, Klinkowströmska samlingen IV. Finland Åbo blad 30.

Gottskalkin kartta 1789, laadittu Gustaf Gadolinin 1754-56 kartan pohjalta. Kansallisarkisto, kaupunkikartat, Itu*, digitaalinen aineisto.

2.2 Gadolinin aika 1794 – 1816,

Kun postivirkailija Alléen kuoli, vanhan peltoalueen osti tämän tarinan keskushenkilö, kemian professori, tehtailija, puutarhuri ja Suomen talousseuran perustajajäsen, professori Johan Gadolin⁷. Nyt käynnistyi sijainniltaan ja laadultaan ilmeisen otollisen maa-alueen määrätietoinen ja kokonaisvaltainen kehittäminen tuottavaksi puutarhamaaksi. Tontti oli tietävästi ostohetkellä rakentamaton, mainittua, alueen pohjoislaidalla sijainnutta puurakennusta lukuun ottamatta. Gottskalkin kartassa vuodelta 1789 kalliomäkien ja tulliaidan välinen alue oli lähes kokonaan pelto- maata. Asutus oli noussut entisen luostarin alueelle, nykyisen Samppalinnanvuoren ja Vartiovuoren väliin, mutta Vartiovuoren eteläpuolinen alue oli toistaiseksi rakentamaton. Kaksikymmentä vuotta myöhemmin laaditussa aluekartassa (Wermingin kartta 1808) Vartiovuoren eteläpuoleinen alue on kehittynyt osaksi kaupunkirakennetta. Gadolinin puutarhan pinta-ala on suorastaan huomiota

herättävä (ehkä hiukan todellista suurempi) ja nykyisen Luostarimäen alueen katu- ja kortteliverkosto on kehittynyt puutarhan kanssa samaan koordinaatistoon. Näiden ja tulliäidan välissä on kuitenkin edelleen peltomaata. Tillbergin peltokartta vuodelta 1818 osoittaa rakennettujen tonttimaiden lisääntyneen Vartiovuoren eteläistä reunaa myöten. Myös Gadolinin uudisrakennus, varsin kookas laboratorio, näkyy oletettavasti vanhemman rakennuksen kanssa saman suuntaisena, tontin pohjoisrajaan kiinni rakennettuna. Näiden kahden rakennuksen asemointi on lähes itä- länsisuuntainen, siis pitkä julkisivu on otollisesti etelään. Rakennukset asettuvat loivaan, etelään viettävään rinteeseen nähden täysin kohtisuoraan, käyrälle.⁸ Vuoden 1818 kartassa Gadolinin puutarhan laajuus näkyy havainnollisesti. Puutarha dominoi Vartiovuoren eteläpuolista aluetta ja on ainoa puutarhaksi kirjattu alue "Professor Gadolin's Trädgård".

Karttaan merkitty G viittaa Pehr Gaddin henkilökohtaiseen plantaasiin, A taasen Akatemian kasvitieteelliseen puutarhaan. Suuri vihreällä merkitty Linnankentän alue L istutettiin osittain puistomaiseksi 1700-luvun lopulla.

Tillbergin peltokartta. *Charta öfver Åbo Stad, efter särskilte Chartor och Gårdsmätningar sammandragen i Province Landtmäteri Contoirtet år 1808, och copierad år 1818 af Joh. Tillberg.* Kansalliskirjasto, kaupunkikartat, Itu*, digitaalinen aineisto.

Vartiovuoren etelärinteen asutus

Turun väestömäärä oli varhaisten vuosisatojen aikana vaihdellut suurestikin. 1500-luvun lopulla asukkaita on arvioitu olleen noin 2800, 1609 veroluettelon mukaan noin 4300. Syksyn 1710 rutto ja isovihan venäläismiehitys yhdessä romahduttivat väkiluvun noin 1300 henkeen. Sen jälkeen kaupungin kasvu oli varsin nopeaa, sillä vuosisadan vaihteeseen tultaessa väkiluku oli noussut peräti 11 000, mikä selittää muutaman vuosikymmenen aikana tapahtuneen kaupunkirakenteen kasvun aiemmin rakentamattomille alueille. Ensimmäiset Vartiovuoren eteläpuoleisista tonteista osoitettiin 1779, Luostarimäen tähän päivään säilynyt tonttijako ja katuverkko muotoutui vähitellen seuraavan vuosikymmenen aikana. Alueen pienille tonteille hakeutui itsenäisiä, mutta vähävaraisia käsityöläisiä, joilla ei ollut varaa ostaa tai rakentaa suurempia tontteja. Uusien alueiden katujen ja tonttien linjauksissa pyrittiin yleisesti säännönmukaiseen järjestykseen, mutta kuten Luostarimäellä nähdään, sai maasto vaikuttaa katujen suuntaan.⁹ Historioitsija Nikula toteaa, että Luostarimäki rakennettiin alun perin vanhanaikaisesti, johtuen uusien asukkaiden vähävaraisuudesta ja maalaisuudesta. Tyypillistä oli, että tontille tehtiin ensin pieni rakennus, jota laajennettiin varojen salliessa. Näin kehittyi alueelle luonteenomainen pienipiirteisyys.¹⁰

Luostarimäen alueen kaupunkirakenne on monessa mielessä säilynyt tähän päivään paljolti sellaisena kuin se rakentui 1700-luvun lopulla, vaikkakin tunnelma kujilla on tänään toinen. Näkymän päättäneä oleva Observatorio valmistui vuonna 1819. Kuva vuodelta 1912, Renvallin kuvakokoelma nro 195, ÅA.

1912/34/195

2.3 Palo 1827 ja uusi asemakaava 1828

Turun historiaa voimakkaimmin muokannut yksittäinen tapaus on kiistatta Turun palo syyskuussa 1827. Turun kaupungille ja kaupunkilaisille palo merkitsi lähes kaiken tuhoutumista. Palossa menetettiin yli 2500 rakennusta, kun tuli levisi myrskytuulen myötävaikutuksella nopeasti, peittäen kuumaan syleilyynsä noin 2/3 kaupungista. Kaupunkipalot olivat pelätty vaara. Noin 50 vuotta aiemmin, elokuussa 1775, voimakas tulipalo oli tuhonnut laajoja alueita kaupungin pohjoisosissa. Kasvavan tietoisuuden ja kehittyvän keskushallinnon myötä paloturvallisuudesta tuli vähitellen yksi keskeisiä kaupunkien suunnitteluperusteita, näin oli etenkin Turku varten suunnitellun uuden asemakaavan kohdalla. Intendentinkonttorin johdossa C. L. Engelillä oli keskeinen rooli kaavas suunnittelun kehittämisessä ja Turun kaavaa pidetään Intendentinkonttorin järjestelmällisen kaavoitustyön alkuna.¹¹ Nykyinen Turku on

Walleniuksen palovauriokartta 1827, laadittu Tillbergin 1808 kartan pohjalta.
Kansallisarkisto, kaupunkikartat, Itu*, digitaalinen aineisto.

suurelta osin toteutunut 1828 kaavan luomalle perustalle ja laakea, ruudutettu kaupunkikuva on siis velkaa nimenomaan Engelin ajattelutavalle. Suorat, aiempaa leveämmät katulinjat, kortteleiden sisäiset istutuskaistat, kivirakennusten suosiminen ja säännönmukaiset aukiot muuttivat kaupunkikuvan täysin. 1820-luvulla Surutoin-nimen saanut Gadolinin puutarha-alue joutui saman tunteettoman paloittelun kohteeksi.

Palon jälkeen syntyvä kaupunkirakenne oli luonteeltaan matalaa ja väljää. Puurakennusten rakentamista pyrittiin hillitsemään kieltämällä ne keskikaupungin kortteleista, mutta säännöstä pidettiin rakentamista rajoittavana.¹² Rakentamista ohjattiin kaupungin rakennusjärjestyksellä (tai "rakennussäännöllä"), joka vuoden 1828 jälkeen ensimmäisen kerran uusittiin vuonna 1865. Tällöin aiempi tulkinnan salliva ohjeistus tehtiin ehdottomaksi: puurakennuksen sai rakentaa vain yksikerroksiseksi. Tontteja ei

Charta öfver Åbo Stad, 1828. KA, digitaalinen aineisto

myöskään saanut rakentaa kaikilta sivuilta täyteen "umpikartanoiksi", vaan tuli rakennusten väliin jättää 25 kyy-närän leveydeltä (noin 15 m) istutettua kaistaa. II kaupunginosan alueella puurakennukset tuli kuitenkin kattaa palamattomilla materiaaleilla.¹³ Tonttien aitaamisella on vahvat perinteet. Vanhastaan se on ollut laajalti käytössä yksityisomaisuuden suojana, mutta vuoden 1883 rakennusjärjestyksessä siihen kannustettiin myös, jotta omavaltaiset tontinomistajat eivät hivuttautuisi katualueelle rakentamalla liikennettä häiritseviä korkeita porrasaskelmia talojensa sisäänkäynteihin.

Näillä muutamilla ohjaavilla tekijöillä oli yhdenmukais-tava vaikutus kivikaupunkina tunnetun keskusta-alueen ulkopuolisilla tonteilla. 1800-luvun lopulla ydinkeskustaa ympäröi väljä, matala puinen ruutukaupunki, jossa julkisivaarkkitehtuuri oli edelleen empiren ihanteiden sävyttämää. Turun korttelirakenteelle ominaista on ollut vanhempien, välittömästi palon jälkeen toteutettujen rakennusten vähittäinen laajentaminen sitä mukaa kun kohtalaisen suurille tonteille tehtyjen "uudisrakennusten" omistajien vauraus kasvoi. 1880-luvulle saakka väestön kasvu oli varsin maltillista, joten paine kasvattaa asuinhuoneistojen lukua ja kokoa pysyi pitkään kohtuullisena.

Etualalla Luostarimäen nykyinen museoalue ja sen ruutukaa-vasta poikkeava katuverkko. Sen takana entisen Gadolinin puutarhan maille rakentunutta matalaa, ruutukaavaan sijoitettua puutalorakentamista. Istutuskaistojen puusto saattoi joltain osin olla edelleen Gadolinin puutarhan vanhuksia.

Kuva 1912, Renvallin kuvakokoelma nro 253, ÅA.

2.4 Asemakaava 1897

Vuodesta 1884 käynnistyi uuden kaavan valmistelu ja se vahvistettiin vuonna 1897 kattamaan koko kaavoitettu alue. Tämän jälkeen Turun kaavoitusta on uudistettu alue tai tontti kerrallaan.

Engelin asemakaavan suuret linjat olivat tämän uuden, paikoin tänäkin päivänä lainvoimaisen kaavan perusta. Uuden kaavakartan leimallinen piirre oli 1828 määräykseen kirjattujen istutuskaistojen osoittaminen suoraan kaavakartassa, tästä nimitys "puutarhamaakaava". Keskusta-alueen ulkopuolella vanhan kaavan edelleen rakentamattomia tontteja puolitettiin rakentamisen edistämiseksi. Rakennusjärjestys oli päivitetty viimeksi 1883, sen jälkeen täydennetty vuosina 1893 ja 1895. Vuoden 1907 rakennusjärjestyksen täydennys ohjasi kaupunkia kohti uusia rakentamistapoja. Kaikkialla oli vastedes lupa rakentaa tulenkestävästä aineesta useampikerroksisia rakennuksia tai sellaisia kaksikerroksisia puurakennuksia, joissa ensimmäinen kerros oli kuitenkin tulenkestävä. Kivirakennusten korkeutta rajoitettiin ensimmäisen kerran: aukoiden ja puiston reunalla ehdoton raja oli 23 metriä, muualla sai korkeus maasta kattolistan yläreunaan olla korkeintaan kadun leveys.¹⁴ Vuosisadan vaihteen jälkeen myös Vartiavuoren ympäristöön nousi muutamia maisemassa näkyviä kivikerrostaloja.

Vuoden 1907 kunnalliskertomuksesta käy ilmi, että korkeampien rakennusten ilmestyminen kaupunkikuvaan ei ilahduttanut kaikkia. Arkkitehti Alexander Nyström esitti kokouksessa 7.11.1907, että kaupungin kukkuloihin rajoitettuille tonteille saisi rakentaa korkeintaan kaksikerroksisia rakennuksia, tai ainakin tuli rakennusviraston huomioida, "että näköalan säilyttämiseksi sekä kauneusaistin vaatimuksien tyydyttämiseksi sellaisen yleisen puiston ympäristöillä, rakennuksia saisi rakentaa sellaista puistoa vastaan ainoastaan rakennusviraston harkinnan mukaan kussakin tapauksessa." Esitys tavallaan hyväksyttiin, mutta siihen lisättiin, että näitä näkökulmia saatettiin pitää ainoastaan toivomuksina, ei sitovina.¹⁵

Kuten todettua, koko kaupunkia kattavaa kaavaa ei tämän jälkeen ole laadittu. Vanhan kaavan epäkohtia purettiin osakaavoilla, jotka toisinaan paneutuivat hyvin pienienkin alueiden uudistamiseen. Laboratoriorakennuksen lähialueen osalta Luostarinmäkeä tutkittiin muutamaankin kertaan ennen kuin sen museostatus saatiin lopullisesti vahvistettua.

Vuonna 1894 kivipainossa painettu asemakartta. Kartasta on ainakin kaksi eri versiota, toisessa on punaruskealla maastokäyrät. Gadolinin laboratorio on aikoinaan rakennettu tarkoituksenmukaisesti maastoon, suoraan "käyrälle". Gadolinin laboratorio ja vanhempi puurakennus poimittu kartasta esiin punaisella. TK KY.

Etualalla Luostarinmäki, Luostarinkatu sivuaa vielä karua Samppalinnan mäen etelälaitaa. Gadolinin laboratoriorakennuksen harjalinja on juuri erotettavissa puiden siimeksestä.
Kuva vuodelta 1912, Renvall, TMK.

2.5 Osakaavoja

Luostarimäen huvilakaava 1921

Luostarimäen ainutkertaisuus tiedostettiin jo aivan 1900-luvun alussa, kun paine tehokkaammalle rakentamiselle rupesi vähitellen uhkaamaan vanhimpia kaupunginosia.¹⁶ Luostarimäen kaksi eteläisintä taloa lunastettiin kaupungille vuosisadan alussa Arsininkadun, nykyisen Sirkkalankadun, vetämistä varten, mutta muutoin alue oli edelleen koskematon.¹⁷ Alueen asemakaavakilpailua valmistellut työryhmä toi suojelutarpeen esille vuonna 1903. 1910-luvulla käydyn vilkkaan keskustelun johtopäätöksenä oli kuitenkin, että vanhojen huonokuntoisten puurakennusten kunnostaminen tuskin olisi edes mahdollista.¹⁸ Keskustelun jälkeen Turun rakennuskonttorissa kaupunginarkkitehti Hinderssonin toimesta laadittiin nk. huvilakaava, joka vahvistettiin vuonna 1921. Kaavassa alueen vanhaa katuverkostoa seurailevat uudet linjaukset muodostivat pieniä kortteleita. Nämä oli jaettu 3- 5 tonttiin, joista kunkin ulkonurkkaan sai rakentaa huvilamaisen asuinrakennuksen. Kyseisen kaavan perusteella myönnettiin kolme rakennuslupaa¹⁹, joista ilmeisesti vain yksi, nykyisen Venäjän lähetystön tontilla sijainnut ja sittemmin purettu huvila, ehti toteutua.

Ns. Huvilakaava 1921 Luostarimäen alueelle.

Arkkitehti Hindersson, kuva lainattu kirjasta Turun katuja ja toreja.
Kuva TKAO / Kari Lehtinen.

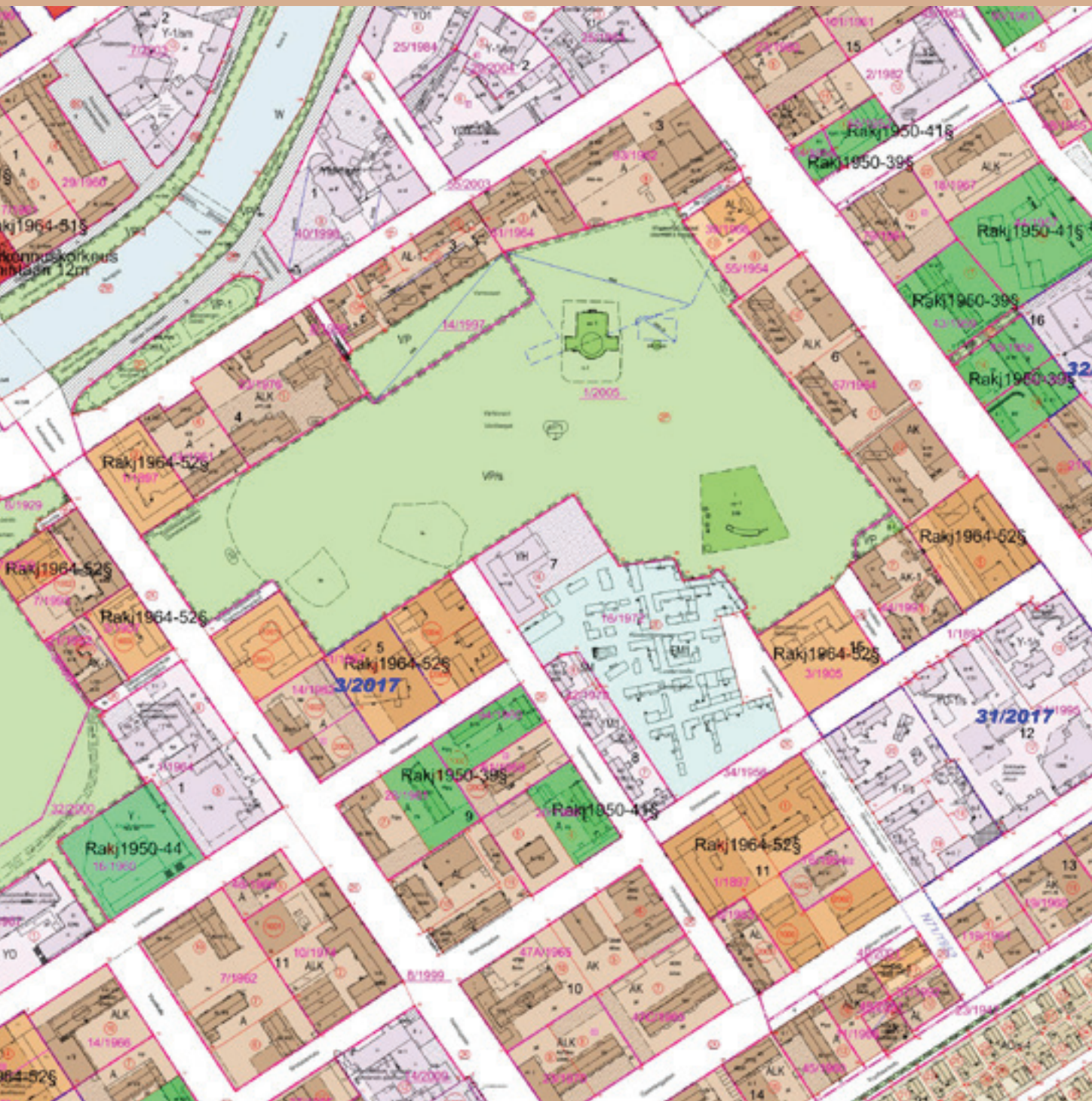
Rivitalokaava 1938

1920-luvun lopulla Luostarinmäen rakennukset olivat edelleen olemassa, mutta paine tehokkaamman kaavan saamiseksi alueelle kasvoi. Toisaalta samaan aikaan voimistuivat näkemykset huonokuntoisten rakennusten suojelemiseksi. Jonkinlaisena kompromissina näille näkemyksille syntyi Ilmari Sutisen laatima, vuonna 1938 vahvistettu osakaava, jossa "muinaisjäännöksille varattu alue" käsitti kahdeksan pihapiiriä ja mäen etelä- ja länsilaidalle sijoitui kolmikerroksisia lamellitaloja neljässä rivissä.

Suojelukaavat 1972 - 1984

Museoalueen kunnostaminen ja hoito käynnistyivät pian tämän jälkeen tutkija Irja Sahlbergin oivaltavassa hoidossa. Museo avattiin yleisön koettavaksi jo kesällä 1940. Sotavuodet ovat todennäköisesti olleet laajemman Luostarinmäen pelastus, sillä sota- ja jälleenrakennusajan voimavarat suuntautuivat muualle kuin vanhojen puurakennusten purkamiseen. Museolautakunnan aktiivisuuden ansiosta museoalue laajennettiin vuonna 1956 käsittämään toiset 8 pihapiiriä ja vuonna 1966 viimeiset säilyneet kolme pihapiiriä. Viimeisenä vaiheena vuonna 1984 vahvistettiin 1880-luvun rakennusten suojeleu Vartiovuorenkatu 4-6:ssa Luostarinmäen kupeessa.

Kansallisarkiston Kaupunkikartat- kokelmassa oleva vuoden 1897 kaavakartan käsin ylläpidetty versio. Ylläpitäminen on päättynyt ilmeisesti 1950-luvulla ja näin ollen Ilmari Sutisen lamellitalokaava on jäänyt vallitsevaksi. Kaupunkikartat Itu*, KA.

Vartiovuoren puiston kehystäminen rakennuksilla

Vartiovuoren puiston kehystäminen korkeammalla rakentamisella käynnistyi jo pian 1900-luvun alussa, muuta korkeiden, puistoa rajaavien kerrostalojen rakentaminen käynnistyi 1950-luvun lopulla uusien osakaavojen turvin.

Venäjän konsulaatin rakentamista 1970-luvun alussa edelsi neuvostovuosille ominainen salamyhkäinen vaatimusten ja vastavuoroislahjojen näytelmä. Kaupunki joutui kasvattamaan Vartiovuoren kupeesta tarjoamaansa tonttia ennenkuin Neuvostoliiton konsulaatti sen hyväksyi ja Suomen valtio saattoi sen rakennuttaa. Konsulaatin voidaan katsoa väljästi noudattavan Sutisen kaavaa, vaikkakin konsulaatille laadittiin oma osakaava, joka vahvistettiin 1972.

Viimeisin puiston kylkeen tehty täydennysrakentamishanke vuonna 1981 synnytti aktiivisen kansanliikkeen puiston suojelemiseksi, nk. Vartiovuoriliikkeen. Suomen Talousseuran omistamalla tontilla, osoitteessa Hämeenkatu 24 (kortteli II/3) käynnistyi rakennushanke, joka tähtäsi täydennysrakentamiseen Vartiovuoren pohjoisrinteellä, puistoon rajoittuvalla rinnetontilla. Rakennustöiden tieltä tontilta kaadettiin väliaikaisen suojelupäätöksen saaneita puita ja kahden kuusikerroksisen kerrostalon rakentaminen käynnistyi, vaikka hanketta koskien oli vielä valituksia käsittelemättä.²⁰ Paljolti luonnonsuojellisiin näkökohtiin kantaa ottava aktivistien joukko pyrki estämään töiden käynnistymisen, mutta hanke lopulta toteutui.ss

Uusin Vartiovuoren puistoa koskeva kaava on vahvistettu vuonna 2005. Kaavan ensisijaisena tavoitteena oli mahdollistaa kesäteatterin kausirakenteiden toteutus ja tarkentaa olemassa olevaa tilannetta.

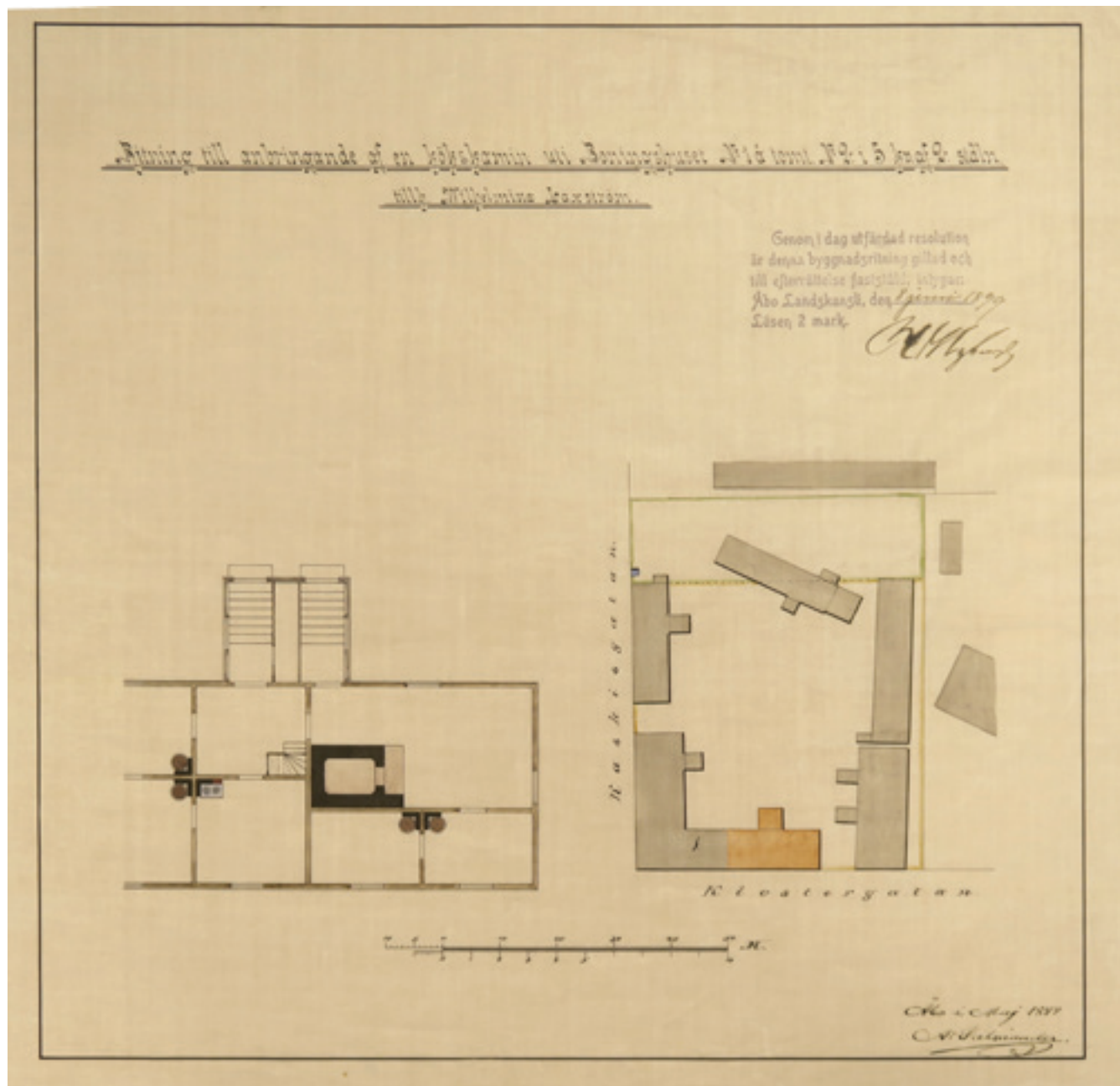
3 LÄHIALUEIDEN RAKENTUMINEN

3.1 Vartiovuoren etelälaita

Turun 1828 kaavan erityispiirre oli kalliomäkien jättäminen rakennustoimen ulkopuolelle. Vartiovuoren etelärin- teellä tämä ratkaistiin siten, että vuoren epämääräinen muoto reguloitiin sitä kehystävällä korttelivyöhykkellä, joten mäkeä lähinnä olevat tontit rajautuivat suoraan rin- teeseen. Surutoinin pohjoisreuna jaettiin tontteihin vii- meistään vuonna 1835²¹. Laboratorio ja asuinrakennus tu- livat olemaan II kaupunginosan korttelissa V, joka Engelin kaavoituksen yhteydessä sai nimekseen Kauris / Hjort. La- boratoriorakennus oli otettu hyötykäyttöön pian tulipalon jälkeen ja sille muodostettu uusi tontti (nro 3) on pysynyt varsin muuttumattomana aina nykypäiviin asti, vähäisiä piharakennusmuutoksia lukuun ottamatta. Tontti onkin säilynyt erikoisena poikkeuksena. Lähiympäristön muut tontit ovat käyneet läpi monivaiheisia muutosprosesseja, useimmat päätyen nykyiseen, 1960-luvulta periytyvään sekavaan avokorttelimuotoon.

Gadolinin entinen kesäkoti, matala hirsirakennus labo- ratorion länsipuolella sai oman tonttinsa (nro 2). Tämän kulmatontin rakennushistoria on alueellaan tyypillinen. 1800-luvun lopulla tontti oli kolmelta sivultaan jokseen- kin täyteen rakennettu ja tontin pohjoinen, puutarha- maaksi merkitty kaista, oli rakentamaton. Poikkeuksena tosin oli vanha, vinossa koordinaatistossa oleva asuinra- kennus, joka osittain sijaitsi istutuskaistalla. Rakentamisen tehostuessa vuosisadan vaihteen jälkeen pohjoiskaistalle

Anton Salvianderin laatima muutospiirustus suuren keittiöuunin muuraamiseksi Luostarinkatu 7:n kadun- varsirakennukseen vuodelta 1899. TKA MA.

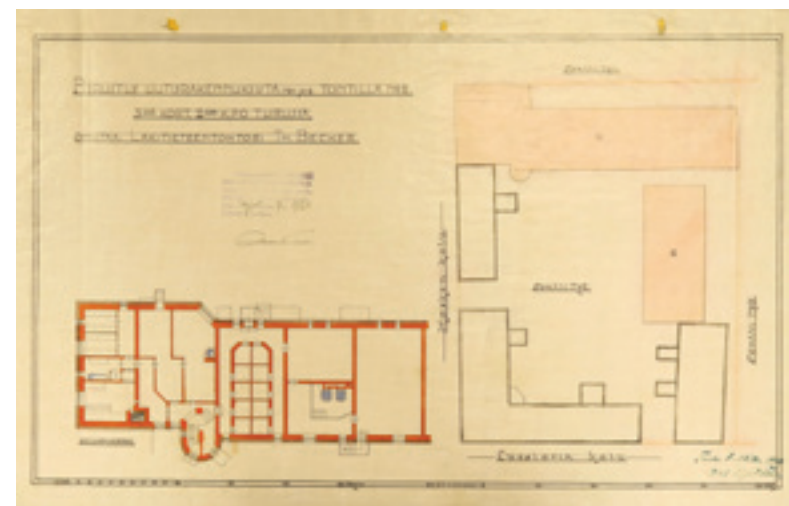
Yläkuva vuodelta 1909, professori Svante Dahlström knallissa. Naapuritontin vuosisadan vaihteen kerrostalo kurkistaa hirsirakennuksen yli. ÄA.

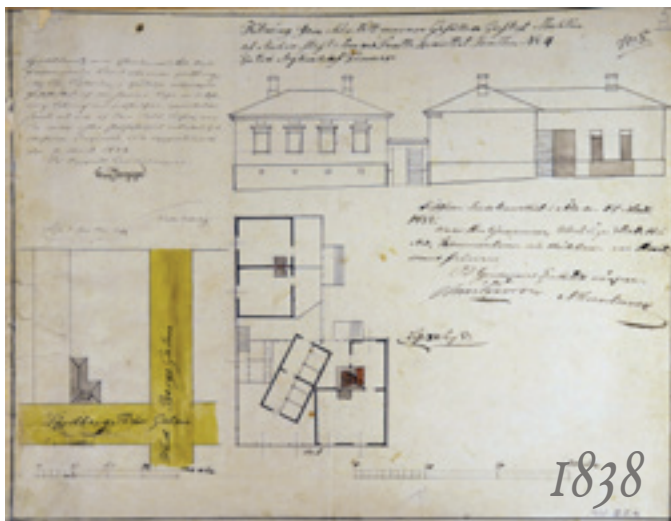
Kulmarakennuksen sisäkulman vino-kuisti noin 1909. TMK.

Rakennuspiirustus vuodelta 1920, Alexander Nyström, toteutumaton suunnitelma. Vinokuisti näkyy piirustuksessa. TKA MA.

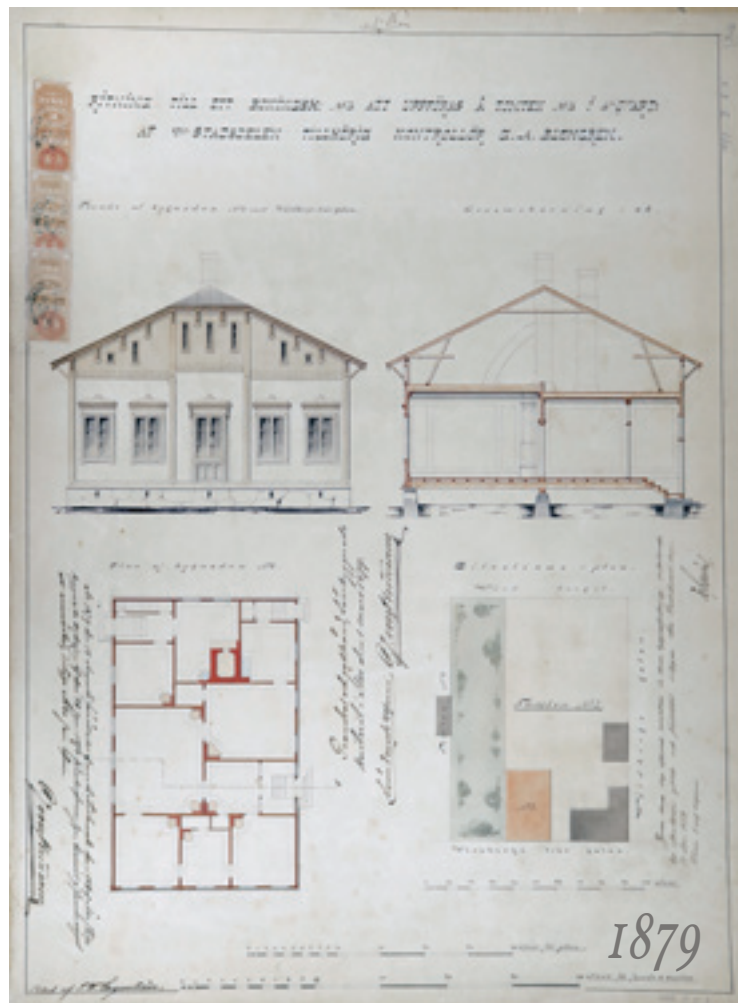

käynnistyi tohtori Beckerin aloitteesta vuonna 1920 kaksokerroksisen (+ ullakko + kellari), pieniä asuntoja sisältävän vuokratasarin rakentaminen. Hanke ei kuitenkaan toteutunut, vaan vanha hirsirakennus sai edelleen jäädä majoilemaan suurien lehtipuiden katveeseen. Vuonna 1962 vahvistettu osakaava mahdollisti tontin kaikkien vanhojen puurakennusten purkamisen ja kahden vapaasti seisovan 8-kerroksisen kerrostalon rakentamisen. Näistä ensimmäinen valmistui vuonna 1963 korttelin ulkonurkkaan, mutta puurakennus saattoi edelleen säilyä tontin pohjoisella puoliskolla. Gadolinin kesäkodista käytiin voimatonta ja myöhästynyttä rakennussuojelutaistoa, joka päättyi häviöön heinäkuussa 1970. Antero Sinisalo kirjoitti matkakertomuksessa seuraavasti: *"Rakennushistoriallinen toimisto pani 27.7.1970 vireille kyseisen rakennuksen rauhoitusprosessin (tarvittavat asiakirjat tilattiin). Amanuenssi Laaksonen ja allekirjoittanut kävivät paikalla 30.7.1970 klo 12, jolloin todettiin, että kyseinen rakennus oli edellisenä iltapäivänä vedetty voimakkaalla traktorilla nurin. Niin katoavat kulttuurimuistot kulttuurimme kehossa, Suomen Turussa."*²²

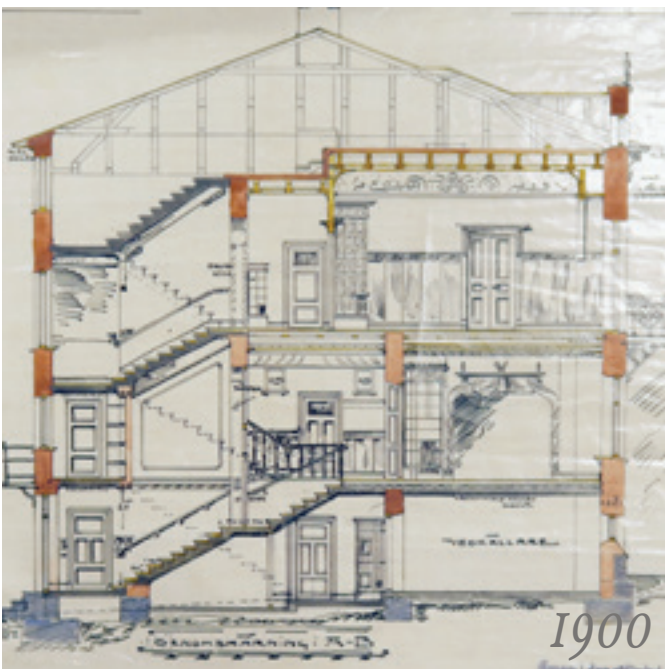

Muurarinkisälli Gustaf Mecklin suunnitteli tontille 4 kaksi rakennusta. Eläinsuojan pohjapiirustuksessa esiintyy erikoisella tavalla vinoon asettuvat pilttuut, joiden koordinaatisto vastaa Gadolinin laboratoriorakennuksen koordinaatistoa - ja voisi siis olla jääne aiemman eläinsuojan tai ladon rakenteiden hyödyntämisestä. TKA MA.

Yllä tontin 4 lounaisnurkan uudisrakennus asuinrakennukseksi vuodelta 1879, joka on korvannut vuoden 1838 mukaisen rakennuksen. F. W. Lagerström, TKA MA.

Vasemmalla tohtori Spoofin kolmikerroksinen kivihuvila, joka toteutettiin tontin koillisnurkkaan vuonna 1900. Piirustus Alex. Nyström TKA MA.

Laboratorion itäpuolella sijainneen eläinsuojan ja kuivausladon kohtalosta ei ole tietoa, mutta niiden alueelle muodostettiin tontti numero 4. Vuonna 1838 muurarikisälli Gustaf Mecklin haki tälle tontille rakennuslupaa kahta yksikerroksista vinkkelirakennusta varten, toinen asuinkäyttöön, toinen eläinsuojaksi²³.

Kymmentä vuotta myöhemmin haettiin lupaa vielä toiselle eläinsuojalle ja ulkohuoneelle. Tontti esitettiin kokonaan aidatuksi kadun puolelta, oletettavasti myös rakentamaton Vartiovuorta vasten.²⁴ Tulevien vuosikymmenien aikana rakennuksia hiukan laajennettiin, mutta tonttien välinen istutuskaista pysyi puutarhakäytössä. Selvä muutos tilankäytössä näkyy vuosisadan vaihteessa. Vuonna 1900 tontin puiston puoleinen puolikas on myyty ja kaupunginlääkäri Spoof on rakennuttanut tontille kolmikerroksisen kivihuvilan. Vuonna 1905 tontin eteläisen puolikkaan vanhoja rakennuksia on selvästi laajennettu ja niihin on sijoitettu useampia pieniä asuntoja. Samassa piirustuksessa on haettu lupa kivirakenteiselle apurakennukselle, joka on sijoitettu poikittain istutuskaistan keskelle. Rakennukseen sijoitettiin pieni asunto, leivin- ja pyykkitupa sekä käymälä. Pohjoisen tontin rakentaminen täydentyi vuonna 1939 valmistuneella huvilamaisella pienkerrostalolla.

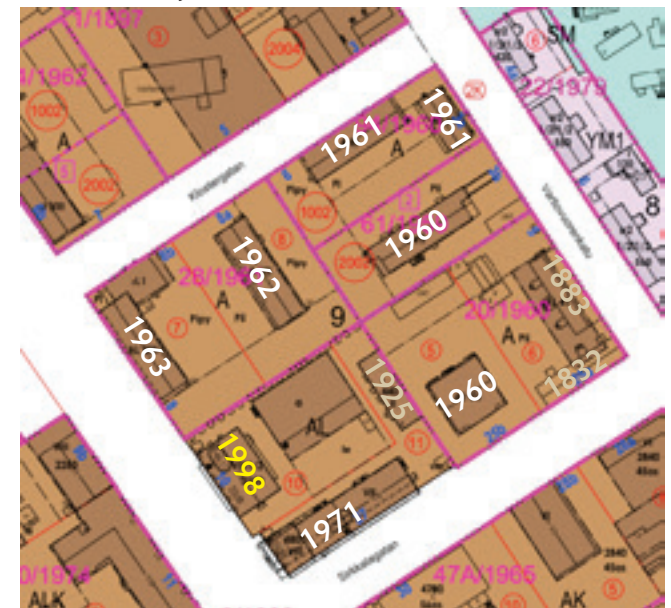
3.2 Kortteli 9 rakentuminen

Monilla alueilla uusien tonttien järjesteleminen rakennuskuntoon ja uusien kaavanmukaisten katujen linjaaminen vanhojen omistusten läpi edellytti paitsi kaupungin aktiivisuutta myös pääomaa ja sitkeyttä uudelta omistajalta. Surutoin-puutarhan alueella tilanne oli tähän nähden selkeä ja rakentaminen saattoi käynnistyä selkeästi. Kaupunki oli lunastanut koko kiinteistön Gadolinilta 19 000 ruplan hinnasta ja vahvistetun asemakaavan mukaan jakoi sen tonteiksi. Kortteli 9 rakentui seuraavien vuosikymmenien aikana väljäksi, puutalovaltaiseksi kaupunginosaksi. Vuoden 1880 mittauspiirustuksesta voi todeta kuinka 1828 kaavan istutusvyöhykkeet rakennusten välissä ovat toteutuneet pääsääntöisesti ja niiden toteutumista vahvistettiin edelleen vuoden 1897 kaavassa. Dahlströmin artikkeli vuodelta 1933 mainitsee nimenomaan tämän korttelin osalta pitkään kaupunkikuvaa kaunistaneet lukuisat omenapuut. Kun Sirkkalankatu korttelin etelä sivulla vuonna 1935 tasoitettiin, tasasivat räjäytystyöt myös Surutoin-puiston eteläisen reunan kalliomäet.²⁵

Kortteli 9 alueella rakentaminen oli maltillista aina 1950-luvulle asti. Sotien jälkeen voimakkaasti kasvava kaupunki tarvitsi lisää asuntoja. Korttelin 9 kaavoitusta päivitettiin tontti kerrallaan 1950-luvun lopulta alkaen, uusin on vahvistettu vuonna 1999. Kaavoille tunnusomaista oli rakennusalan tarkka määrittely, 7- 8-kerroksiset kerrostalot sekä vanhan puukujavyöhykkeen periaatteen noudattaminen siten, että tonttien väleissä oli rakentamatonta

vyöhykettä. Korttelin neljästä tontista kolme puolitettiin ja näistä kuudesta puolikkaasta tontista viisi rakennettiin tehokkaasti uusien osakaavojen mukaisesti 1960-luvun ensimmäisinä vuosina. Neljäs, tonteista eteläisin, rakennettiin pääsääntöisesti 1960-luvun ensi vuosina. Korttelinlounaisnurkka rakennettiin vuonna 1971 ja naapuritontti vasta 1998. Yhdellä tontilla kahdeksasta rakennuskanta on kokonaan edelleen 1800-luvun yksikerroksista rakentamista. Rakennukset ovat nykyään suojeltuja (SR023). Kortteli 9 rakennushistoria on varsin tyypillinen useissa kortteleissa Luostarinkadun ja nk. ruotsalaistalojen välisellä alueella. Paikoin on säilynyt myös ennen 1950-lukua rakennettuja kerrostaloja. Kaavoitus- ja rakennuskäytäntö tuotti korkeasti rakennettuja avokortteleita, joissa paikoin vielä puukujanteet muodostavat puistomaisia käytäviä ja vanhemmat rakennukset pyrkivät löytämään niistä mitta-kaavallista suojaa.

Google mapsin Turun alueen 3D kartta antaa hyvän kuvan korttelirakenteen muuttumisesta. www.google.com/maps/. Ajantasainen kaavakartta, johon lisätty rakennusvuodet.

Engelin julkisivulaveerukset observatoriosta. KA digit.

Palon jälkeinen asemakaava 1828 määritteli kaikki kalliomäet rakentamattomiksi. TK KY digit.

3.3 Vartiovuoren puiston historia

Paloa edeltävä Turku oli aikalaiskuvausten mukaan eloisa puukaupunki, jonka katutiloja rytmittivät torit ja komeat julkiset rakennukset. Vuonna 1799 tutkimusmatkailija Clarke kuvaili kaupungin katuja täysin suoriksi ja olemukseltaan viehättäviksi. Kaupungin ominaisleimaa vahvistivat komeat puuttomat kalliomäet, suurimpina kaupungin etelälaitaa kehystävät Vartiovuori, Luostarivuori (nykyinen Samppalinnanvuori) sekä Kerttulimäki. Näistä Clarke totesi, että *"Turkua ympäröi kaikilta puolilta kallioiset mäet, joilla on hyvin paljas olemus ja ovat ne pääasiassa graniittia."*²⁶ Vartiovuoren osalta lausunto oli erityisen osuva, sillä vuoren kallioperästä irrotettiin graniittia rakennustarpeiksi. Esimerkiksi Akatemiatalon komeat, punaista graniittia olevat pylvää mainitaan louhitun Vartiovuoresta²⁷.

Kun Akatemian Observatorio valmistui kaupungin korkeimmalle mäelle, Vartiovuoren huipulle vuonna 1817, muuttui mäen luonne rakentamattomasta jättömaasta osaksi akateemisen yhteisön kaupunkia. Arkkitehti C. L. Engelin julkisivupiirustukset todistavat mäen karun luonteen. Turun palo 1827 katkaisi rakennuksen akateemisen käytön, kun yliopistoyhteisö siirtyi kokonaisuudessaan Helsinkiin. Väliäikaisena kirkkona vuoteen 1829 saakka, jolloin vanha katedraali saatettiin kunnostustöiden jälkeen ottaa jälleen käyttöön. Myöhemmin Turun merenkäyntikoulu aloitti rakennuksessa toimintansa vuonna 1836.

Palonjälkeisen asemakaavan periaateratkaisu jättää kalliomäet rakentamattomiksi on ollut merkittävä, nykyiseen kaupunkikuvaan vaikuttanut linjaus. Kun jälleenrakennuksen myötä Vartiovuoren eteläpuoleisetkin alueet vähitel-

len integroituivat osaksi kaupunkia, kalliomäen osallisuus koettuna kaupunkina kasvoi. Viimeistään vuonna 1842 käynnistyi turkulaisporvareiden keskuudessa halu parantaa kaupungin viihtyvyyttä istuttamalla Vartiovuori. Hanketta vetämään perustettu "kaunistuskomitea" toimi hyvin ansiokkaasti, sillä seuraavan kymmenen vuoden aikana pohjoiseen ja itään suuntautuville rinteille todella istutettiin puustoa. Soiri-Snellman kuvaa toimenpiteitä näin: "Karulle kalliolle levitettiin moneen paikkaan niinimattoja, joilla oli tarkoitus sitoa sen päälle levitettävää savea. Lisäksi venäläiset sotilaat kantoivat mäelle pienissä säkeissä multaa. Ihmistyövoimaa tarvittiin, sillä hevosilla ei ensimmäisinä vuosina päässyt kalliolle. Ensimmäiset puut istutettiin vuonna 1843."²⁸

Vuoden 1863 kookkaassa, nk. Grubbensin karttapiirustuksessa Vartiovuoren istutukset on kuvattu havainnollisesti. Nykyisten Hämeenkadun ja Uudenmaankadun vuorelle johtavat kiviportaavat ovat peräisin tästä vaiheesta, samoin Observatoriota lähinnä oleva alue. Lisäksi koillisrinteeseen on merkitty puustoa. Muutoin kalliomäki on edelleen paljas.

1860-luvulla puistoalueen kehittäminen käynnistyi kahdeltakin suunnalta. Vuonna 1865 Suomen Talousseuran puheenjohtaja Creutz tilasi puistosuunnitelman ensin ruotsalaiselta puutarha-arkkitehti Forsbergiltä, sittemmin ilmeisesti myös herra Bergströmiltä, mutta näitä suunnitelmia ei ole säilynyt, eikä niiden toteutumisen asteesta ole

Grubbensin laatima isokokoinen asemakartta vuodelta 1863. Luostarinkatualueen palontakaisten korttelien esittäminen ajantasaisena, eikä 1828 kaavan mukaisena ruutukorttelina viittaa siihen, että myös ympäröivät korttelit on esitetty ajantasaisina. Vain julkiset rakennukset on pomittu esiin korttelimassoista. TKA.

varmaa tietoa. Samoihin aikoihin kauppaneuvos Rettig ”muutti Samppalinnan kivisen vierteen ihanaksi huvipaikaksi ja lahjoitti sen jouluk. 11 p. 1866 huoneineen, kaluineen kaupungille.”²⁹ 1870-luvun alussa hovioikeudenviskaali Åkerman lahjoitti Vartiovuori-hankkeelle 50 000 mk ja teetti uuden suunnitelman ruotsalaisella puutarha-arkkitehti Märten Steniuksella. Suunnitelma pyrki liittämään Vartiovuorta kehystävien rakennusten pihapiirit osaksi maisematilaa. Yksityisille pihaille oli ehdotettu kukkaistutuksia, kun julkinen puistoalue taas koostui puin ja pensain tehdyistä suurista maisemallisista linjoista ja pitkistä näkymistä. Julkisia koristeistutuksia oli lähinnä entisen observatorio-rakennuksen läheisyydessä, mäen laella. Koko Luostarinmäen vanha asutus oli suunniteltu purettavaksi ja istutettavaksi osana suurta puistoa. Puiston käyttöönotosta ja julkisesta luonteesta kertoo mäen laelle vuonna 1877 valmistunut Brynolf Sjöströmin suunnittelema ravintolapaviljonki.³⁰

Vuoden 1884 mittauskartan perusteella (katso sivu 17) voi todeta, että puisto toteutui jokseenkin Steniuksen suunnitelman mukaan, lukuun ottamatta Luostarinmäen vanhan asutuksen aluetta, joka säilyi koskemattomana. Palonjälkeisen asemakaavan mukaisia puukujanteita näkyy muutamia, esimerkiksi Luostarinkatu 5:n ja Luostarinkatu 3:n välissä. Sairaalakäytössä oleva laboratorio on kirjattu karttaan mustalla osoitukseksi julkisesta käytöstä.

4 LUOSTARINKATU 5:N HISTORIA

4.1 Gadolinin laboratorio ja puutarha 1794 – 1816

Monipuolinen professori Johan Gadolin

Gadolin on Turun historian komeasti kaikuvia nimiä. Aktiivisia akateemisia vaikuttajia 1700-luvun lopulla ja 1800-luvun alkupuolella ovat olleet erityisesti monien tieteenalojen professori, piispa Jakob Gadolin (1719-1802) sekä hänen poikansa kemisti, tiedemies ja kauppias, professori Johan Gadolin (1760 – 1852). Johanin veli Gustaf Gadolin (1769-1843) toimi heprean, kreikan ja teologian professorina ja sittemmin yliopiston rehtorina kahteenkin otteeseen. Jakobin veli Daniel Gadolin (1722 – 1796) oli maanmittari ja lääninkamreeri ja vastasi mm. vuosien 1754-56 aikana laaditusta yksityiskohtaisesta Turun kartasta. Nuori Johan Gadolin oli siis vahvasti Turun Akatemian vaikutuspiirissä aivan lapsesta ja sai opetusta sekä isältään että muilta Akatemian professoreilta jo varhain.³¹ Opinnot painottuivat ensin matematiikkaan sitten kemiaan. Kahden vuoden opintomatkan aikana Gadolin solmi tärkeitä yhteistyösuhteita eurooppalaisiin kollegoihin (1786-88) ja Turkuun palattuun jatkoi määrätietoista perustutkimusta mm. lämpöopin, mineraalien tunnistamisen ja rautayhdisteiden analysimetodien parissa. Hänet oli nimitetty ylimääräiseksi kemian professoriksi jo ennen matkaa vuonna 1785 ja hänestä tuli myöhemmin opettajansa Pehr Gaddin seuraaja kemian varsinaisena professorina. Aktiivisin tieteellinen julkaisu-ura osuu vuosien 1788-1803 välille. Gadolinin merkittävin akateeminen tunnustus liittyy uuden mineraalin tunnistamiseen, joka vuonna 1800 nimettiin gadoliniitiksi, ja josta myöhemmin eristettiin alkuaine, gadolinium.

Tunnustettujen akateemisten ansioidensa lisäksi Gadolin kokeili muitakin elinkeinoja. 1790-luvun alkupuolella nuori professori oli osakkaana mukana tupakkatehtaassa³² ja viinanpolttolaitoksessa³³, mutta näiden osalta hän totesi kirjeessä kesäkuulta 1801, että kaupppamiehenä olo ei tee häntä onnelliseksi, vaan hän toivoi voivansa keskittyä tieteelliseen työhön.³⁴ Myöhemmin, 56-vuotiaana, Gadolin toteaa toivovansa, että hänen poikansa saattaisi jatkaa sen tieteellisen polun seuraamista, joka häneltä oli taloudellisten konjektuurien takia jäänyt kulkematta.³⁵ Jälkipolvien näkökulmasta Gadolinin kiinnostavin taloudellisiin intresseihin suuntautuva hanke oli Vartiovuoren etelärinteiden peltoalueen ostaminen, sen muokkaaminen elinvoimaiseksi puutarhaksi ja siihen liittyvän laboratorion rakentaminen kemiallisteknistä tehdastoimintaa varten.

Yritteliäs Gadolin pyrki aktiivisesti kehittämään yhteisönsä taloudellista hyvinvointia. Historioitsija Svante Dahlström kuvaili tämän toimia Turussa laaja-alaisiksi, ulottuen kaupunkiympäristön kaunistamisesta ja luonnon läsnäolon korostamisesta viljelytoiminnan kehittämiseen tieteellisiin ja taloudellisiin argumentein.³⁶ Gadolin oli mukana perustamassa Suomen Talousseuraa, jonka tavoitteena oli kehittää suomalaista talouselämää vireämmäksi ja monipuolisemmaksi. Suuren, etelään suuntautuvan peltoalueen hankkiminen liittyi hänen urallaan nimenomaan tähän yleishyödylliseen ajatteluun ja uteliaan mielen kokeilunhaluun – ehkäpä myös oman taloudellisen hyvinvoinnin näkökulma on kannustanut tiedemiestä talouspuutarhan ja

siihen liittyneen kemiallisteknologisen laboratorion perustamiseen.³⁷ Todettakoon, että esimerkiksi kokeilut tupakan viljelemiseen Suomessa ovat epäilemättä liittyneet taloudelliseen hyötyyn. Clarke kuvaili vuoden 1799 matkakertomuksessaan kuinka markkinapäivän lähestyessä Turun puotien tärkeimmät myyntiartikkelit maaseudulta tulevalle markkinakansalle olivat nimenomaan tupakka ja viina - ja kuinka he helposti tuhlasivat näihin kaiken sen rahan, mikä oli tarpeellisia taloustarvikkeita varten matkaan laitettu.³⁸ Olisiko Gadolinin varhaisten liiketoimien tarkoituksena ollut kasvattaa omaa taloudellista saantia vai pikemminkin löytää keinoja näiden välttämättömien tuotteiden hintojen laskemiseen...?

Gadolinin päätös talouspuutarhan ja oman laboratorion perustamiseksi mainitaan toisinaan menetykseksi Gadolinin loistavasti käynnistyneelle uralle tutkivana kemistinä ja mineralogina. Vaikutelma Gadolinin persoonasta on monipuolinen, älykäs ja humaani, Granitin mukaan myös hillitty ja kriittinen, oppineissa argumenteissaan objektiivinen ja asiallinen, aina totuuden puolella ja inhimilliset eturistiriidat ohittaen.³⁹ On ilmeistä, että oman puutarhan perustaminen ja aktiivisuus Suomen Talousseurassa (perustettu 1.11.1797) liittyvät Gadolinin kokonaisvaltaiseen maailmankuvaan, yhteisölliseen vastuuseen sekä hyödyn ajattelun mukaiseen kiinnostukseen tieteen soveltamisesta. Tästä kertoo myös Gadolinin kirjoittamat yleistajuiset, soveltavaan kemiaan liittyvät artikkelit⁴⁰ ja hänen käyttämänsä opetusmenetelmät, erityisesti edistyskelliset laboratorioskurssit.

Puutarhan perustaminen ja toiminta

Laboratoriorakennuksen tarina alkaa, kun Gadolin lunasti nk. Alleenin pellot itselleen vuonna 1794 laajan hyötypuutarhan perustamiseksi. Maa-alueen pohjoisreunalla sijaitse vanhempi rakennus, jota sittemmin on mainittu Gadolinin kesäasunnoksi. Tämän itäpuolelle Gadolin rakennutti muutamaa vuotta myöhemmin Luostarinkatu 5:ssä tähänpäivään saakka säilyneen laboratoriorakennuksen.

Puutarhan rakentaminen on ilmeisesti alkanut pian kaupanteon jälkeen, sillä syksyllä 1795 tontilla tehtiin maistraatinkatselmus mm. rajojen tarkastamiseksi. Puutarhan pinta-ala on ollut noin $8\frac{1}{2}$ - 9 tynnyrinalaa, siis noin $4\frac{1}{4}$ - $4\frac{1}{2}$ hehtaaria, käsittäen korttelin 5 eteläreunan ja koko korttelin 9, sekä vähäisiä osia kortteleista 10 ja 11. Alue ojitettiin, mitattiin, kalliotakin räjäytettiin puutarhakäytävien ja istutusalueiden perustamiseksi. Vuoden 1818 peltokartan perusteella puutarha oli jaettu ruutukaavamaisesti kortteleihin, mutta vailla jäykkää kaavamaisuutta, vaan maastomuotojen ja käyttötarpeiden mukaan vaihdellen. Gadolin omisti puutarhan vuoden 1816 alkuun. Yli 20 vuoden aikana Gadolin muutti vanhan peltomaan kukoistavaksi puutarhaksi. Vuoteen 1812 mennessä puutarhaan oli istutettu yhteensä 500 omena- ja luumupuuta, joiden keväinen kukinta sai aikalaisilta ansaittua huomiota. Puutarhassa kasvatettiin ainakin tyyppillisimpiä keittiökasviksia ja -juureksia, oletettavasti tupakkaa ja värikasveja sekä vähemmän tunnettuja kasveja. Vuodelta 1798 on maininta kurkusta ja turkkilaisista pavuista⁴¹, myös peruna on epäilemättä ollut viljeltävä juures, olihan sen tunnetuksi tekeminen yksi Suomen Talousseuran hankkeista. Puutarhan tuotteita on myyty suoraan kaupunkilaisille,

esimerkiksi vuonna 1808 Åbo Tidningar mainosti, että professorin puutarhasta saattoi käydä ostamassa keltaista kyssäkaalia ja omenoita⁴². Dahlströmin kortistossa on maininta vuodelta 1797, että professori Gadolinin puutarhasta on ostettavissa paitsi ryytitarhan siemeniä, myös jokin määrä selleriä, palsternakkaa, punajuuria, porkkanaa, kysäkaalia, perunaa, valkosipulia, salottisippulia sekä punakaalia.⁴³

Tillbergin peltokartta 1818 nostaa esiin Gadolinin puutarhan ainutkertaisuuden Turun silloisessa kaupunkirakenteessa. Ainoat vertailukelpoiset, kartassa esiin nousevat puutarhat olivat Turun Akatemian vuonna 1757 joenrantatontille perustettu kasvitieteellinen puutarha sekä professori Gaddin plantaasi joen länsirannalla. Linnankentän puistomaiset istutukset ansaitsevat myös maininnan. Kartta ei kuitenkaan anna kattavaa kuvaa puutarhaharrastuksen leviämisestä. 1700-luvun jälkipuolisko oli kasvitieteellisen tutkimuksen ja puutarhahoidon kehittämisen näkökulmasta hyvin aktiivista aikaa. Akatemian puutarha kehittyi nopeasti kasvitieteilijä Pehr Kalmin (1716-1779) ja monialaisen tiedemiehen, Pehr Adrian Gaddin (1727-1797) käsissä. Gadd pyrki monin tavoin edistämään suomalaista puutarhahoitoa ja julkaisi tähän liittyen useita yleistajuisia, kansankielisiä oppaita. Vuonna 1768 julkaistu "Lyhykäinen ja yksinkertainen neuvo kuinka ryytimaan yrttien kasvannot Suomenmaassa taiten saatetaan tuleentumaan" oli alan ensimmäinen suomenkielinen julkaisu ja levisi varsin laajalle. Gadd kasvatti plantaasillaan mm. lääke-, väri- ja öljykasvien siemeniä, hedelmäpuita ja aitasveja ja levitti näiden siemeniä ja taimia asianharras-

tajille.⁴⁴ Vuosisadan loppupuolella puutarhaharrastus virisi kaupunkilaisten keskuuteen ja Gaddin mukaan kaupungissa oli vuonna 1780 jo 13 ammattimaista puutarhuria tai taimenistuttajaa (plantörer) ja peräti viisikymmentä hedelmätarhaa.⁴⁵ Ryytimaita ja kasvitarhoja oli paitsi apteekkeilla, vähitellen myös useimmilla talonomistajilla. Gadd toimi Akatemiassa ensin luonnonhistorian ja taloustieteen dosenttina, sittemmin kemian, fysiikan ja talousopin professorina ja lopulta kemian professorina.

Gadd ja Akatemian puutarha olivat molemmat Gadolinin esikuvia ja innoituksen lähteitä. Gadolin oli Gaddin oppilas ja sittemmin tämän seuraaja. On helppo nähdä, että Gaddin henkinen perintö ja lämpimän intohimoinen suhde kasvitieteen ja kemian yhdistämiseen jatkui Gadolinissa. Lienee syytä mainita, että Gadolinin äidin Elisabeth Browalliuksen isä, Johan Browallius (1707-1755), toimi Akatemian ensimmäisenä kemian opettajana, ja hänen pääaineenaan oli botaniikka. Vaikka Gadolin ei siis koskaan tavannut isoisäänsä ja voinut saada tältä suorita vaikutteita, on todettava, että näiden kahden oppiaineen yhdistäminen oli valituksen ja hyödyn aikakauden hedelmiä.

Kemiallis-teknisen tehtaan toiminta

Muutama vuosi tontin ostamisen jälkeen Gadolin, yhdessä lankonsa Tihlemanin kanssa, päätyi rakennuttamaan tontin pohjoislaitaan tiilirakenteisen laboratorion (rakennusvuodet 1798-1800)⁴⁶. Rakennuksen esikuvista ei ole tullut esiin kirjallisia merkintöjä. Gadolin oli opintomatkoillaan nähnyt joitain eurooppalaisia laboratoriorakennuksia, mutta tämän rakennuksen tuli toimia paitsi laboratoriona myös tehtaana, ilmeisesti myös tupakan kuivaamona. Pa-

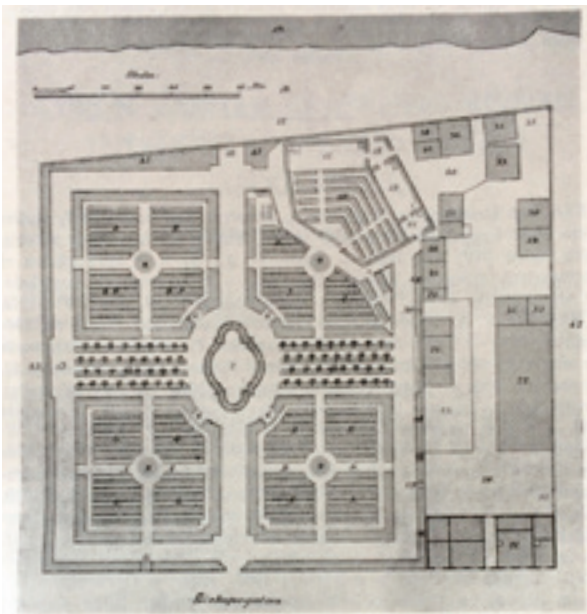
lovakuutus 1821 (josta edempänä sivulla 34) ei mainitse rakennukseen liittyneen koristeaiheita, kaakeliuuneja, koristeellisia ovia tai muita merkittäviä yksityiskohtia, vaan rakennus on mitä ilmeisimmin rakennettu funktiosta lähtöisin.

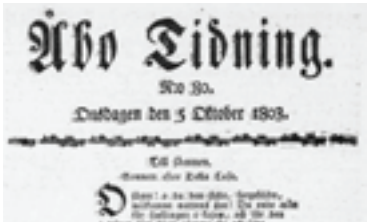
Tavoitteena oli perustaa pienimuotoinen tehdas, jonka tuotteina tuli olemaan mm. mineraalivedet, pigmentit ja erilaiset kemialliset yhdisteet. Näihin aikoihin (1799) Gadolin oli esittänyt myös Akatemian konsistorille toivomuksen uuden laboratorion rakentamiseksi opetustarkoituksiin, mutta anomus ei tuottanut välitöntä tulosta, sillä uuden Akatemiatalon suunnittelu oli vasta alkumetreillä. Akatemian vanhan laboratorion kehno varustelu ja Gadolinin oman laboratorion valmistuminen johtivat lopulta siihen, että akatemian vanha laboratorio otettiin sepän pajaksi rakenteilla olevan Akatemiatalon tarpeisiin ja Gadolin ryhtyi antamaan opetusta omassa laboratoriossaan! Kun kuningas vieraili Turussa vuonna 1803, Åbo Tidning mainitsi, että kuningas oli käynyt tutustumassa myös Laboratorium Chemicumissa, minkä ilmeisesti siis täytyy viitata Gadolinin omaan laboratorioon.

Paitsi ylioppilaille, Gadolin halusi jakaa kemian tunteista myös kaikelle kansalle. Lokakuussa 1803 Gadolin julkaisi lehdessä pitkän ilmoituksen, jossa hän runollisesti kuvaili kemian luonnetta ja sen tärkeyttä kaiken ymmärryksen perustana. *"Kenenkään ei tule epäillä sitä, että kemian, ainakin perusteidensa osalta, tulisi olla jokaisen kansalaisen tuntema, paitsi tieteenlajin ympärilleen levittämän valon myös sen hyödyn tähden, jonka tieteenlaji elinkeinona tarjoaa. Juuri hän (kemian) meille opettaa lukemaan luonnon kirjaa, kunhan ensin luonnonhistorian kautta hallitsemme aakkoset ja fysiikan ansiosta taidamme oikeinkirjoituksen..."* Gadolin kuvailee kuinka kaikki

Turun Akatemian kasvitieteellinen puutarha palon jälkeisen asemakartan mukaan. Charta öfver Åbo med gamlaplan och ny reglering. 1828. KA, digit.

Alla kaavapiirustus puutarhan muodosta 1760-luvulla kirjasta Varsinais-Suomen maakuntakirja 7, Lauri Kari: Kasvitieteen opetuksen ja kasvitieteellisen puutarhan alkuvaiheista Turun vanhassa akatemisassa. s.113.

Åbo Tidning 5.10.1803 Gadolinin julkaisema laaja ilmoitus kaikille suunatuista kemian kursseista. Digilib, KA.

maanviljelijästä käsityöläiseen ja taiteilijasta kivemieheen käyttävät hyödykseen kemian taitoja. Pitkän johdannon jälkeen Gadolin toteaa, että viisi vuotta aiemmin aloittamansa laboratorion varustelu ja toiminta on siinä vaiheessa, että hän pystyy nyt avoimesti tarjoamaan kaikenlaista kemiallista opetusta, etenkin kun hän on saanut avukseen notaari Schwarzin, joka asustaa laboratorion yhteydessä ja on siten aina käytettävissä.⁴⁷ Seuraavan vuoden huhtikuussa kehoitettiin halukkaita ilmoittautumaan kursseille "Filosofiska experimentella chemien", joka alkaa heti loppiaisen jälkeen. Avoimien, sivistävien kurssien suosiosta ei tässä yhteydessä tullut esille mainintoja. Turun Akatemian kemian opetus sen sijaan jatkui Gadolinin yksityislaboratoriossa, kunnes uuden Akatemiatalon laboratorio saatiin käyttöön, viimeistään vuonna 1814.⁴⁸

Laboratorion tehdasmainen tuotanto käynnistyi viimeistään kesäkuussa 1802, jolloin Åbo Tidning ilmoitti, että laboratoriolta on saatavissa "kaiken sorttisia raikkaita, keinotekoisia mineraalivesiä"⁴⁹. Lehti-ilmoitusten perusteella laboratoriolta myytiin mineraalivesien lisäksi mm. pigmenttejä ja väriaineita, oletettavasti sekä itse valmistettuja että muualta tuotettuja. Erikseen laboratorion omina tuotteina mainostettiin mm. voidemaista nahankäsittelyainetta, jolla nahasta saatiin kiiltävä ja pehmeä, sekä rakensissa majalevien syöpäläisten torjuntaan tarkoitettua myrkkyluosta. Laboratoriorakennukselta myytiin myös tukholmalaisen tehtailijan, Johan Reiniuksen tuotteita, mm. "Sinistä karmiinia juoksevassa muodossa, erityisesti karttojen laveeraukseen ja kirjojen linjeeraukseen" sekä väriaineita naistenvaatteiden värjäykseen.⁵⁰

Puutarhan ja laboratorion myynti

Aiemmat tutkijat ovat päätyneet tulkitsemaan, että Gadolinin laaja-alainen tarmokkuus ei lopulta riittänyt hoitamaan kaikkia niitä sarkoja, jotka hän oli vastuulleen ottanut ja akateeminen tutkimus oli se osa-alue, joka kärsi eniten. Kun Akatemian uusi laboratorio oli valmistumassa, päätti Gadolin luopua puutarhastaan ja sen myötä omasta laboratoristaan. Suurin syy lienee ollut puutarhan ja tehtaan vaatima jatkuva huomio. Gadolin tarjosi kokonaisuutta ensin Akatemialle vuonna 1811. Ajatuksena oli tietävästi perustaa teknologinen tutkimusinstituutti maan tulevan kemianteollisuuden tarpeita palvelemaan, mutta hanke raukesi tuntemattomasta syystä. Muutamaa vuotta myöhemmin Gadolin päätyi myymään puutarhan rakennuksineen apteekkarin Henrik Johan Kjällerfeldtille, joka kesällä 1815 oli saanut oikeuden perustaa Turkuun aptekin, kaupungin kolmannen sellaisen.⁵¹

Puutarhan käytävät ja lammet taltioituna juuri ennenkuin uusi ruutukaava kasvatti rakennuksia entiseen puutarhaan.

Charta öfver Åbo med gamlapan och ny reglering. 1828. KA, digit.

4.2 Surutoin 1816 – 1826

Apteekkarin puutarha ja panimo 1816-1822, Surutoin I

Apteekkari Kjöllfeldt muokkasi kiinteistöä omia tarpeita vastaavaksi. Laboratoriorakennus muutettiin olutpanimoksi, mutta tuotteistaan Kjöllfeldt ei saanut erityistä kiitosta. Huhtikuussa 1821 eräs nokkela ja sarkastinen sanailija kuvaili rakkauden ominaisuuksia seuraavasti: "Lupaus suudelmasta suhtautuu annettuun suudelman kuin haju tuoksuun, tai kuten K-feldtin olut Lorentsin porteriin."⁵² Kjöllfeldt toimi yhteistyössä Levisonin kanssa, mutta syksyllä 1819 toiminta siirtyi Kjöllfeldt & Co:n nimiin.

Puutarhaan on oletettavasti istutettu lääke- ja värikasveja, mutta tuotteiden ulosmyyntiä aiempaan tapaan ei ilmoitettu lehdissä. Kjöllfeldt omisti kiinteistön lopulta vain noin kuuden vuoden ajan (1816-1822), mutta hänen omistusaikanaan tapahtui kaksi merkittävää asiaa: kaikki rakennukset palovakuutettiin, mikä tarjoaa tutkimukselle hyvän käsityksen rakennuskannasta, ja puutarhan legendaarinen nimi Surutoin, otettiin käyttöön kesällä 1819, kun se avattiin yleisölle yhdeksi kesäksi huvipuistona ja promenadipaikkana.

Rakennuskanta vuonna 1821

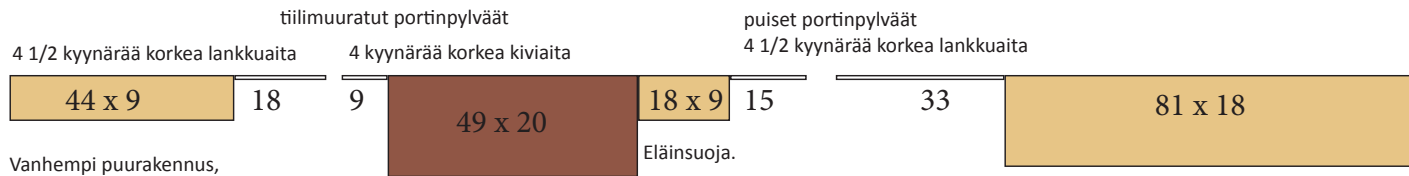
Vuonna 1821 laadittu palovakuutusasiakirja antaa hyvän kuvan puutarhaan liittyneistä rakennuksista apteekkari Kjöllfeldtin aikaan.

Luostarikorttelin tonttia 161 Vartiovuoren eteläpuolella kuvailtiin seuraavasti: "Tontti on vain pohjoiselta reunaltaan rakennettu ja kaikilta sivuiltaan katujen ympäröimä. Pohjoisreunalla, Vartiovuoren suuntaan, on yksi kiviraken-

nus, yksi puurakennus, talli- ja latorakennus kaksoislaudoituksella (dubbla bräder), yksi lautarakenteinen "kuivauslato" (torklada), kaksi sisäänajoporttia ja lauta-aita. Portti, jossa on tiilimuuratut pylväät on 9 kynnärää kivirakennuksesta, välissä on 4 kynnärää korkea harmaakivimuuri ja 18 kynnärää puurakennuksesta, välissä 4 ½ kynnärää korkea lankkuaita. Kuivauslato ja aita ovat molemmat punamaalattuja.⁵³

Asiakirjassa todettiin, että vettä tontille saadaan paitsi Aurajoesta, noin 2000 kynnärän päästä (noin 1,2 km) myös tontilla olevista kahdesta kaivosta ja yhdestä lammesta. Lisäksi todettiin, että lampea lähinnä olevasta kaivosta voitiin vettä nostaa pumpulla, josta sitä voitiin johtaa kivirakennukseen ränniä myöten. Ymmärrettävästi laboratoriossa, mutta erityisesti olutpanimossa, juokseva vesi on ollut suureksi hyödyksi.

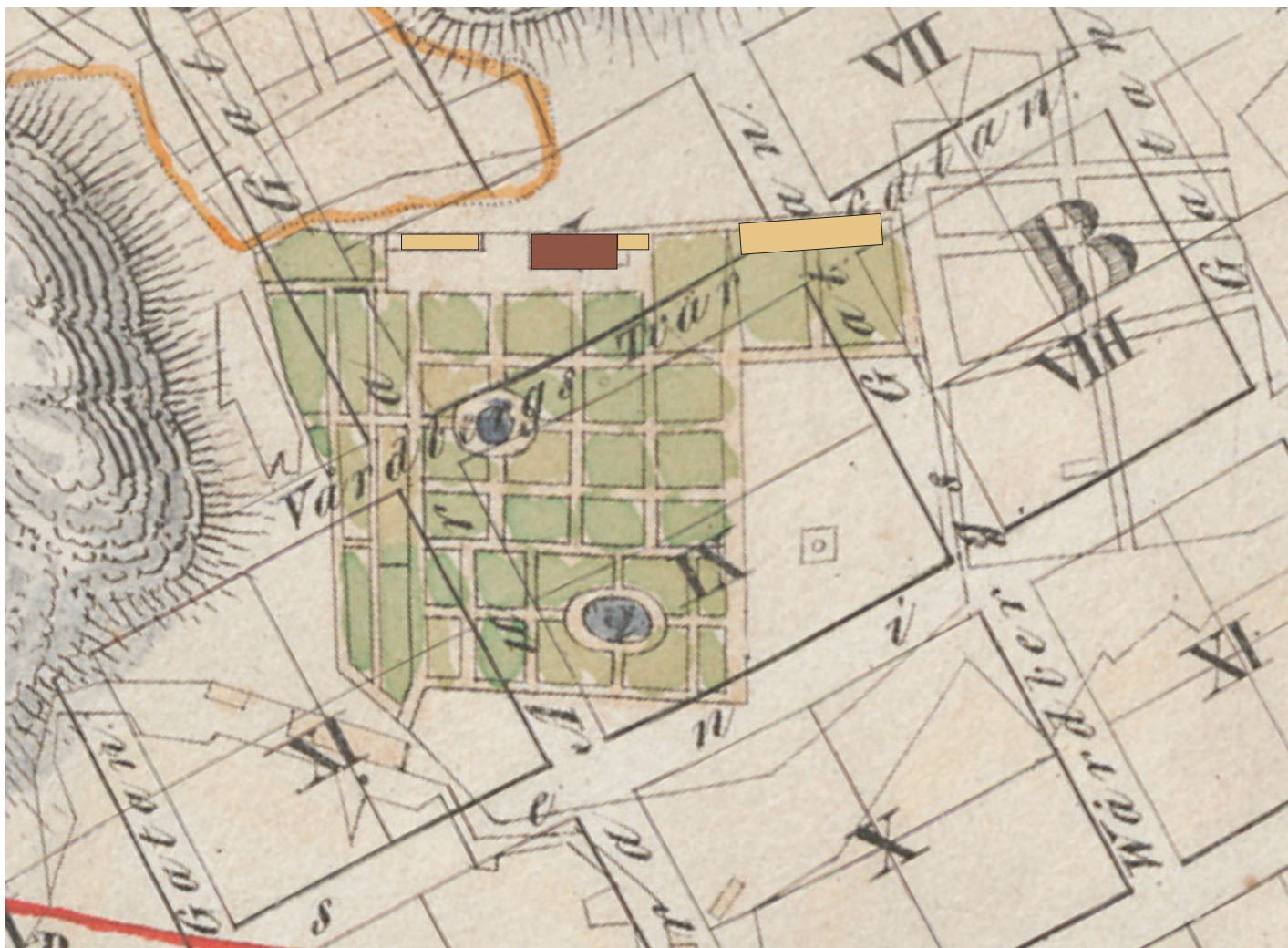
Merkittävin rakennuksista oli edelleen Gadolinin rakennuttama, vuonna 1800 valmistunut tiilestä muurattu laboratoriorakennus, kooltaan 49 x 20 kynnärää (noin 29,4 x 12 m). Rakennuksessa mainittiin olleen 11 ikkunaa alakerrassa ja 6 yläkerrassa, komea pariovellinen sisäänkäynti kadulta (siis pohjoispuolelta), vaatimattomampi puutarhan puolelta. Kiinnostava piirre on rakennuksen mainittu kattomuoto "under rund tak af bräder, och takspån med näfver emellan på korsvirke och bågor." Laudoilla ja paanuilla toteutettu kaareva katto lienee teknisesti mahdollinen tulkinta, mutta tietävästi se ei edusta mitään tyypillistä kattomuotoa, jolle olisi osoitettavissa selvä esikuva. Käsitystä pyöreästä katosta vahvistaa vudoen 1818 kartta (sivu 32), jossa laboratorion kattomuoto tosiaan poikkeaa muiden rakennusten katoista.

Vanhempi puurakennus, Gadolinin "kesähuvila" ja myöhemmin "Surutoinin päärakennus".

Kivirakenteinen laboratorio, sittemmin panimo, sairaala ja lastenkoti.

Palovakuutusasiakirjan perusteella hahmotellut aidat, portit ja rakennukset sekä niiden keskinäiset sijainnit, ja kynnärämitoitukset. Alla rakennukset sijoitettuna vuoden 1828 asemakarttaan skaalattuina.

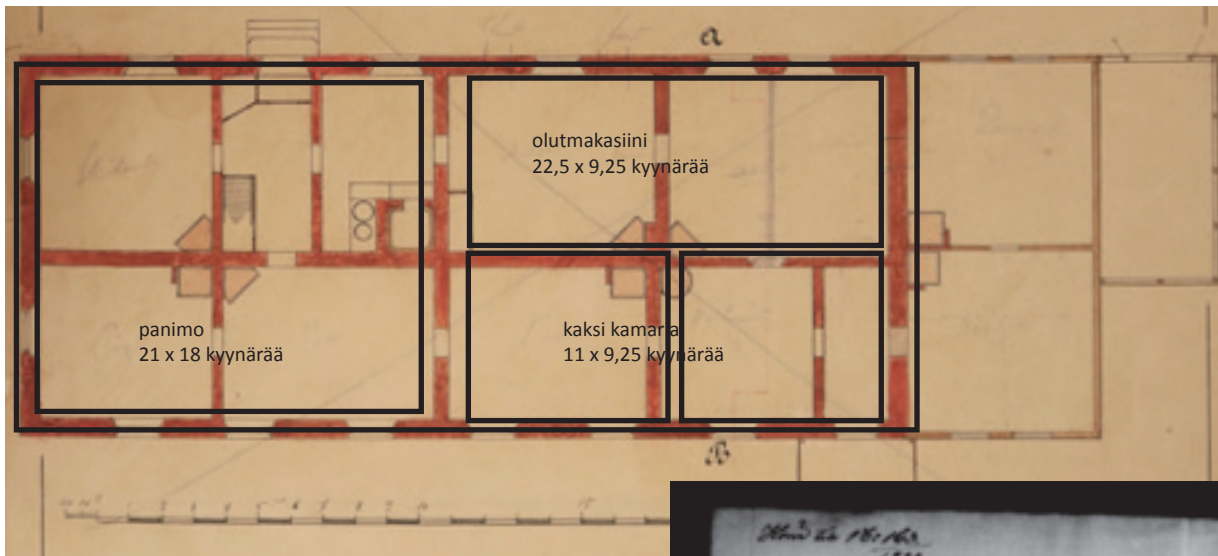

Mainitusta laboratoriorakennuksesta länteen, noin 30 kynnärän etäisyydellä sijaitsi hoikka hirsirakenteinen asuinrakennus, mitoiltaan noin 44 x 9 kynnärrä. Vuoden 1821 asiakirjassa mainitaan rakennus noin 20 vuotta vanhaksi, mutta vanhempien karttojen perusteella voidaan epäillä, että rakennus on ollut tätä vanhempi ja peräisin siis alueen peltokäytön vaiheesta. Vuonna 1821 rakennuksessa oli sali, kaksi kamaria, keittiö ja keittiökamari sekä eteinen, katettu porras ja vintti. Rakennus oli lautavuorattu ja turvekattoinen.

Heti laboratoriorakennuksen itäpuolella, ilmeisesti jokseenkin kiinni katulinjassa, oli Kjöllerfeldtin rakennuttama, vuonna 1820 valmistunut puurakenteinen, tuplalaudasta tehty talli ja lampola (nro 3), kooltaan noin 18 x 9 kynnärrä (noin 10,5 x 5,5 m).

Pihapiirin suurin rakennus oli kuivauslato (torklada, nro 4), jonka ulkomitat olivat 81 x 18 kynnärrä (noin 48 x 10,5 m). Ladon julkisivun korkeus oli 14 kynnärrä, mutta päädyissä peräti 28 kynnärrä. Katto oli muodoltaan taitteinen, tai "italialainen" ja rakenteeltaan kaksinkertainen lautakatto, jossa välissä oli tuohikerros ("med brutit eller så kallat italienskt tak af dubbla bräder och näfver emellan"). Kuivauslato viittaa tupakan kasvattamiseen, sillä hyvän sadon edellytyksenä oli lehtien oikeanlainen fermentointi ja kuivatus. Kuivauslato ja siihen liittyvä lankkuaita olivat punamullattuja.

Vielä vakuutusasiakirjassa mainittiin pumppuhuone (nro 5), jonka kautta nostettiin vettä lähimpänä sijainneesta kaivosta ja johdettiin se kivirakennukseen 12 kynnärrä pitkällä rännillä. Myös pumppuhuone oli punaiseksi maalattu. Rakennukset 3-5 eivät esiinny myöhemmissä kartoissa, ja voidaankin epäillä, että ne on purettu viimeistään vuoden 1827 tienoilla.

Vuoden 1820 palovakuutusasiakirjaan todetut kivirakennuksen ulkomitat 49 x 20 kynnärää. Pohjalla vuoden 1898 dokumentoiva pohjapiirustus, jossa kuumesairalaavaiheen huonejako. TKA TRO.

Palovakuutusasiakirjassa todetaan:

Kadulle: öljymaalattu kaksoisovi, peltivahvistettu, 2-ruutuinen, kalterilla vahvistettu yläikkuna, saranat ja kaksoislukko

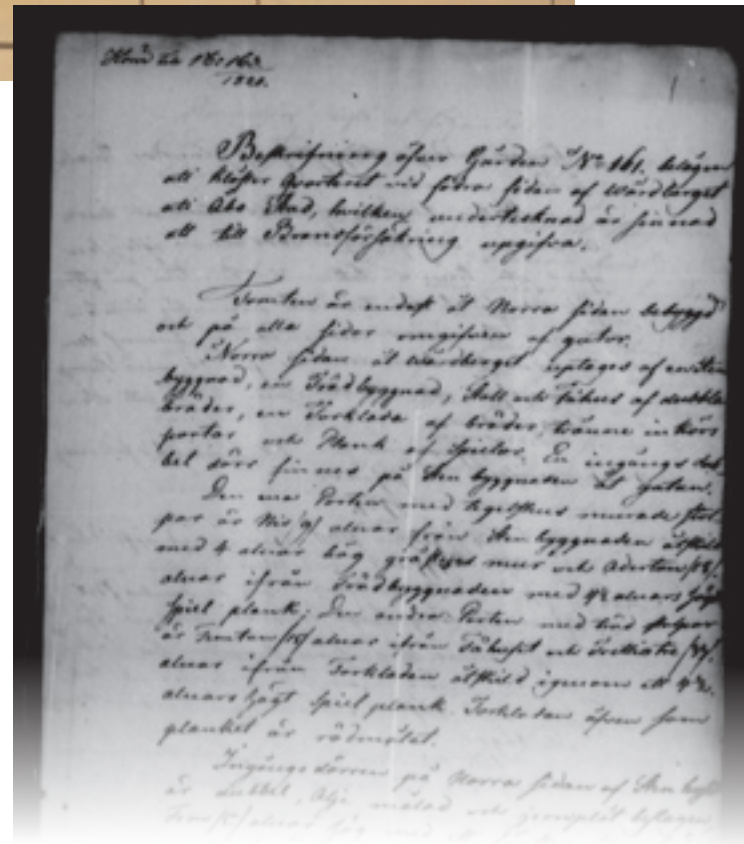
Pihalle: saranoitu kaksoisovi, jolle johtaa kuuden askelman porras, 2 kynnärää leveä

Rakennusvuosi 1800, ullakollinen, yksikerroksinen tiilirakennus; korkeus 7 15/24 kynnärää.

Katto: "rund tak af bräder och talspån med näfver emellan på korsvirke och bågar."

11 kpl 6-ruutuista ikkunoita, joista 6:ssa tuplaruudut ja lisäksi 2:ssa ikkunaluukut (oletettavasti kadulle). Ullakolla kuusi ikkunaa ja kaksi luukkua, sekä kuivausteline.

Sisällä 4 peiliovea, korkeus 3 kynnärää, leveys 11/2; ovet ja karmit öljymaalattuja.

Palovakuutus 1821

Kun vuoden 1821 palovakuutusasiakirjan päämittoja ja huonemittoja verrataan varhaisimpaan tunnettuun pohjapiirustukseen rakennuksesta (kuumesairalaalan dokumentointi 1898), voidaan perustellusti epäillä seuraavaa:

- panimohuone (ed. laboratorio) on sijainnut rakennuksen länsipäässä, sillä mitat osuvat parhaiten näin päin; suuri kiinteä leivinuuni viittaa tukevampiin uuniperustuksiin, mikä viittaa siis myös laboratorio- ja panimotoimeen

- panimohuoneessa on 1821 ollut seuraavat uunilaitteet: 2 avoliettä ja niihin liittyvät rautaiset keittotelineet, yksi kiinteäksi muurattu kuparikattila, tilavuus noin 1250 litraa (480 kannor) sekä pienempi noin 150 litran kuparikattila, sekä muutama pinempi uuni, yhteensä 5 savupiippua

- kamarien ja nk. olutmakasiinin sijainnit ovat oletus; tilat ovat voneet olla myös toisinpäin

- peltivahvistetut, kadulle aukeavat ulko-ovet ovat saattaneet sijaita samalla kohdalla kuin 1898, jolloin käynti on ollut suoraan laboratorioon

- ikkunoita on ollut selvästi vähemmän kuin 1898; ikkunaluukulliset ikkunat ovat olleet kadunpuoleisia ikkunoita, mahdollisia pitkäkyntisiä torjumaan; ovatko tuplaikkunat olleet panimotilassa tasaisen lämpötilan takia?

- välillä 1821-1898 ikkuna- ja oviaukkoja on muokkattu; alkuperäisiä ikkunapaikkoja ei näiden asiakirjojen perusteella pysty päättelemään

Puutarha Surutoin kesällä 1819

Puutarhan avaaminen kaikelle kansalle ei ollut aivan innovatiivisen uusi ajatus, vaan idea kaupunkilaisten yhteisessä käytössä olevasta puistosta ja laajoista, istutetuista viheralueista juontaa ainakin 1770-luvulle. Erityisesti maaherra Rappe oli aikoinaan innokkaasti kannattanut mm. Kupittaaan alueen raivaamista puistoksi, mutta Rappen kuoltua hanke kuivui kasaan ja toteutui vasta 1820-luvulla. 1700-luvun taitteessa vara-amiraali Viktor von Stedingk perusti Linnankentälle, Turun linnan viereen, varsin kookkaan englantilaistyyllisen puiston, johon tiedetään istutetun muutamia tuhansia lehtipuita ja useita satoja hedelmäpuita. Gadolinin entisen puutarhan muuttaminen julkiseksi promenadipuistoksi voidaan tässä valossa nähdä luontevana kehityksenä ja ilmeisesti myös kaupunkilaiset vastaanottivat idean hyvin. A. I. Arwidsson kuvaili kaupungin uutta veto-aulaa kirjeessä vuodelta 1819 seuraavasti: *"Meillä on uusi kesäpromenadi (Gadolinin puutarhassa, lasilaboratorion vieressä), jota kutsutaan nimellä Surutoin. Levisonin narrinlaitteet, viirit, liput, keinut ja karusellit, houkuttelevat siellä kansalta rahat. Koko kesän sisäänpääsystä maksetaan 2 Rd (oletett. riikintaaleria) henkeä kohden, tai 3 Rd taloutta kohden ja kaikista huvilaitteista vielä erikseen. Tästä sanotaan jo kertyneen 5000 Rd⁵⁴, ennen paikalla maksettavia lisämaksuja."*⁵⁵ Nämä liiketoimet eivät kuitenkaan olleet niin tuottoisia kuin mitä summat antavat ymmärtää, vaan Kjöllerefeldtin tiedettiin olevan taloudellisesti heikoilla. Ilmeisesti yhteistyö huvipuistotoiminnasta vastanneen sotakamreeri Levisonin kanssa ei myöskään ollut ongelmatonta ja maksullinen huvipuisto oli avoinna ainoastaan yhden kesän. Tammikuussa 1820 Levisonin laitteiden, kuten karusellikeinu ja vuoristorata Lybeck, mainostettiin olevan vuokrattavissa Kupittaaan uudessa puistossa.⁵⁶

Oluenpanija Lundbergin surullisenkuuluisa Surutoin

Kjöllerefeldt sinnitteli eteenpäin, osin lainarahalla. Kevätalvella 1822 hän ilmoitteli myyvänsä puutarhasiemeniä apteekissaan ja vielä maaliskuussa tarjolla olevasta kyssäkaalista. Maaliskuun 23. päivänä 1822 tulipalo⁵⁷ runteli panimorakennusta ja Kjöllerefeldtin taloudellinen vaaka heilahti. Kesään mennessä Kjöllerefeldt tila oli myyty eteenpäin oluenpanija Lundbergille. Ruotsista Suomeen vuonna 1809 muuttanut Lundberg oli asustellut Luostarinmäellä vuodesta 1815 ja siis varmasti tunsu hyvin puutarhan, laboratorion ja panimon vaiheet. Ilmeisesti tulipalon tuhovoima ei ollut suuri, sillä kauppakirjan mukaan Lundbergille siirtyivät samat rakennukset kuin mitä palovakuutusasiakirjassa mainitaan. Todettakoon, että Surutoinin ostaessaan Lundberg otti niskoilleen kauppasummaa huomattavasti suuremman lainan, sillä Kjöllerefeldtin kaksinkertaiset kiinnitykset päärakennukseen olivat kaupassa siirtyneet Lundbergille.

Jo kesäkuussa 1822 Lundberg ilmoitti myyvänsä Surutoinin tilalta, entiseltä Kjöllerefeldtin panimolta, ammattitaidolla valmistettua olutta ja "jääkellarin kotikaljaa".⁵⁸ 1823 tuotannossa oli myös väkevämpää nautinta-ainetta, viljasta tehtyä paloviinaa. Lundberg hyödynsi kiinteistönsä resursseja tarjoamalla myös viljan kuivatusta ja mallastamista.⁵⁹ Lokakuussa lehti-ilmoituksella annettiin tiedoksi, että Luostarinmäen Surutoinin tilalta oli saatavissa omenoita, kaalia, kyssäkaalia, punajuuria, porkkanoita, palsternakkaa, tulppaaninsipuleita sekä kirsikkapuun ja ruusupensaiden taimia.

Ansaintälähteiden toivossa Lundberg haki keväällä 1824 oikeutta ravintolatoiminnan aloittamiseen - olihan puutarha kahden vuoden uurastamisen jälkeen yksi kaupun-

gin kauneimpia.⁶⁰ Lupa myönnettiin ja kesäkuussa 1824 Lundbergin kestitystoiminta käynnistyi panimorakennuksen viereisessä puurakennuksessa. Lehtikirjoitus saman vuoden elokuulta mainitsee miellyttävät promenadit Surutoin-puutarhassa.⁶¹ Lundbergin liiketoimintaa kuitenkin koettelivat monenlaiset vaikeudet omatoimisista velkojista keltatautiin ja varhaisesta, sadon tuhoavasta syyskälästä venyviin oikeudenkäynteihin.⁶² Oletettavasti ravintolatoiminta puurakennuksessa jatkui Lundbergin elämäkumppanin, Lovisa Almgrenin, hoidossa edelleen, Lundbergin koettelemuksista huolimatta. Jo kesällä 1825 Lundbergin omaisuutta pakkohuutokaupattiin velkojen maksamiseksi ja keväällä 1826 Lundbergin konkurssipesän hoitajat tarjosivat puutarhan vuokralle seuraavaan syksyyn asti.⁶³ Puutarhassa järjestettiinkin musiikillisia tapahtumia ja esimerkiksi syyskesän pimeinä iltoina "eclairing"-nimellä mainostettuja tulipatojen ja lyhtyjen koristamia tapahtumia. Taloudellisia ratkaisuja ei näillä toimin saavutettu, sillä marraskuussa 1826 Surutoinin tila siirtyi seuraavalle omistajalle pakkohuutokaupassa 13 500 ruplan kauppahintaan.⁶⁴

Surutoinin päärakennus toimi Lovisa Almgrenin johdolla ravitsemusliikkeenä ainakin vuosina 1825-1826. Kuva 1909, ÅA.

Surutoinin aurinkoinen tunnelma myöhempiä vuosikymmeninä, ehkäpä 1930-luvulla. Ympäröivän puutarhan vehreys on epäilemättä ollut yksi syy Gadolinin päätökseen hankkia tila 10 vuoden jälkeen takaisin itselleen. TMK.

Gadolinin lyhyt omistus

Kymmenen vuoden ajan oli Gadolinin puutarhatila siirtynyt yritteliäältä, mutta huono-onniselta liikemieheltä toiselle. Kirjausten mukaan puutarhasta oli pidetty ilmeisen hyvää huolta, mutta taloudellisia asioita ei oltu saatu kuntoon. Tässä tilanteessa pakkohuutokaupan voittajaksi nousi puutarhan alkuperäinen innovaattori, professori Johan Gadolin. Mittausinstrumentin 1826 mukaan Gadolinin nimiin siirtyivät samat rakennukset kuin palovakuutusasiakirjassa 1821 mainittiin, mutta näiden lisäksi myös yksi suuri huvimaja sekä pieni huvimaja, "Mon Bijou", jotka ilmeisesti olivat Levisonin lisäyksiä tilan rakennuskantaan⁶⁵. Puutarhassa laskettiin olevan 300 omenapuuta, marjapensaita ja suuri määrä kirsikkapuita.⁶⁶

Gadolinin perusteita puutarhan ostamiselle ei tunneta, mutta kuten tunnettua, ilo kauniista puutarhasta jäi hyvin lyhytaikaiseksi, kun tulipalon tuhoama kaupunki tarvitsi kaikki säilyneet resurssit yhteiseen käyttöön. Surutoin sai palvella kaiken menettäneitä kaupunkilaisia hätäapukeskuksena ja muonituspisteenä, jota Palovahinkokomitea ylläpiti. Ehkäpä myös tämän tapahtuman seurauksena nimitys Surutoin etsautui entistä vahvemmin kaupunkilaisten muistiin.

Tulipalo mullisti myös Professori Gadolinin elämän. Vaikka hän olikin luopunut kemian professuurista 62 vuoden ikäisenä vuonna 1822, oli yhteys Akatemiaan edelleen vahva, sillä hän vastasi mineralogisen kokoelman ylläpitämisestä. Kun yliopisto siirrettiin Helsinkiin, päätti myös Gadolin jättää Turun. Hän muutti maatilalleen Vihdin Olkkalaan ja myöhemmin Mynämäen Sunilaan. Surutoin-puutarhansa hän myi kaupungille noin 19 000 ruplan hintaan.

4.3 Kuumesairaala ja synnytyslaitos 1833 – 1890

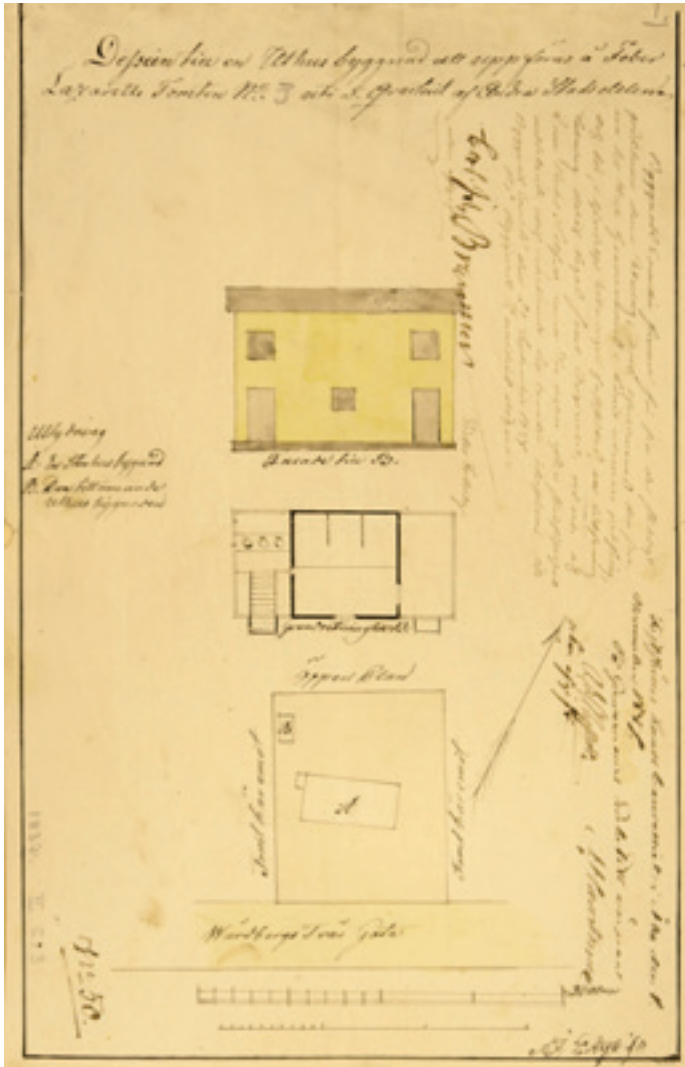
Turun palon jälkeen kaupungin mahdollisuudet hoitaa sairaitaan erityisesti tarttuvien tautien osalta oli kehno. Kun yliopiston mukana Helsinkiin siirtyi maan ylin sairaanhoitoa järjestävä taho, Lääkintöhallitusta edeltänyt, akatemian professoreista koostunut *Collegium medicum*, ja joitain vuosia myöhemmin myös kätilöitä kouluttanut synnytyslaitos, oli Turun sairaanhoidon järjestämiseksi tehtävä uudelleenjärjestelyitä. Turussa oli ollut kaupunginlääkäri jo vuodesta 1755, mutta resurssit palon jälkeen olivat aivan riittämättömät. Vuoden 1831 koleraepidemia toi puutteen esille traagisesti – väliaikaisista sairaalajärjestelyistä huolimatta 234 kaupunkilaista kuoli. Epidemian aikana yksityisin voimin järjestetty sairaalatoiminta purkautui, kun akuutti tarve oli ohi, mutta jäljelle jäänyt kalusto ja toiminnan organisoituminen johti pysyväisluonteisen kuumesairaalan perustamiseen. Köyhäinhoidon hallussa ollut Gadolinin vanha laboratoriorakennus osoitettiin uuden kuumesairaalan käyttöön. Laitos aloitti toimintansa 3.12.1833 nimellä *Enskilda Feber Hospitalet*, myöhemmin myös *Feber Lazarett*. Kaupunkilaisia kannustettiin osallistumaan sairaalan toiminnan ylläpitämiseen käyttäoikeutta vastaan. Se, joka tuki toimintaa 10 ruplalla oli oikeutettu käyttämään sairaalan palveluita joko itse tai tarjoamaan sitä taloutensa tai muun tuntemansa henkilön käyttöön 50 kopeekan päiväkorvausta vastaan.⁶⁷ 59 kaupunkilaista ilmoittautui halukkaaksi näin tukemaan ja samalla varaamaan itselleen käyttöoikeuden vuodepaikkoihin.⁶⁸ Hankituilla varoilla entiseen laboratoriorakennukseen järjestettiin viisi sairaalahuonetta, joissa oli yhteensä 12 vuodepaikkaa, ja toiminnasta vastaamaan palkattiin sairaanhoitaja ja vahtimestari. Silloinen kaupunginlääkäri C. F. Melart kieltäytyi laskuttamasta lääkäripalveluksistaan ja

apteekkari Liljedal tarjosi 10 % alennuksen lääkkeistä.⁶⁹ Vielä samana vuonna kuumesairaalan yhteyteen perustettiin synnytysosasto.

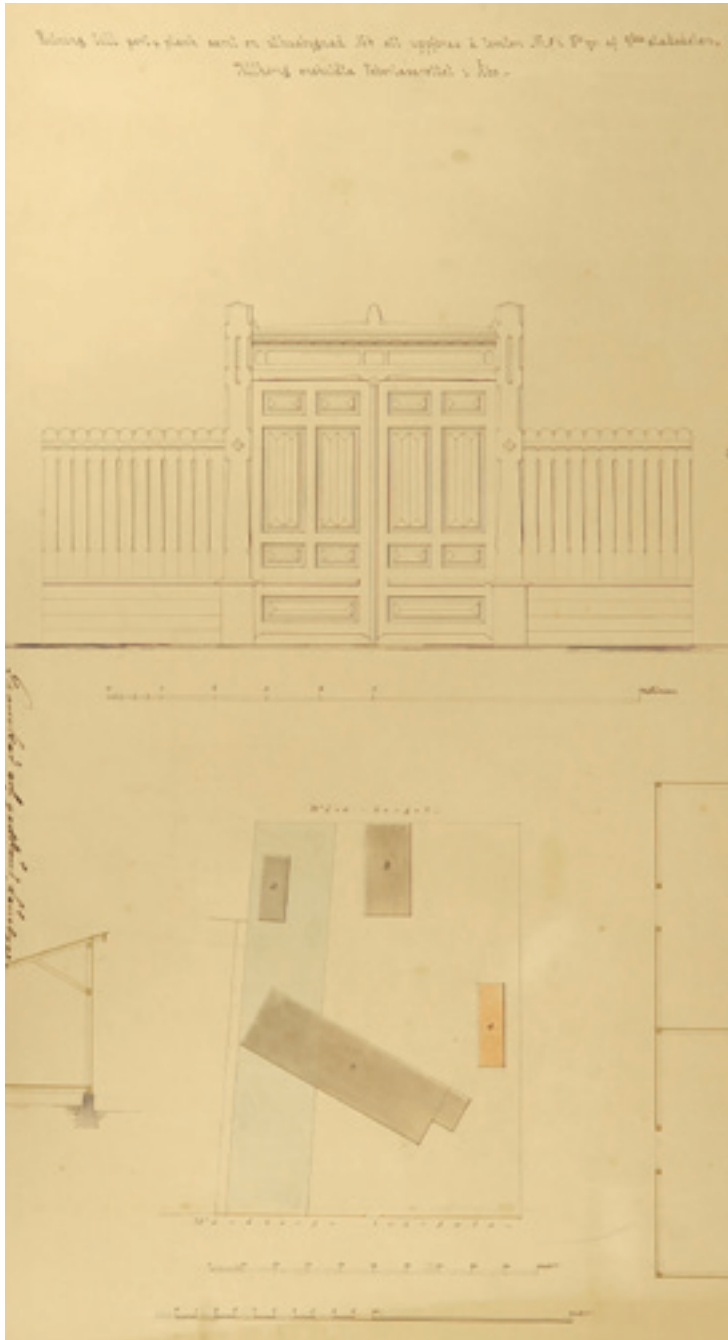
Vuodelta 1837 on säilynyt A. J. Ekqvistin laatima piirustus kuumesairaalan ”feber lazarett” tontille suunnitellusta piharakennuksesta. Käymälän lisäksi rakennuksessa on ollut kolmen karsinan talli tai eläinsuoja ja sen vieressä jonkinlainen varustevaja. Suunnitelman yhteydessä olevassa asemapiirroksessa sairaalan tontilla ei esiinny muita piharakennuksia. Sairaalarakennus on edelleen entisen laboratorion kokoinen, mutta sen länsipäädyssä on kuistia tai vastaavaa esittävä pieni rakennusosa. Tontin pohjoispuolella olevaa maastoa on kuvattu sanoin ”avoin kenttä” (*Öppen Plan*). Vuonna 1837 kuumesairaalan yhteyteen perustettiin synnytysosasto.

Sairaala toimi vanhan laboratoriorakennuksen tiloissa vuoteen 1856 saakka. Laajentamistarve oli ilmeinen ja lopulta siihen päästiinkin kauppias Johan Scharlinin tekemän lahjoituksen turvin.⁷⁰ Rakennuksen itäpään tehtiin hirsirakenteinen kahden huoneen laajennus ja tontille saatiin piharakennus, jossa oli sauna, pesutupa ja kamari. Laajennuksen jälkeen vuodepaikkoja oli noin 40.⁷¹ Laajennuksen rakentamisesta ei ole säilynyt aikalaispiirustuksia, mutta vuoden 1898 mittauspiirustus ja vuoden 1880 asemapiirustus osoittavat laajuuden ja huonejaon. Rakennuksen itäpään ullakolla olevat, taotuin rautasitein tuetut, yläpohjapalkkeja kannattelevat ansaskattorakenteet lienevät siis vuodelta 1856.

Kesäkuussa 1880 hyväksytty suunnitelma uuden aidan ja portin sekä kevyen piharakennuksen (polttopuuliiteri) ra-

1837 käymälä ja eläinsuoja tontti nro 3: n pohjoiseen osan, lähelle länsirajaa. TKA MA.

kentämiseksi antaa kuvan ryhdikkästä ja hyvin hoidetusta sairaalakokonaisuudesta. Pohjoisrajaa vasten sijaitsi Scharlinin kustantama, osin puu- osin tiilirakenteinen sauna- ja leivintuparakennus. Kuumeautisairaalan potilasmäärä vaihteli paljonkin, vastaten kaupungissa liikkuvien tarttuvien kuumeautien epidemioita. Rakennuksen itäpäässä oli erillinen rakennusosa, kevytrakenteinen lasikuisti tai vastaava, joka esiintyy vielä vuoden 1898 piirustuksessa, mutta ei enää vuonna 1914.

1880-luvun myötä toiminnan taloudellinen puoli joutui vähitellen huonolle tolalle ja kunnallisten lääkitöimien uudelleenjärjestely aiheutti sen, että vuodesta 1858 sairaalan lääkärinä toiminut Berndt Gustaf Hahl joutui toimesta sivuun vuonna 1886. Samoihin aikoihin sairaalan pitkäaikainen taloudenhoitaja kuoli, minkä seurauksena talousasiat jäivät tyystin hoitamatta. Lähinnä yksityisistä henkilöistä koostunut johtokunta koki sairaalan toiminnasta vastaamisen näissä olosuhteissa suorastaan mahdottomaksi, eikä kukaan jäsenistä saapunut 25.4.1887 pidettyyn vuosikokoukseen. Sairaala oli hoidettu yksityisluonteisesti, mutta vähitellen kaupungin osallisuus toiminnan pitkäjänteisessä ylläpidossa oli kasvanut. Sairaalan tilan selvittely siirtyi Terveystaloutakunnan käsittelyyn, minkä yhteydessä kuumesairaalan johtokunta ilmeisen huojentuneena luovutti sairaalan asioiden hoidon kokonaan kunnalliselle taholle. Vuodesta 1888 sai-

raalan katostaan olleen kunnallinen sairaala.⁷² Yli vuoden kestäneen sairaala-asian käsittelyn seurauksena syntyi myös suurisuuntaisia tulevaisuuden suunnitelmia kunnallisen sairaanhoidon todelliseksi kehittämiseksi ja riittävän suuren uudisrakennuksen toteuttamiseksi väljemmälle tonttimaalle, Eteläisen takamaan tontille nro 40. Entisen yksityisen kuumesairaalan potilaat siirrettiin uuteen rakennukseen vuonna 1892, synnytytosasto oli siirretty jo muutamia vuosia aiemmin. Kaupunki teki samalla päätöksen myydä entinen kuumesairaalan rakennus, mutta uuden sairaalan kustannusten kurissapitämiseksi sen huoneohjelmaa lopulta karsittiin niin, että vanha sairaalarakennus joutui edelleen palvelemaan potilaitaan.

Viimeistään vuonna 1896 sairaalakäyttö on päättynyt, sillä sen vuoden viemärointisuunnitelma mainitsee rakennuksen entiseksi kuumesairaalaksi (*f. d. feberlasarets-tomten*). Päärakennuksen nykyinen kuisti esiintyy ensimmäisen kerran tässä vuoden 1896 suunnitelmassa, mutta jo olemassa olevana rakenteena. Vuosisadan vaihteessa rakennuksen käyttötarkoitus on ollut vähävaraisten perheiden tilapäinen majoitus, ja ilmeisesti mainittu viemärointi liittyy tähän käyttöön.⁷³

4.4 Lastenkoti 1901 - 2017

1800-luvun lopulla kaupungin kasvaessa myös haasteet köyhäinhoidossa kasvoivat. Huonoina aikoina apua tarvitsevien määrä kasvoi kaupunkiolioissa voimakkaasti, eikä maaseutuyhteisössä luonteva, vanhemmasta vaivashoitoperinteestä juontava nk. ruotuhoito ollut kaupunkiolioissa luontevaa. Samaan aikaan kehittyvässä yhteiskunnassa vaikutti useita virtauksia, jotka kaikki vahvistivat yhteisön sosiaalista yhteenkuuluvuutta ja yhteisvastuuta. Raittius- ja työväenliikkeet kasvattivat eri kansanosien itsetietoisuutta ja ymmärrystä yhteiskunnan toiminnasta. Kansallistunteen nousu Venäjän sortotoimenpiteiden seurauksena herätti käsityksen Suomesta kansana, jolla oli yhteinen tulevaisuus. Valistuksen aikakaudesta hitaasti kasvanut yleissivistyksen arvostus laajeni kaikkiin kansansiin ja Immanuel Kantin 1700-luvun lopulla tunnetuksi tekemä ajatus ihmisarvosta vaikutti vähitellen kunnallisen sosiaalitoimen vahvistumiseen. Tämän yhteiskunnallisen kehityskaaren yksi hedelmä oli myös Luostarinkatu 5:een sijoitettu lastenkoti. Vuosisadan vaihteessa Turkuun rakennettiin uusi köyhäintalo, mutta lastenkoti päätettiin sijoittaa erikseen. Luostarinkatu 5:ttä kutsuttiin 1900-luvun alussa vaihtelevasti, mm. lastenkodiksi ja pientenlastenvastaanottokodiksi. 1950-luvulle saakka se toimi nimenomaan vastaanotokotina, josta turvattomia lapsia toimitettiin hoitoon ja vanhan käytännön mukaisesti aluksi myös työhön maalais-taloihin.⁷⁴ Kunnalliskertomuksessa vuodelta 1921 Luostarinkatu 5 kulki nimellä Kunnallinen vastaanottokoti. Sen

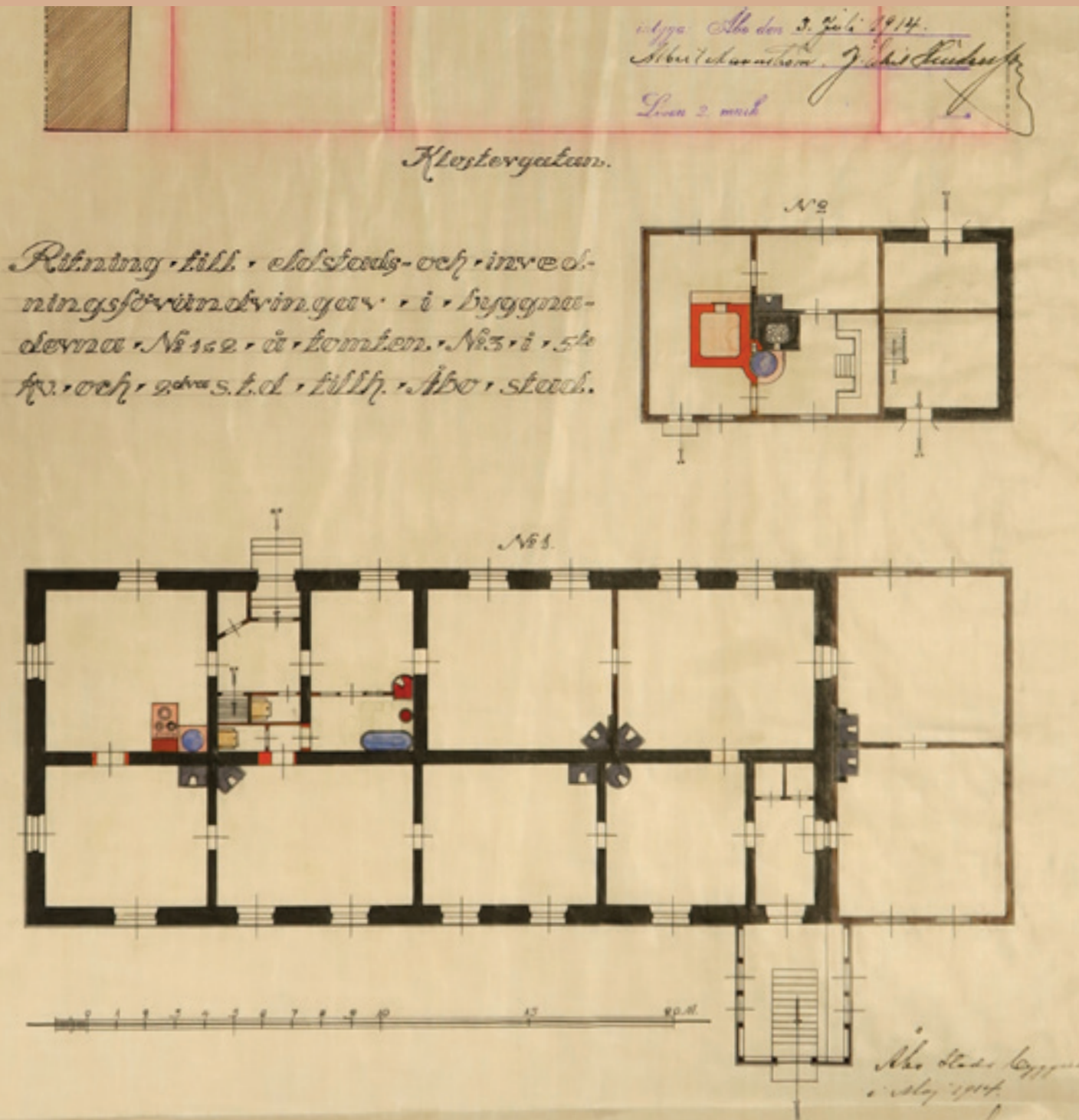

Lastenkotivuosien alkuaikoja, kuva vuodelta 1909. Historioitsija Svante Dahlström tarkastelemassa kuistin rakenteita. Albert Richardtson, ÄÄ.

toiminnasta todettiin: *"Lastenhoidon silmälläpito kodissa kuuluu lastenhoidontarkastajalle ja lastenkodin taloudesta lähin valvonta kodin johtajattarelle. Lastenkodilla on palveluksessaan johtajatar ja tarpeelliset palvelijat."* Alkuaikoina henkilökunta oli velvoitettu asumaan lastenkodissa. 1950-luvun vaihteessa heille järjestettiin asuinhuoneet yläkertaan korottamalla rakennuksen ullakkoa keskialueelta.

Vuodesta 1959 lastenkodin toiminta muuttui pysyväisluonteiseksi sijoituskodiksi, jossa oli paikka 21 lapselle, 3 tai 4 hengen huoneissa. Lastenkoti toiminta jatkui vuoteen 2009, jolloin tehtiin päätös Luostarinkadun ja kahden muun pienen lastenkodin sulkemisesta. Tällöin Turussa oli 10 lastenkotia ja niissä 132 lasta. Taustalla oli lastensuojelullinen tavoite sijoittaa kaikki alle 12-vuotiaat lapset mieluummin perheisiin kuin laitoksteihin, mutta ratkaisun toivottiin tuovan myös säästöjä.⁷⁵ Toiminnan luonteesta johtuen lastenkotivaiheesta on vain vähän julkista aineistoa, eikä juurikaan valokuvia.⁷⁶ Satunnaiset esiin tulleet muistot ja kuvaukset välittävät Luostarinkadun kodin ilmapiiristä lämpimän, eloisan ja inhimillisen. Esimerkkinä vuonna 2012 kirjoitettu nimetön mielipidekirjoitus: *"Kun sisarukseni "joutuivat" Luostarinkadulle, minulla oli kuva sairaalamaisesta laitoksesta, jossa sisarukseni odottaisivat surullisina päivää, jona pääsevät pois. Olin niin väärässä, Luostarinkadun lastenkoti oli kaikkea muuta: Eteiseen kun pääsi, niin valtava kenkäarmeija kertoi, että asukkaita oli useampi. Koti oli enemmänkin suurperheen koti, jossa syötiin yhdessä, autettiin läksyissä, vietettiin aikaa pelaillen, jutellen, leikkien."*⁷⁷

Rakennuksen ylläpito

Vuodesta 1901 toiminut vastaanottokoti oli alusta alkaen kunnallinen ja siten myös kiinteistön hoito oli kunnallisten käytänteiden piirissä. Vuodelta 1898 oleva inventointipiirustus kertoo minkälainen rakennus oli sen siirtyessä köyhäinhoidon käyttöön, mutta lastenkotitoimintaa varten tehdyistä mahdollisista muutoksista ei ole tietoa. Ensimmäinen tunnettu muutos on esitetty vuoden 1914 piirustuksessa, jossa osoitetaan uusia tulisijoja nykyisen keittiön kohdalle, sen viereen kaksi kuivakäymälää sekä uusi kylpyhuone uunilämmitteisine vesisäiliöineen. Asemapiirustus osoittaa puu- ja kivirakenteet.

1914 Muutospiirustus, arkkitehti Hindersson. TKA MA.

Kuva TMK

Klosterbacken i Åbo N:o 83

*Gammalt Hottus inne på gården Klostergården i
Åbo församling och västra gård.*

Foto: H. RENVALL 202 2486/3000
4 4883 DT 2015:441

TUUSULA ÅBO STADS HISTORISKA MUSEUM

Kuva TMK

Klosterbacken i Åbo

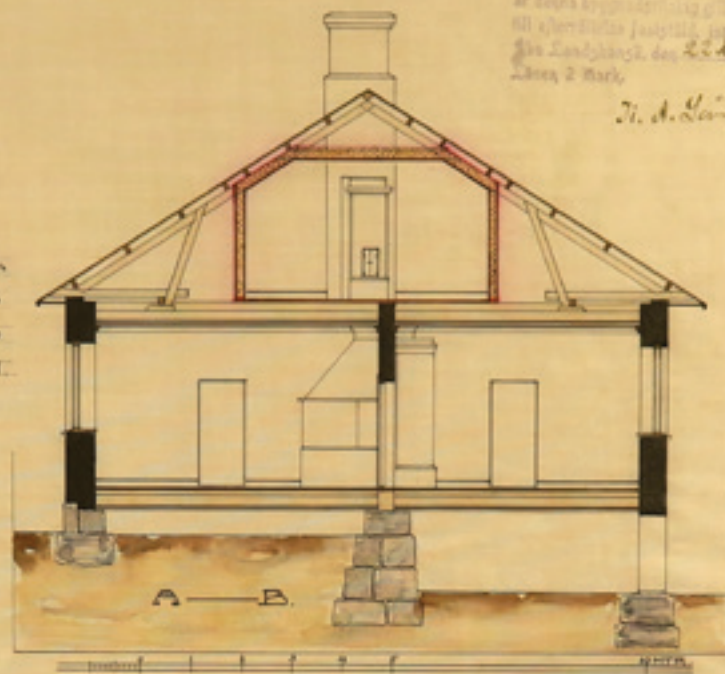
No 81

Gårmanst. Huset i Åbo på gården, Klosterbacken 5.
Fotat mot söder.

Foto: H. RINTALA, 1911, Sept 14.

ÅBO STADS FOTOGRAFISKA BEHOV
ÅBO STADS FOTOGRAFISKA BEHOV

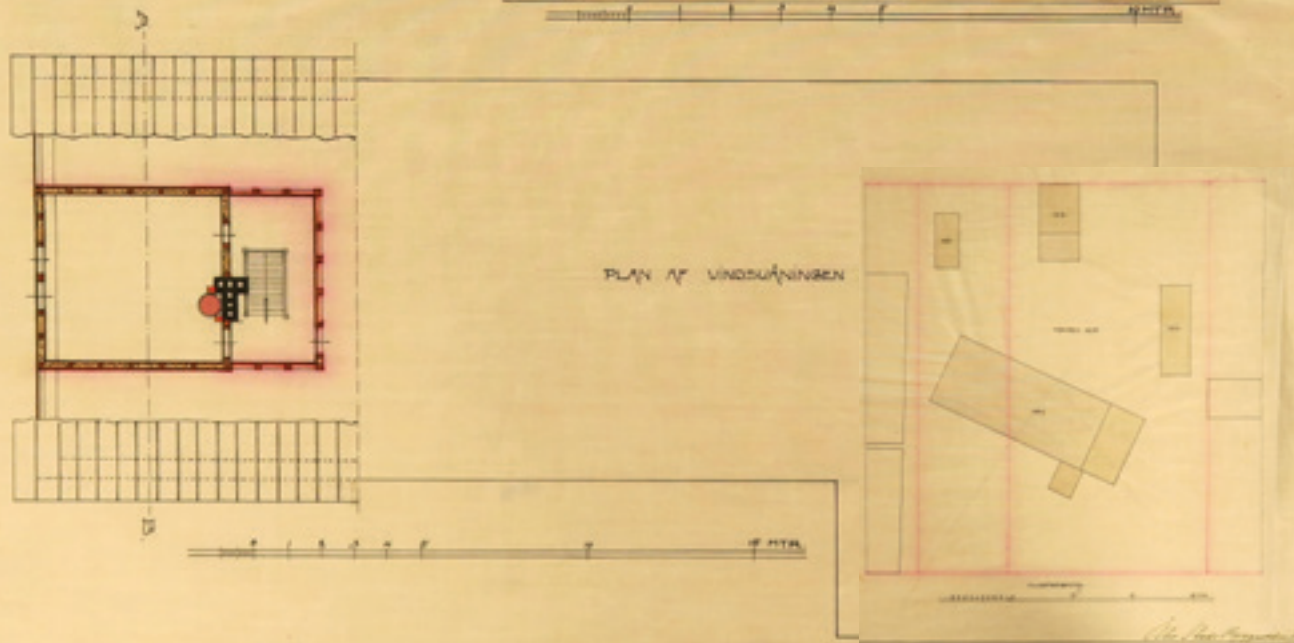
6
 ritning till vindrum
 med eldstad i byggnaden nr 1 A tomten nr 3 i
 Åbo stad.
 Smedberg
 23 Sept. 1918
 Ritning till vindrum
 med eldstad i byggnaden nr 1 A tomten nr 3 i
 Åbo stad.

Genom 1 dag offentlig resolution
 är denna byggnadsritning godkänd och
 till offentlig handling utgiven
 Åbo Landshövdingens den 23 Sept. 1918
 Lönn 2 Mark.

N. A. Smedberg

RITNING TILL VINDRUM
 MED ELDESTAD I BYGGNA-
 DEN NR 1 A TOMTEN NR 3 I
 ÅBO STAD.

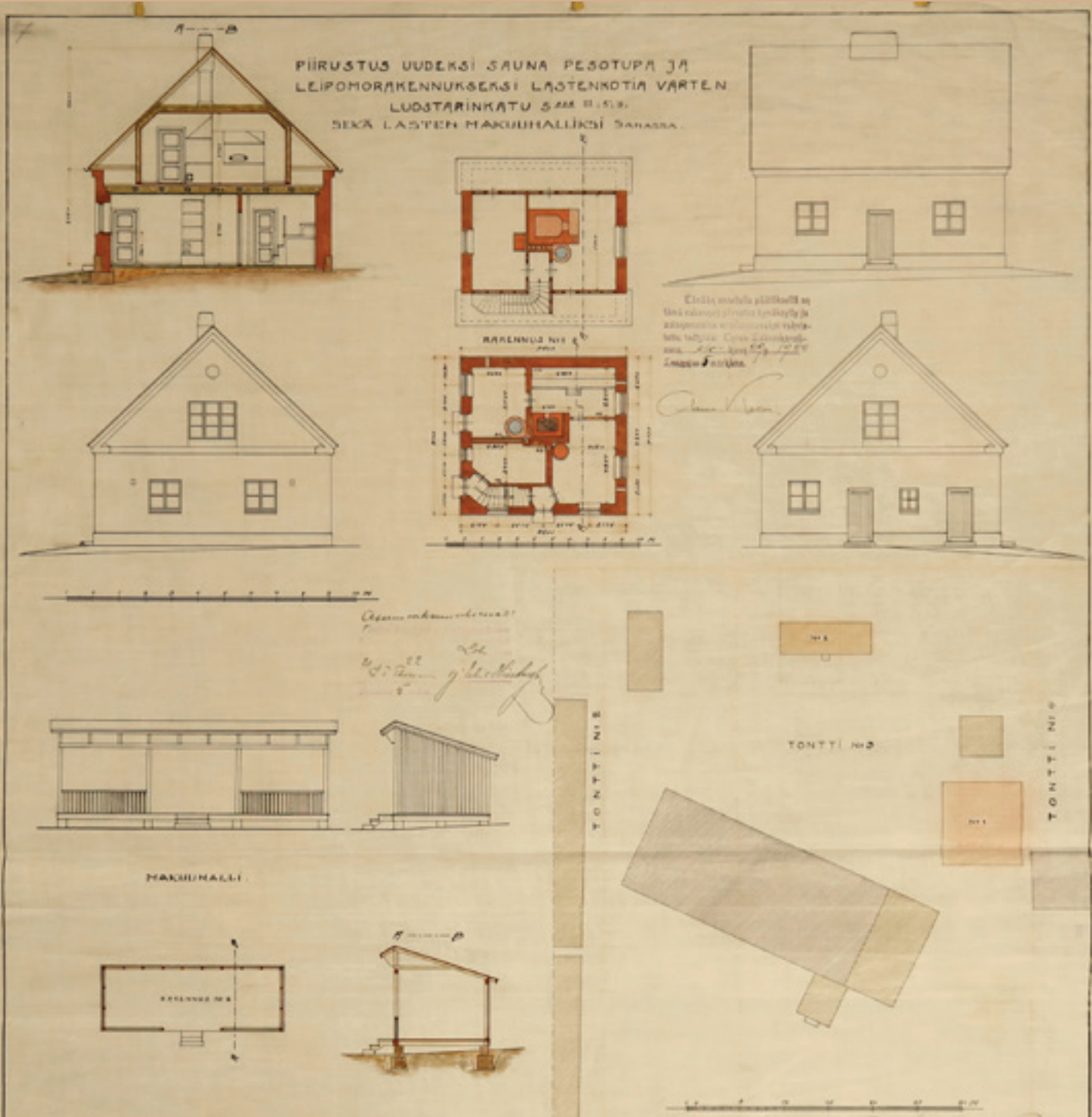

PLAN AF VINDRUMMEN

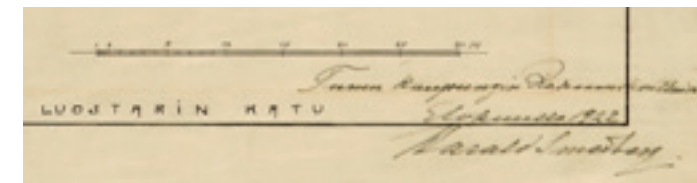

Vuonna 1918 ullakolle toteutettiin uunillinen kamari. Rakennuksen länsipään pohjoisullakolla näkyvät puurakenteisen seinän tikkurappauksen liiheet lienevät peräisin tästä vaiheesta. Ulkopuolisella rappauksella täytteseinä on ilmeisesti ajateltu saatavan tiiviimmäksi ja paremmin lämpöä pitäväksi

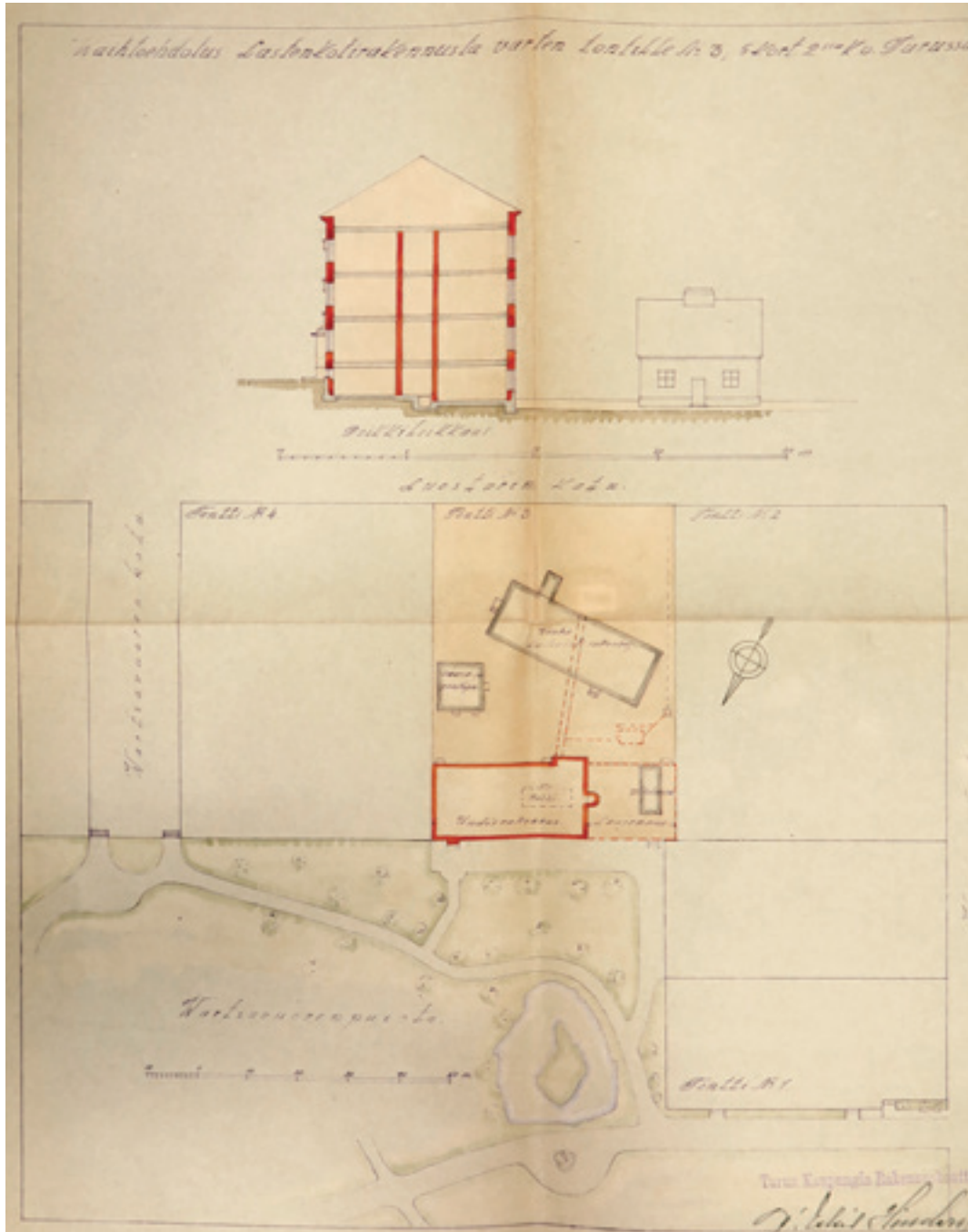
Ullakkohuoneen suunnitelma 1918, Smedberg. TKA MA.

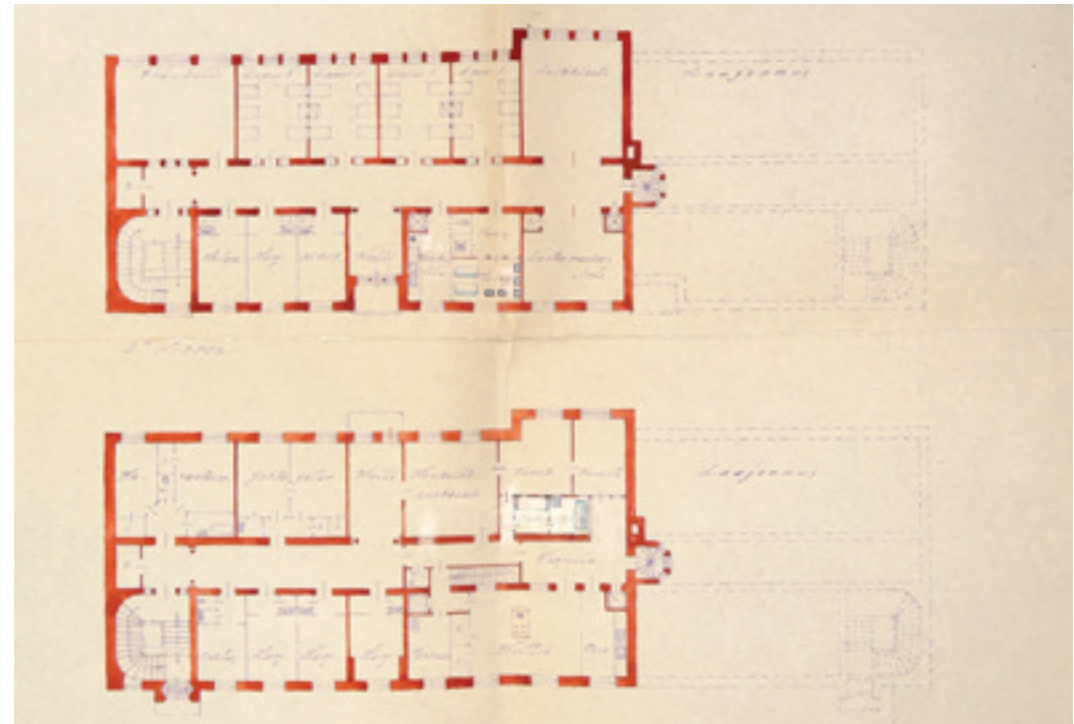
Vuonna 1922 vanhat piharakennukset päädyttiin uusiin. Entisen sauna- ja pesutuparakennuksen tilalle sijoitettiin otolliseen ilmansuuntaan kolmelta sivulta suljettu katosrakenne, "makuuhalli", jota käytettiin pikkulasten nukuttamiseen ulkona. Tämä epäilemättä liittyy 1920-luvulla vallinneeseen käsitykseen raittiin ilman hyvää tekevistä ja parantavasta vaikutuksesta, mm. tuberkuloosin hoitamisessa. Uusi pesutupa- ja saunarakennus taas sijoitettiin tontin itärajalalle, makuuhallin ja päärakennuksen väliin, muodostamaan pihapiiriä. Kunnalliskertomuksessa vuodelta 1922 todettiin, että: "Jottei tämä rakennus tulisi tulevaisuudessa olemaan kadun ja puiston puolelle mahdollisesti rakennettavain uudisrakennusten tiellä, oli rakennus ajateltu rakennettavaksi paikkaan, jossa oli huono lautainen halkovaja, mikä oli sen johdosta rakennettava uudestaan."

1922 Uusi sauna- ja leivintuparakennus sekä makuuhalli. Arkkitehti Smedberg 1922. TKA MA.

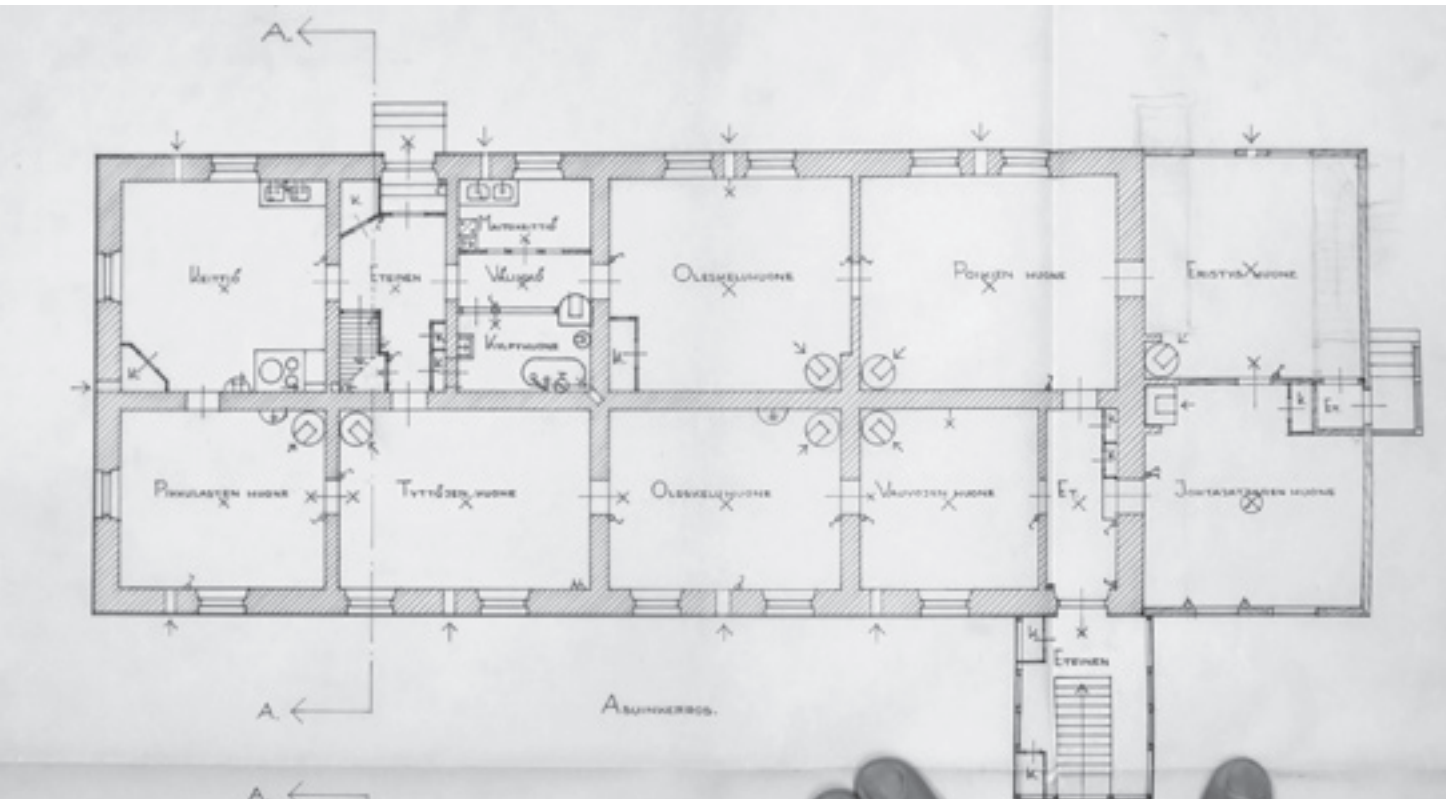
Vuosikymmenen lopulla tontin pohjoiselle reunalle, puiston rajaan kiinni suunniteltiin rakennettavan 3-4 kerroksinen uudisrakennus lastenkotikäyttöön, mutta hanke ei toteutunut. Pesu- ja leivintuparakennus olisi säästetty osana pihapiiriä.

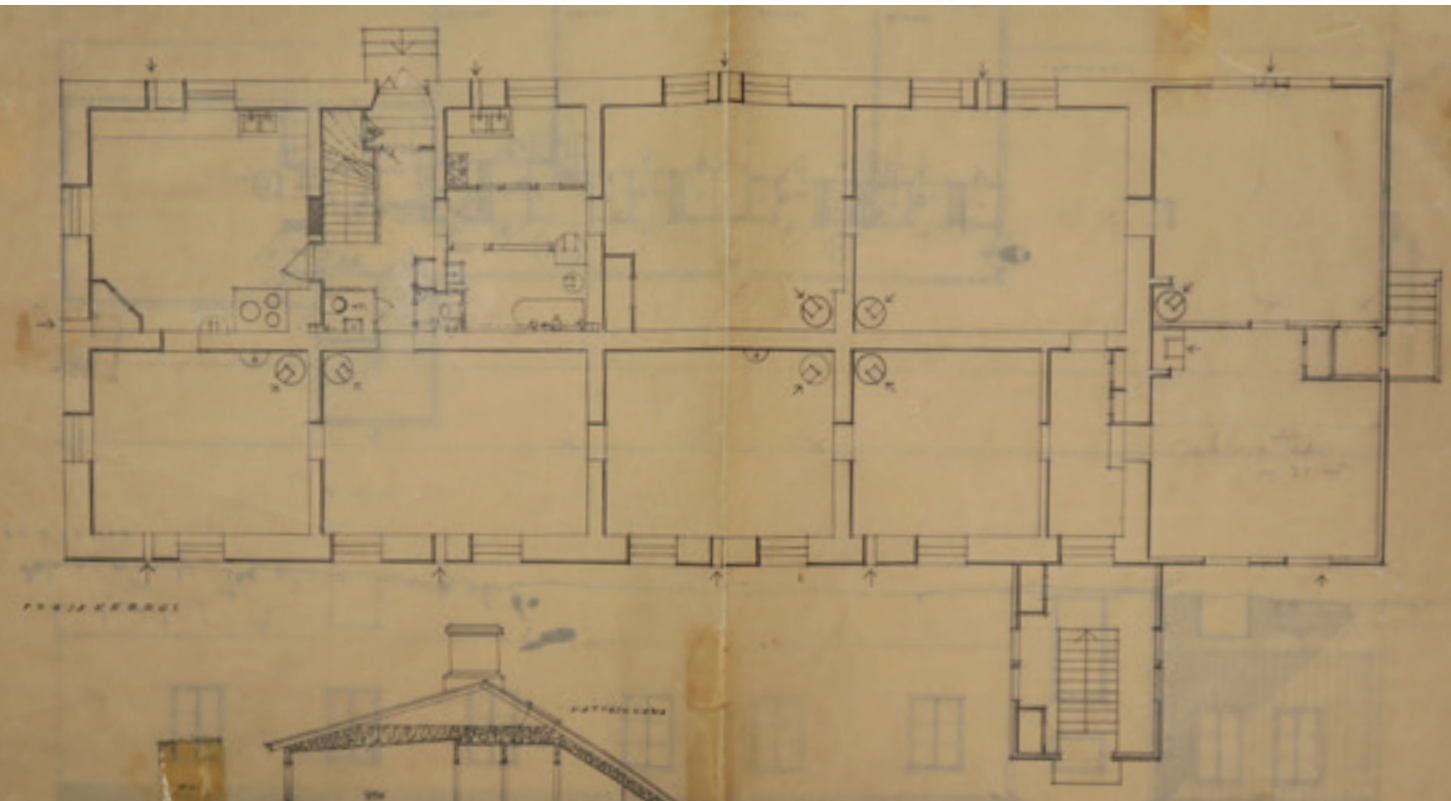
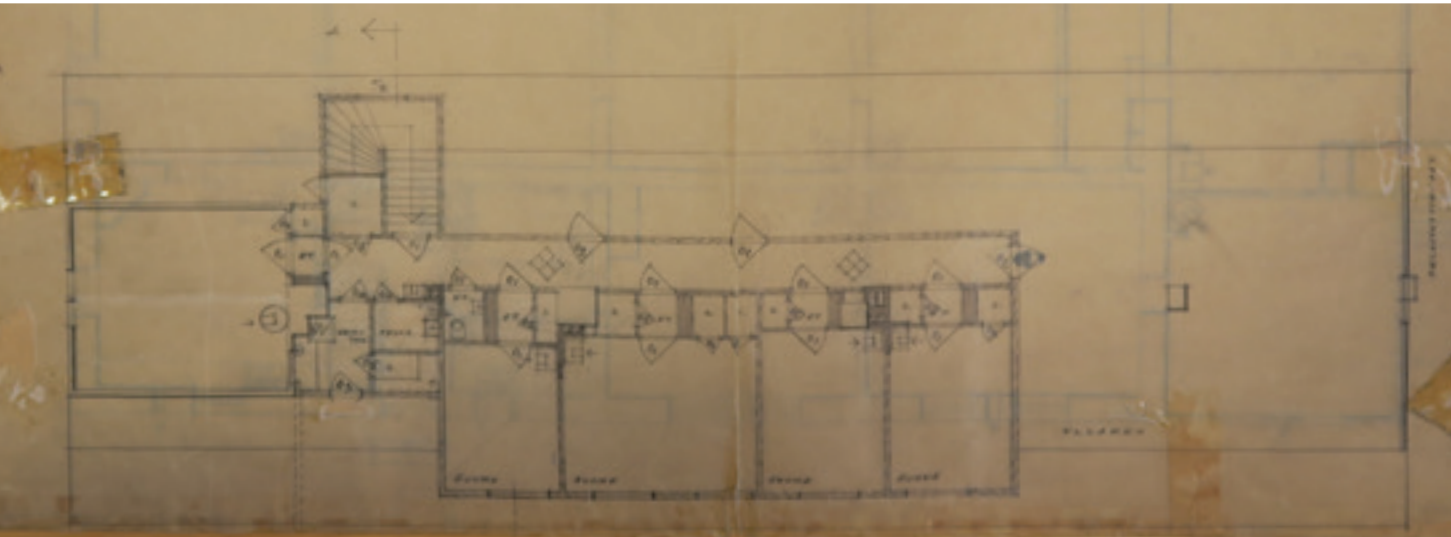

Toteutumaton suunnitelma vuodelta 1929, arkkitehti Hindersson, TK TRO.

Rakennuksen ylläpito oli ajalle tyypilliseen tapaan aktiivista ja säännöllistä koko vuosisadan alkupuolen. 1924 tehtiin uusi puuaita puiston suuntaan ja se punamullattiin. Vuosina 1926-1928 päärakennus kalkattiin, puuosat öljymaalattiin, samoin ikkunat. Sisäpuolisia maalaustöitä tehtiin tarpeen mukaan ainakin vuosina 1933, 1938, 1941 ja 1947. Vuodelta 1948 löytyy pohjapiirustus pieniä väliseinämuutoksia varten, johon on lisäksi kirjattu huoneiden käyttötarkoitukset. On ilmeistä, että rakennus ei toiminut pysyvänä laituskotina, vaan nimenomaan vastaanottokotina, jossa oli paljon vaihtuvuutta ja eri ikäisiä lapsia.

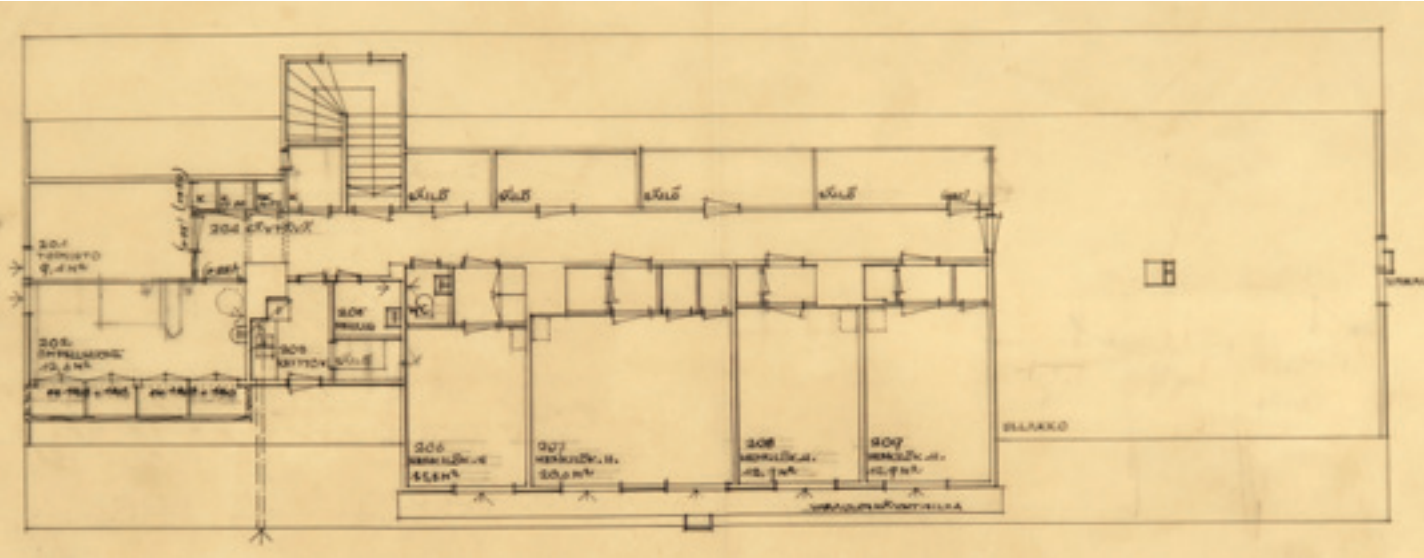

Rakennuksen koko historian suurin yksittäinen muutos toteutettiin 1949-1950, kun ullakon keskialuetta korotettiin henkilökunnan asuinhuoneita varten ja yläkertaan tehtiin kunnollinen porrashuone. Keittiö on suunnitelmi- en perusteella toteutettu suurella huolella ja harkinnalla, aikakauden ihanteiden mukaisesti. Alakerran huonejako noudattaa edelleen pääsääntöisesti vanhaa ratkaisua, jossa keskilinjassa kulkeva muuriseinä jakaa rakennuksen kah- teen puoliskoon ja molemmilla puolilla on symmetrisesti viisi huonetta. Sisäänkäyntien kohdilla muodostui eteis- tiloja. Myös vanhimmasta tunnetusta pohjapiirustuksesta 1898 eteenpäin pitkien sivujen sisäänkäynnit ovat pysy- neet samassa kohdassa, itäpäädyn sisäänkäynti on saanut nykyisen muotonsa ilmeisesti 1920-luvulla tai viimeistään 1948, kun johtajattarelle järjestettiin itäpäädyssä oma si- säänkäynti. Irja Sahlbergin ennen muutostöitä ottamat ul- kokuvat vuodelta 1950 kertovat rakennuksen rappauksen olleen selvästi nykyistä karkeampi.

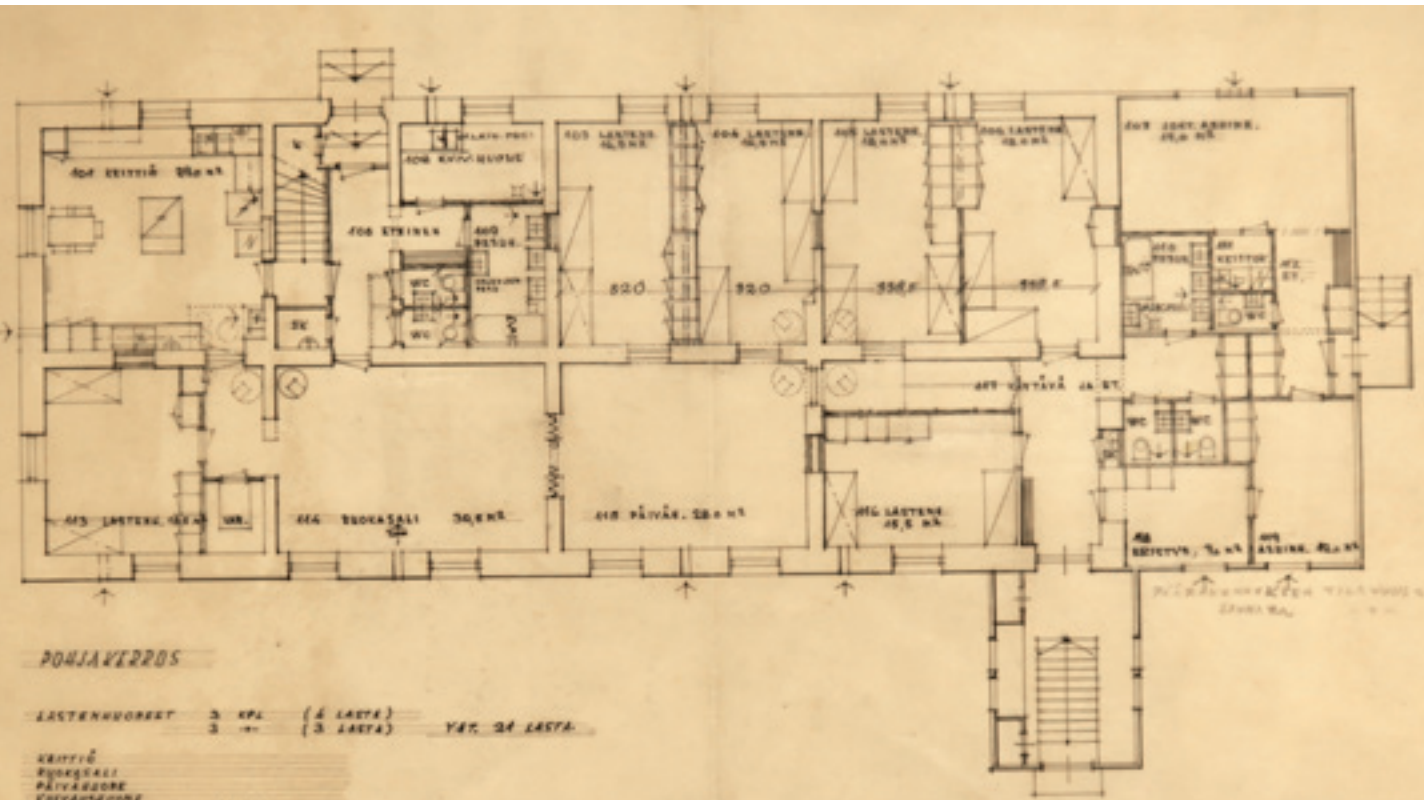

Museoamanuessi Irja Sahlberg kuvasi lastenkotia vuonna 1951, ennen kuin ullakkoa korotettiin keskialueelta. Rapauksen ja kivijalan eloisuus on huomiota herättävää. Kuvat 1951 Irja Sahlberg, TMK.

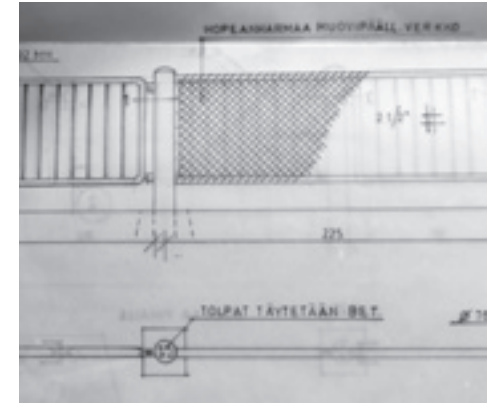

Toiminnallisesti vuosien 1959-1960 aikana tapahtunut muutos vastaanottokodista lastenkodiksi oli suuri. Myös päärakennuksessa tehtiin tässä yhteydessä merkittävä muutos, kun uunilämmitys korvattiin vesikiertoisella radiaattoriverkolla, joka lämpesi saunarakennukseen sijoitetulla kevytöljykeskuslämmityslaitoksella. Kaikki vanhat puu-uunit purettiin pois, ruokasalin pönttöuunia lukuun ottamatta. Huoneita jaettiin pienemmiksi kevein puurakenteisin väliseinän. Rakennuksen eteläisen puoliskon keskikäytävä alkaa muotoutua, kun huone 116 muodostettiin lastenhuoneeksi ja sen ohi järjestettiin käytäväyhteys. Rakennuksen pääsisäänkäynti sijaitsi edelleen eteläisen kuis-tin kautta, keittiöovi oli takapihan puolella. Vuonna 1963 vanha puuaita purettiin pois ja tilalle tehtiin matalahko rautarakenteinen verkkoaita, rautapinnaportteineen.

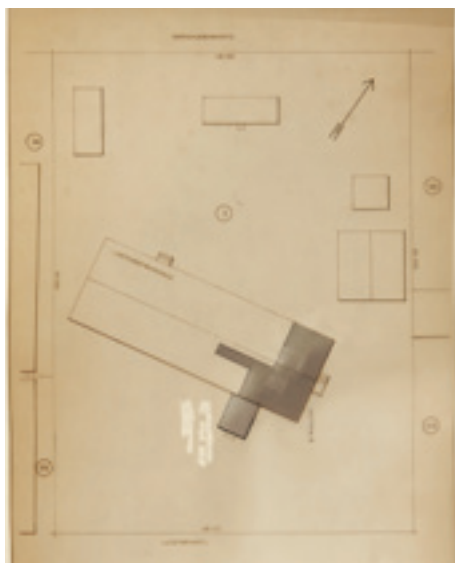
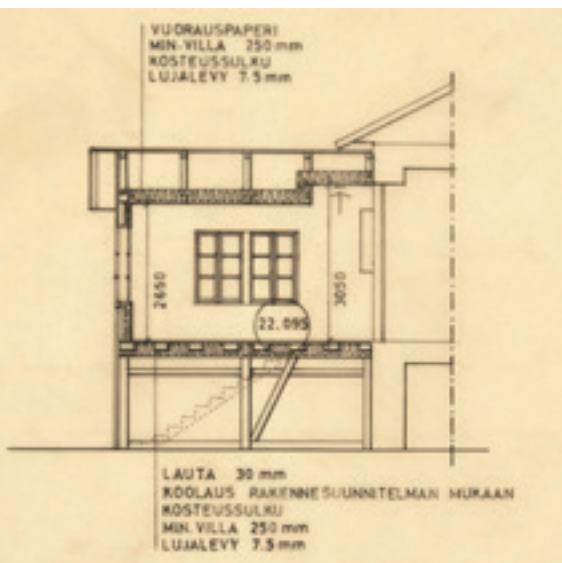
Vuonna 1958 katupuolella oli korkea, todennäköisesti 1920-luvulta juontava aita. Naapuritontilla rakennusfirman mainoskyltti enteilee suurta muutosta. Kuvat 1962 C. J. Gardberg. Kuvat N24783-4 ja 14391, TMK.

Aitasuunnitelma vuodelta 1963. TK TRO.
Kuvat vasemmalla 1965_60_1 ja _3, ÄÄ.

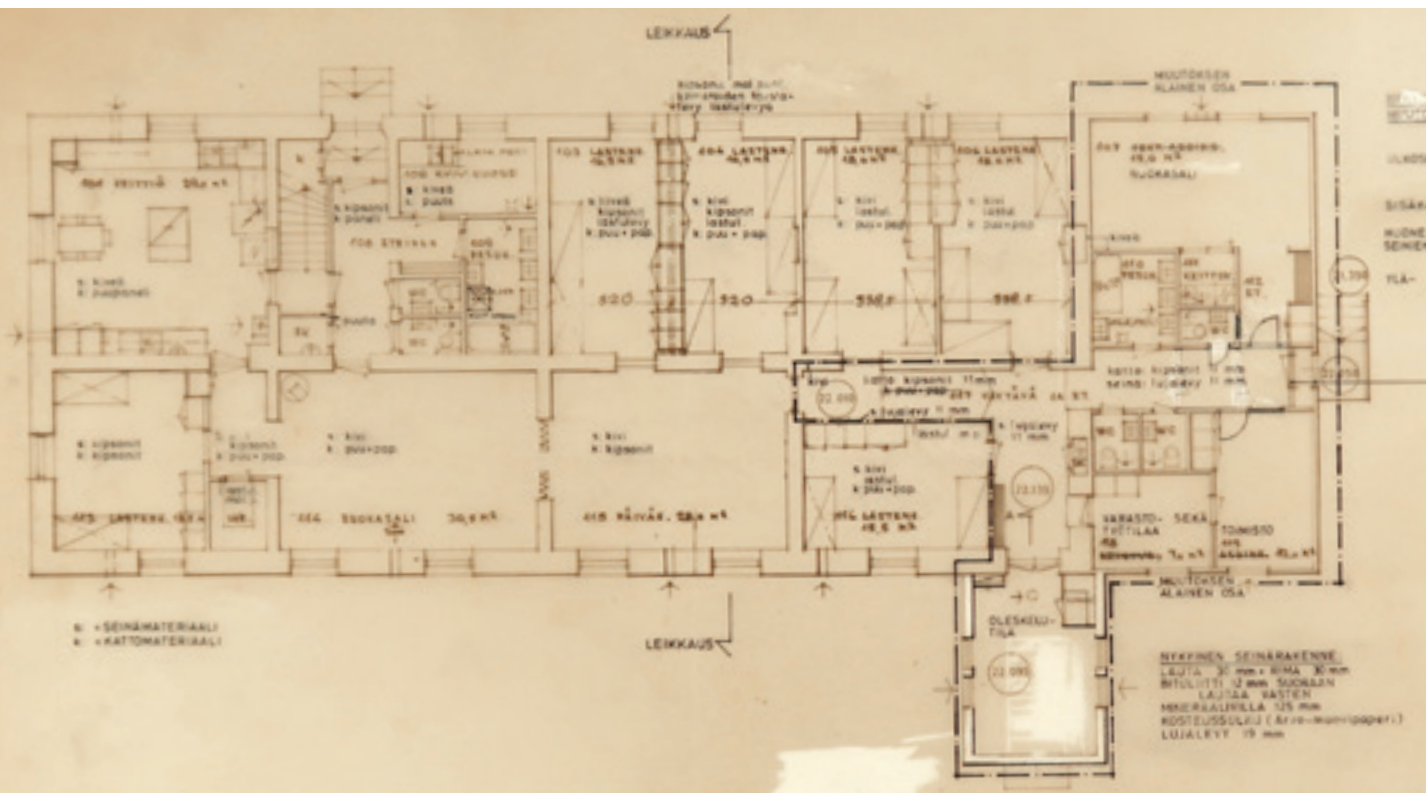
Aita toteutui suunnitelmien mukaan, matalampana kadulle ja korkeampana puiston suuntaan. Kuvat 2018.

Rakennuksen ilme kadulle muuttui oleellisesti vuonna 1976-77, kun eteläjulkisivun sisäänkäynti suljettiin ja entinen kuisti muutettiin oleskelutilaksi. Aiemmin kevyt rakenne eristettiin mineraalivillalla ja päätyjulkisivun ikkuna ja ovi poistettiin, muut ikkunat uusittiin kokonaan. Erikoinen umpipäätty juontaa siis tästä lisätilan tarpeesta, joka lastenkotiin toteutettiin.

Seuraavien vuosien vähäisiä muutostöitä olivat keittiön uudistaminen vuonna 1989, julkisivujen maalaus ja pieniä sisätilamuutoksia 1999 sekä vähäisiä muutoksia märkehuonetiloissa 2001 ja 2005. Uudelle aidalle haettiin rakennuslupa vuonna 2006, mutta sitä ei ole toistaiseksi toteutettu.

1968 ennen kuistin umpeen rakentamista, kuva N31885, C. J. Garberg, TMK.

Muutospirustukset 1976 ja 1977. TK TRO.

1950

2018

1967

1999

Vanha, epätasainen käsirappaus on korvattu ruiskurappauksella ja ikkunapielet on viimeistely sileärappauksella.

Edellinen väriäsu on ilmeisesti ollut keltavihreä, kuvan 1965 perusteella. Kuistipäädyn muuttaminen mykkäksi umpiseinäksi tekee rakennuksen kadun puolen julkisivusta sulkeutuvan ja rakennusta lähestyessä on vaikea hahmottaa mistä sisäänkäynti mahtaa löytyä.

Kuvat vasemmalla 1950, N6185 kuvannut Irja Sahlberg ja 1967, Val333-1, Pentti Blom. TMK

Värisuunnitelman asiakirjat 1999. TK TRO.

D	
C	
B	
A	
0	
LUOSTARINKATU 5, LASTENKOTI, os.2	
OSA 1 OSA 2 OSA 3 OSA 4 OSA 5 OSA 6 OSA 7 OSA 8 OSA 9 OSA 10 OSA 11 OSA 12 OSA 13 OSA 14 OSA 15 OSA 16 OSA 17 OSA 18 OSA 19 OSA 20 OSA 21 OSA 22 OSA 23 OSA 24 OSA 25 OSA 26 OSA 27 OSA 28 OSA 29 OSA 30 OSA 31 OSA 32 OSA 33 OSA 34 OSA 35 OSA 36 OSA 37 OSA 38 OSA 39 OSA 40 OSA 41 OSA 42 OSA 43 OSA 44 OSA 45 OSA 46 OSA 47 OSA 48 OSA 49 OSA 50 OSA 51 OSA 52 OSA 53 OSA 54 OSA 55 OSA 56 OSA 57 OSA 58 OSA 59 OSA 60 OSA 61 OSA 62 OSA 63 OSA 64 OSA 65 OSA 66 OSA 67 OSA 68 OSA 69 OSA 70 OSA 71 OSA 72 OSA 73 OSA 74 OSA 75 OSA 76 OSA 77 OSA 78 OSA 79 OSA 80 OSA 81 OSA 82 OSA 83 OSA 84 OSA 85 OSA 86 OSA 87 OSA 88 OSA 89 OSA 90 OSA 91 OSA 92 OSA 93 OSA 94 OSA 95 OSA 96 OSA 97 OSA 98 OSA 99 OSA 100	OSA 1 OSA 2 OSA 3 OSA 4 OSA 5 OSA 6 OSA 7 OSA 8 OSA 9 OSA 10 OSA 11 OSA 12 OSA 13 OSA 14 OSA 15 OSA 16 OSA 17 OSA 18 OSA 19 OSA 20 OSA 21 OSA 22 OSA 23 OSA 24 OSA 25 OSA 26 OSA 27 OSA 28 OSA 29 OSA 30 OSA 31 OSA 32 OSA 33 OSA 34 OSA 35 OSA 36 OSA 37 OSA 38 OSA 39 OSA 40 OSA 41 OSA 42 OSA 43 OSA 44 OSA 45 OSA 46 OSA 47 OSA 48 OSA 49 OSA 50 OSA 51 OSA 52 OSA 53 OSA 54 OSA 55 OSA 56 OSA 57 OSA 58 OSA 59 OSA 60 OSA 61 OSA 62 OSA 63 OSA 64 OSA 65 OSA 66 OSA 67 OSA 68 OSA 69 OSA 70 OSA 71 OSA 72 OSA 73 OSA 74 OSA 75 OSA 76 OSA 77 OSA 78 OSA 79 OSA 80 OSA 81 OSA 82 OSA 83 OSA 84 OSA 85 OSA 86 OSA 87 OSA 88 OSA 89 OSA 90 OSA 91 OSA 92 OSA 93 OSA 94 OSA 95 OSA 96 OSA 97 OSA 98 OSA 99 OSA 100
TURKU TALOTIIM	ARK 201

Yli sadan vuoden lastenkotikäyttö päättyi vuonna 2017 ja rakennus annettiin päiväkotikäyttöön. Uuden käytön edellyttämät muutostyöt, kuten märkätilojen koneellinen ilmanvaihto ja lakisääteisten wc- ja märkätiloille asetetut vaatimukset täytettiin vuoden 2017 aikana tehdyillä muutostöillä. Tähän muutosvaiheeseen päätyi myös rakennuksen pitkäaikainen kunnallinen käyttö sekä kunnan toimesta tehty suunnittelutyö. Uudeksi käyttäjäksi tuli yksityinen päiväkotiyrittäjä Lastentalo Mukulax Oy ja suunnittelusta vastasi Arkkitehtitoimisto Sabelström.

Arkea lastenkodissa vuonna 1939. Kuvat Turun Sanomat, TMK.

5 RAKENNUSTEN NYKYTILA

5.1 Entinen laboratoriorakennus, nykyinen päiväkotito

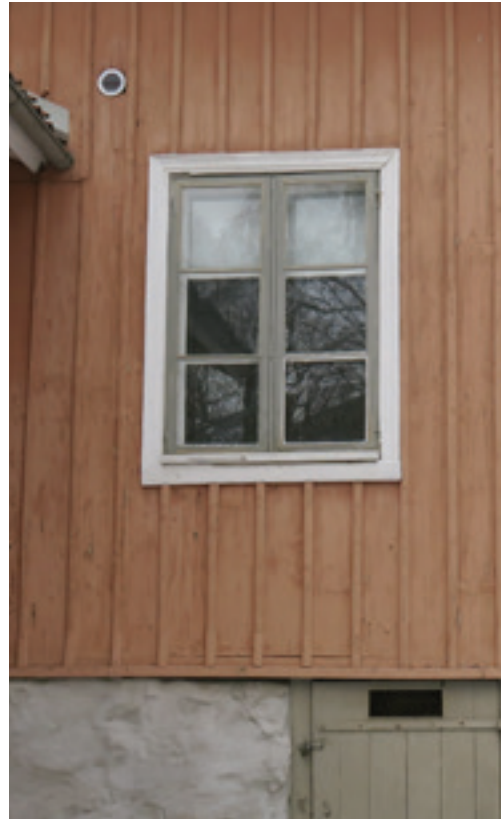
Ulkoasu

Rakennuksen vanhempi osa (1798-1800) on tiilirakenteinen, pinnoiltaan rapattu. 1950-luvun kuvat välittävät mielikuvan varsin epätasaisesta ja hyvin vanhasta rappauksesta, kun taas nykyasu on varsin tasalaatuinen isohko roiskerappaus, siloitettu ikkunapieliin. Vanha rappaus lienee ylitasoitettu roiskeella jo ennen 1999 maalaustöitä, mahdollisesti jo 1950-luvun alun korotuksen yhteydessä.

Rakennuksen itäpään puurakenteinen laajennus tiettävästi vuodelta 1856 on pystyrimavuorattu.

Hiukan nuorempi, kevytrakenteinen sisäänkäyntikuisti 1800-luvun jälkipuoliskolta on niin ikään pystyrimavuorattu. Päätyseinän ovi ja ikkuna on rakennettu umpeen vuonna 1977.

Ikkunatyypit

1.

Kivirakennuksen T-karmi-ikkunat 1800-luvun lopulta; yläruudut ylä-alasaranoitdut; alapokissa pitkä-sulkijat, osin 1880/90-luvun mallia; yläkerran länsipäädyn ikkunassa myös pitkä-sulkija

2.

Puulaajennuksen 6-ruutuiset ikkunat, mahdollisesti edelleen 1856 ikkunat; helat osin hyvin vanhoja

3.

Ullakkokorotuksen 1950-luvun tuuletusaukolliset laakaikkunat

4.

Lämpimäksi rakennetun kuistihuoneen uudemmat ikkunat, oletettavasti vuodelta 1977

Ovet

1.

Pohjoisjulkisivun ovi, 1950- tai 1960-luvun muutoksista. Pohjoisjulkisivulla on ollut yksi kaksoisovellinen sisäänkäynti jo alun perin mutta sen sijaintia ei tunneta.

2.

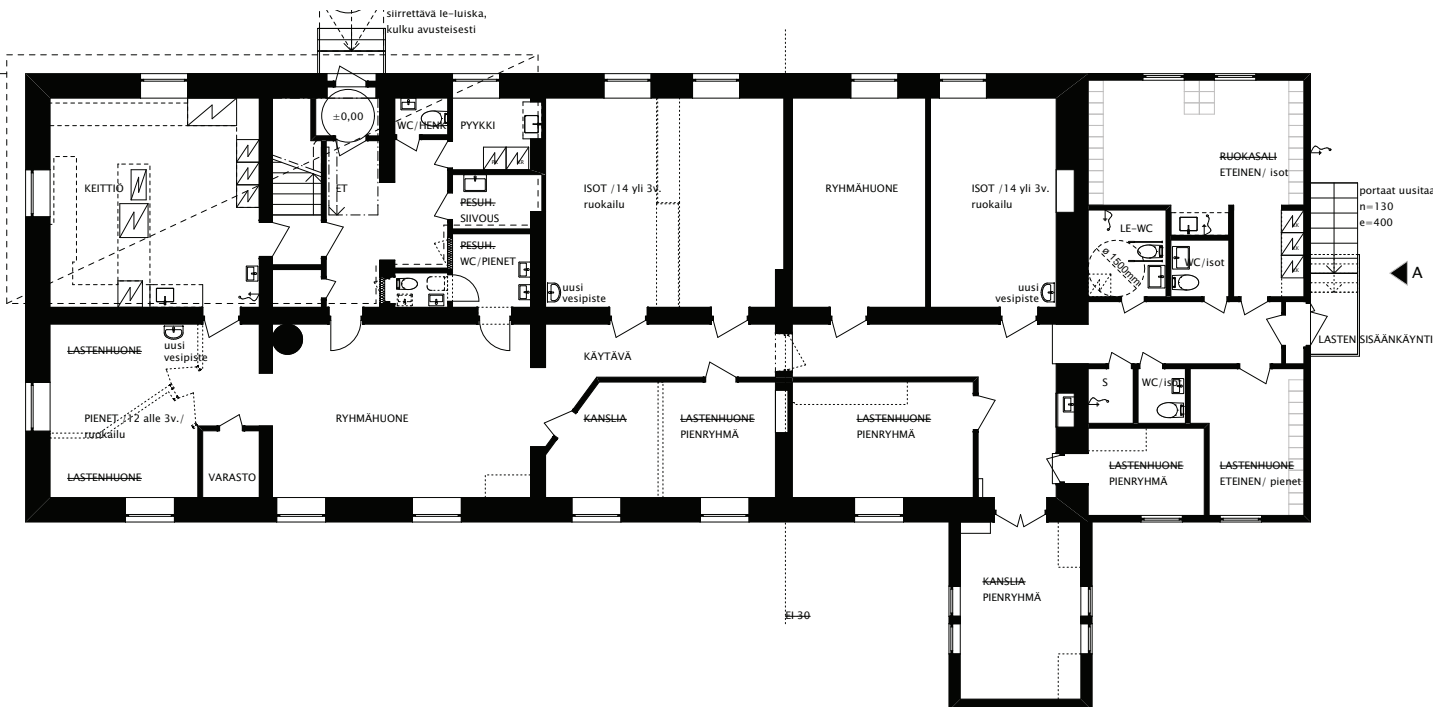
Itäpäädyn ovi, oletettavasti 1940-luvulta.

3.

Kellariovia on uusittu tarpeen mukaan.

4.

Entisen kuistin ovet on poistettu vuonna 1977, kun pääty rakennettiin umppeen.

1.krs 1:100
K-A: 425 m²
H-A: 346 m²

Sisätilat

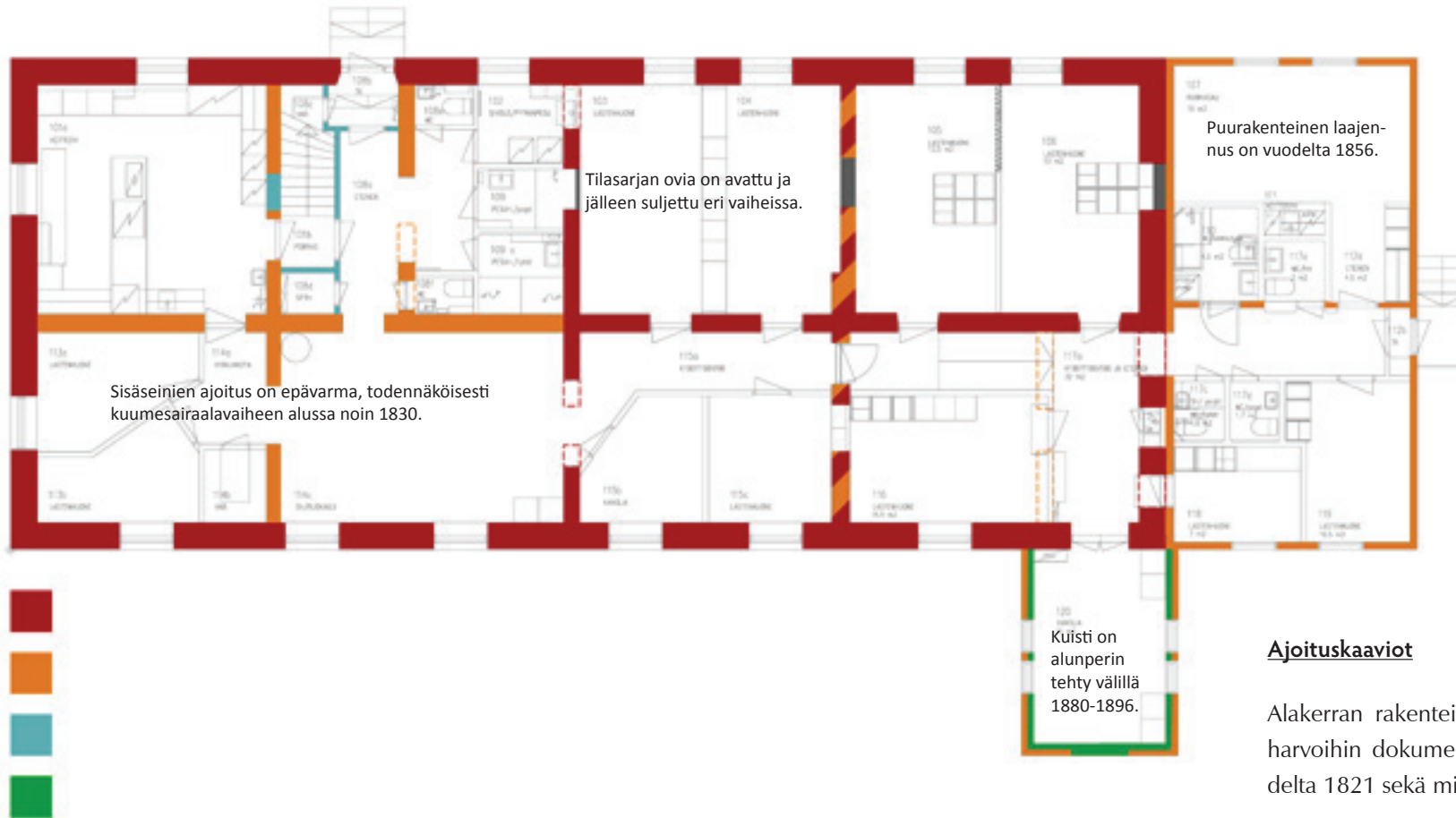
Rakennus on monen eri aikakauden tuottama kollaasi, jossa viimeisin kerrostuma on päiväkotikäytön tuoma pienimittakaavainen, sekalainen sisustus. Kun rakennuksen käyttö muutettiin lastenkodista päiväkodiksi vuonna 2017, sisätiloissa tehtiin vähäisiä, käytön edellyttämiä muutoksia. Kattavaa pintaremonttia ei tehty, vaan suuri osa tiloista on 2000-luvun alun kunnostustöiden jäljiltä.

Kokonaisuudessaan vanha kivirakennus on moneen kertaan uudistettu ja rakenteiden täsmällinen ajoittaminen edellyttäisi rakenneavauksia. Pintakerroksia rakennukseen on vuosisatojen saatossa kertynyt lukuisia ja nykyiset pintavahvistuskankaat viittaavat siihen, että niiden alla on tal-
lentunutta historiaa.

REV A: ulkoportaat uusittu loivemmiksi 12.6.2017
REV B: le-ympyrä wc-tilaan, huoltoportaan siirrettävä le-luiska 4.8.2017

PRJ: 103440111S	Korttelitila	Tontti/Rivistö	Viranomaisen arkitöidenmerkintöjä varten
Kaupunginosa/kylä	5	3	
Rakennuslupamäärä	muutos	Piirustustyyppi	Juoksu nro
Rakennuskohteen nimi ja osoite	Luostarinkadun päiväkot	Piirustuksen sisältö	Mittakaavat
Luostarinkatu 5 20700 Turku		Pohjapiirustus 1.krs	1:100
Pia Sabelström, arkkitehti	ARKITEHTITOIMISTO SABELSTRÖM ARKITEHTIKONTTORI OY	Suunnittelun ja piirustuksen numero	Muutos
Kaskenkatu 4 a 20700 Turku 040 596 7655 pia.sabelstrom@sabelstrom.fi	ARK 02		Päiväys 8.6.2017

Muutospiirustukset päiväkotikäyttöön 2017, Pia Sabelström.
Arkkitehtitoimisto Sabelström.

Ajoituskaavio I. krs

2. krs ajoituskaavio
Mikko Bonsdorff / Okulus

- 1821 Palovakuutusasiakirjan kirjalliset tiedot
- 1914 -1918 tulisijamuutoksia ja ullakkohuoneen rakentaminen
- 1949 - 1960 yläkerran korottaminen ja muutostyöt

Ajoituskaavio 2. krs

Sisätilojen vanhempia elementtejä: ovet

1.

Keskuslämmityksen myötä rakennukseen jäi yksi pönttöuuni. Sen vieressä vanhempi ovi.

2.

Rakennuksessa on muutamia huomattavan vanhoja ovia, jopa alkuperäisiä, täysranskalaisia, isopeilisiä 1700-1800-luvun taitteen ovia.

3.

Vanhimmissa ovissa peilin profiili ulkonee molemmilla puolilla.

4.

Ovilevyt ovat huomattavan ohuita ja suhteiltaan nykyistä matalampia ja leveämpiä.

Sisätilojen vanhempia elementtejä: ikkunat

1.

Kiviosan ikkunat ja myös heloituksen pitkäsulkijoista vanhimmat ovat 1800-luvun lopulta. Tässä hyvin tyypillinen oman aikansa malli.

2.

Paikoin 1800-luvun lopun pitkäsulkijoita on korvattu satunnaisilla muilla heloilla.

3.

1800-luvun lopun T-karmi-ikkunoiden yläruutujen ylä-alasaranointi mahdollistaa vähävetoisen tuuletuksen.

4.

Puurakenteisen itäpään 6-ruutuisten ikkunoiden profilointi on pienempi, pokat hoikempia eikä pitkäsulkijoita esiinny. Ikkunat ovat oletettavasti vuodelta 1856.

Huomioita sisätiloista: alakerta

1.

Käytävätilojen makeat värisävyt ovat peräisin vuoden 2003 pintaremontista. Ovet ovat pääsääntöisesti sileitä laakaovia 1950-luvulta eteenpäin.

2.

1960-luvun alun vesikiertoiset radiaattorit ovat suurelta osin edelleen käytössä.

3.

Lattiakoroissa on jonkin verran vaihtelua. Valaisimet ovat vaihtelevia ja eri aikoina toteutettu talotekniikka näkyy rakennuksen sisäpinnoissa.

4.

Punaiset ja siniset kylpyhuoneet on toteutettu vuoden 2003 pintaremontin yhteydessä.

Huomioita sisätiloista: yläkerta

1.

Porrashuone edustaa tyypillistä 1940-luvun lopun vaatimatonta, mutta huolellista, käsityövaltaista rakentamista ja viimeistelyä.

2.

Porrashuoneen pinnat ovat varsin siistissä ja autenttisessa 1950-luvun kunnossa.

3.

Yläkerran makuuhuoneiden kiinteästi rakennetut komerot kertovat henkilökunnan vaatimattomista tarpeista 1940-50-lukujen taitteessa.

4.

Länsipäädyn vanhemmassa, 1918 toteutetussa huonetilassa näkyy vuosisadan vaihteelle tyypillistä helmipaneelia.

5.2 Sauna- ja pesutuparakennus 1922

Sauna- ja pesutuparakennus vuodelta 1922 edustaa hyvin selkeää ja ryhdikästä, klassisen arkkitehtuurin yksinkertaiseksi redusoitunutta hahmoa. Jyrkkä kattokulma ja neliömäinen pohja tekevät rakennuksesta tukevan ja levollisen. Muutamat vähäiset koristejäsentelyyn viittaavat aiheet, kuten laastista muotoiltu ympyrä ja vaakalista, kiinnittävät rakennuksen suurempaan, 1920-lukulaiseen klassisen arkkitehtuurin perintöön. Rakennus on perushahmonsaa ja tilojensa puolesta säilynyt paljolti alkuperäisen kaltaisena, mutta käytön muutokset ovat tuoneet vähäisiä muutoksia myös tiloihin. Rakennus edustaa myös rakennustapansa puolesta oman aikansa hyvää standardia. Rakennusaikainen työselitys (TK TRO) kuvailee käytetyt materiaalit ja työtavat varsin tarkasti. Rakennus on toteutettu noin 20 hengen tarpeisiin sauna-, pyykinpesu- ja leivontarakennukseksi. Yläkerrassa on alunperin ollut yksi uunillinen huone, jota on myös käytetty henkilökunnan asuinhuoneena.

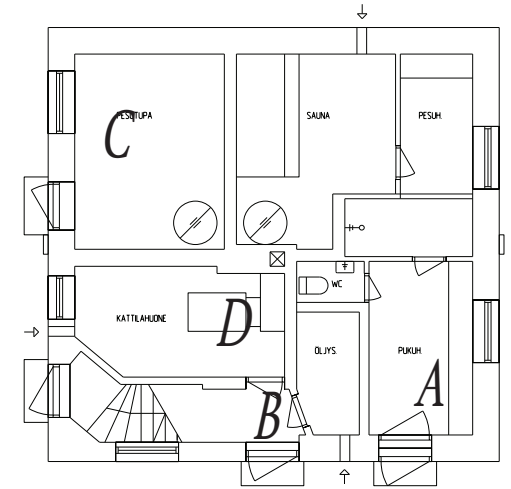
Rakennuksen alakerran saunatilat ovat tällä hetkellä vail- la käyttöä. Lämpökeskus vastaa edelleen päiväkotiraken- nuksen tarpeista ja entinen pesutupa on varastokäytössä. Rakennuksen yläkerrassa on tällä hetkellä kaksi asuntoa.

Viimeistään vuonna 1959 purettiin pois leivinuuni, kun yläkerran huoneet varattiin askarteluhuoneiksi. Samaan aikaan alakertaan toteutettiin kattilahuone ja öljysäiliö, jotka mahdollistivat pesutuvasta ja leivintuvasta luopumi- sen.

Rakennus on omassa lajissaan tyyppinen, pienehkön asuinyhteisön yhteiskäytössä oleva rakennus, mutta tehos- tuneen rakentamisen ja yhteiskäyttöisten tilojen vähentä- misen myötä lajityyppinsä harvinaiseksi käynyt edustaja.

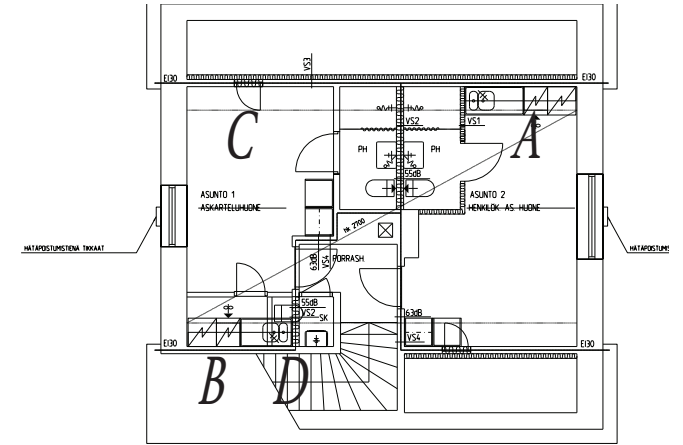
Kuvat 2018. Rakennuksessa on vähäisiä rappausvaurioita, katon betoniset kattotiilet kaipaivat huomiota.

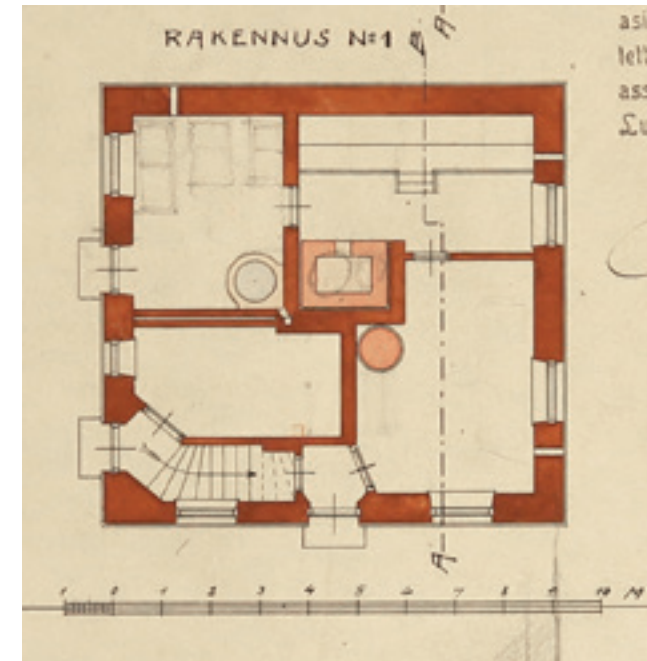
1. kerros pohjapiirustus, ajantasa 2002

1. kerros pohjapiirustus, suunnitelma 1922

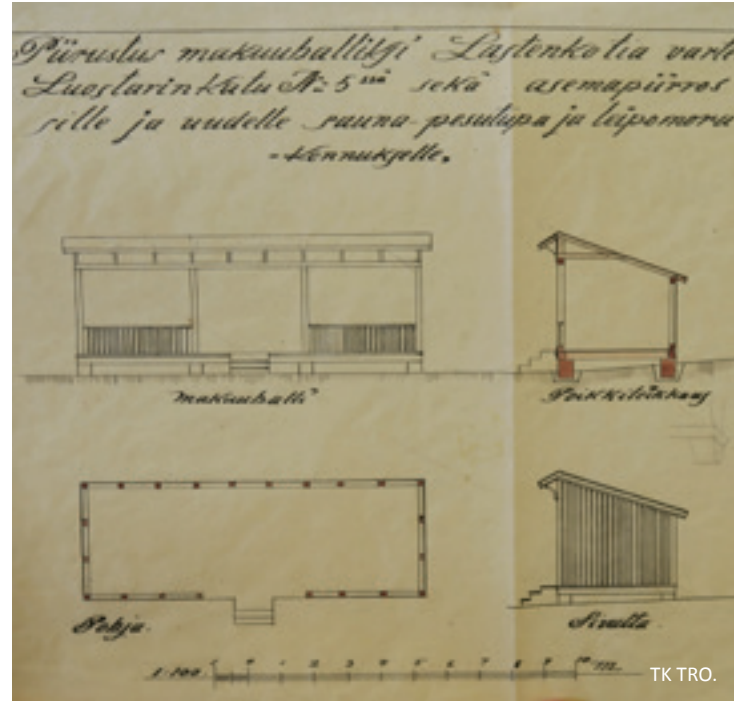
2. kerros pohjapiirustus, muutostyö 2002

2. kerros pohjapiirustus, suunnitelma 1922

Hoitaja makuuhallissa helmikuussa 1939. Kuva Turun Sanomat, TMK.

TK TRO.

5.3 Makuuhalli 1922

Pienille lapsille tarkoitettu makuuhalli toteutettiin samaan aikaan kuin uusi pesutupa- ja saunarakennus. Kevyt, avonainen, peittomaalattu puurakenne on säilynyt kohtalaisesti. Rakennusta käytetään nykyään lähinnä lastenvaunujen sadekatoksena.

Katosrakenne on asemoitu tontille aukeamaan kohti etelää, jotta sen sisään muodostuu lämmin pienilmasto lasten nukkua. Rakennusajankohtana tuberkuloosin parannuskeinona käytettiin nimenomaan lepoa ja raittiissa ilmassa makaamista.

6 LUOSTARINKATU 5:N RAKENNUSHISTORIALLISET ARVOT

Luostarinkatu 5 on pieni mutta merkityksellinen osa Vartiovuorenpuiston, Turun Akatemian observatorion ja Luostarinmäen käsityöläiskorttelien muodostamaa RKY-aluetta (Rakennettu kulttuuriympäristö). Rakennus on suojeltu tunnuksella SR 022, nimikkeellä Gadolinin laboratorio. Valmistuessaan vuonna 1800 rakennus oli koko tämän alueen keskeisiä painopisteitä, ehkäpä suorastaan koko alueen merkityksellisin rakennus, aina siihen saakka kunnes mäen päälle valmistui observatorio.

RKY:n kuvausteksti mainitsee rakennuksen Gadolinin laboratoriksi, mutta rakennuksen käyttöhistoriassa laboratoriotoina oli varsin lyhyt. Kahdensadan vuoden aikana Luostarinkatu 5:n kivirakennusta on käytetty panimona, tislamona, hätämuonituskeskuksena, köyhien työtalona, kuumesairaalana, pienten lasten vastaanottokotina, lastenkotina ja lopulta päiväkotina. Gadolinin merkitys alueen muodostumisessa ja sen kulttuurihistoriallisessa kehityksessä on ollut keskeinen. Gadolinin laboratorion rakennus kytkee koko tontin ja lähialueen palontakaiseen historiaan — tästä huutomerkin kaltaisena osoituksena on rakennuksen asento poikkeavassa, luonnollisen topografian mukaisessa koordinaatistossa. Suuren puutarhan huomiota herättävänä kivirakennuksena laboratorio on ollut ympäristönsä merkityksellinen dominantti. Kun kaupunki

on vähitellen täyttänyt puutarhan, on laboratoriorakennuksen olemus sen keskellä jäänyt hiljaiseksi ja väistyväksi. Gadolinin ajan painottuminen rakennuksen ja sen lähiympäristön arvoissa liittyy myös Gadolinin persoonaan sekä hänen toimintansa positiiviseen ja tuotteliaaseen luomisvoimaan. Mikään myöhempi vaihe ei ole muokannut ympäristöään yhtä ylevän kokonaisvaltaisesti.

Toisaalta rakennuksen kaksisataa vuotta pitkä, nöyrä historia yhteiskunnan sosiaalisen tasa-arvon kehityksen taustalla on todella merkittävä. Vähävaraisten, sairaiden ja yhteiskunnan heikkojen tukikohtana ja valistuneen kaupungin omistuksessa, tontti on saanut olla vuosikymmenestä toiseen rauhassa kiinteistökehittäjiltä, jotka ympäröivillä tonteilla ovat eri vuosikymmeninä puhuneet tehokkuuden ja modernisoinnin kylmää kieltä. Tämän ansiosta Luostarinkatu 5:n tontti on jokseenkin ainoa Vartiovuorta kehystävistä tonteista, jonka puiston puoleinen laita ei ole täyteen rakennettu, vaan Luostarinkadulta voi nähdä Vartiovuorenmäen rehevän vehreyden. Gadolinin laboratorio puolustaa paikallaan Gadolinin puutarha-aa-tetta, vaikkakin luonto ja vihreys nykytilassa sijaitseekin sen pohjoispuolella. Rakennuksen yhteyttä puistoon ja sitä kautta myös Luostarinmäen koordinaatistoon tulee vaalia ja vahvistaa tulevaisuudessa.

Gadolinin rakennuksen arvot ja merkitykset voidaan tiivistää seuraaviin kokonaisuuksiin:

- 1) Rakennukseen liittyvä, professori Gadolinin historiallinen persoona ja laboratoriota ympäröivä puutarha, sen innovatiivisuus ja lumovoima**
- 2) Rakennuksen pitkä ikä ja paloa edeltävältä ajalta periytyvä, ympäröivästä rakennuskannasta poikkeava koordinaatisto**
- 3) Käyttöhistoria kaupunkisosiaalisen kehityskaaren näyttämönä, sairaalana ja lastenkotina**
- 4) Ylläolevien arvojen ansiosta tontti on säilynyt kaupunkirakenteellisen väljyyden puolustajana**

RKY: Vartiovuorenpuisto, Turun Akatemian observatorio ja Luostarinmäen käsityöläiskorttelit**Kuvaus**

Vartiovuori on maamme vanhimpia ja historiallisesti arvokkaimpia kunnallisia kaupunkipuistoja. Turun kaupunkikuvaa hallitsee Vartiovuoren korkeimmalla kohdalla arkkitehtonisesti ja oppihistoriallisesti merkittävä uusklassillinen Turun Akatemian entinen observatorio. Puiston etelärinteessä on Turun palosta 1827 säästynyt käsityöläiskortteleiden alue, josta on muodostettu 1700-luvun kaupunkirakennetta ja -rakentamista kuvastava Luostarinmäen ulkomuseo.

Vartiovuorenpuisto on keskieurooppalaisen maisematyylin sovellus pienipiirteisessä pohjoismaisessa maisemassa. Sen lähimpinä esikuvina ovat samanaikaiset Tukholman ns. mäkipuistot. Mäeltä avautuvat näkymät on sisällytetty puistosommitelmaan ja pyritty pitämään avoimina, tosin puistoa ympäröivä rakentaminen on myös sulkenut niitä. Puistosta on muodostunut tärkeä kaupunkikuvallinen elementti. Suunnitteluidean muita esimerkkejä ovat Helsingin Tähtitornin puisto ja Kaivopuisto sekä Turun Puolalanmäki.

Turun Akatemian observatorion ulkoarkkitehtuuri on pelkistettyä ja sisätilojen koristelu keskitty toisen kerroksen holvattuun rotundaan. Rakennuksen alkuperäistä funktiota kuvaavat etelään suunnattu rotunda ja pyöreä portaittaisen kupolin kattama observointitorni.

Vartiovuorenpuistoa reunustavat useat 1900-luvun alun rakennukset. Puiston sisäänkäyntiä Kasenkadulla reunustavat jugendtyyliset asuinkerrostalot Pantern ja Hjorten, jotka ovat arkkitehti F. Strandellin suunnittelemat. Vartiovuorenkadun puolella ovat Åbo Akademin käytössä olevat jugendtyylinen Spoofin asuinpalatsi (A.R. Spoof ja A. Nyström 1900) ja Villa Solaris (arkk. tsto Jung & Jung 1939-1941). Hemmet on 1932-1933 ja 1936-1937 August Krookin ja Eskil Hinderssonin signeeraamien piirustusten mukaan rakennettu vanhainkoti. Mäen lounaisrinteellä on Turun kaupunkipalao edeltävä Gadolinin laboratorion kivirakennus vuodelta 1798.

Vartiovuoren etelärinteessä on 1700-luvun kaupunkirakennetta ja -rakentamista edustava käsityöläiskortteli, Luostarinmäki. Aikanaan syrjäinen alue säästy Turun kaupunkipalossa. Luostarinmäen rakennuskanta muodostuu 1700-luvulla rakennetuista pienikokoisista käsityöläisasumuksista, joihin on sisustettu käsityöläisten asuinkulttuuria ja erilaisia käsityöläispajoja esittelevä museo. Asuinrakennukset ja pienet piharakennukset muodostavat kadunvarsiaitoineen suljettuja pihapiirejä. Käsityöläiskorttelit on avattu Luostarinmäen käsityöläismuseona yleisölle 1940.

Historia

Vartiovuoren mäelle rakennettiin 1817-1819 Turun Akatemian observatorio, joka oli Suomen ensimmäinen. Ensimmäiset suunnitelmat oli laatinut arkkitehti Charles Bassi. Rakentaminen toteutettiin kuitenkin arkkitehti C.L. Engelin piirustusten mukaan. Rakennus toimi alkuperäisessä käytössään vain kaksitoista vuotta, kun Turun Akatemia tähtitieteellisine laitteineen siirrettiin Turun palon 1827 jälkeen Helsinkiin.

Turun palon 1827 jälkeen arkkitehti C.L. Engelin laatimassa ruutukaavassa kalliot ja mäet jätettiin rakentamattomiksi ja varattiin istutuksille. Vartiovuorenpuisto sai alkunsa Turun kaupungin asukkaiden aloitteesta ja yhteisin ponnistuksin 1840-luvulla. Puiston rakentaminen kallioiselle mäelle vaati paljon työtä ensimmäisen kymmenen vuoden aikana. Puiston yleissuunnitelman laativat 1872 Märten Gabriel Stenius, ensimmäinen suomalainen suurten mittojen puutarhasuunnittelija sekä arkkitehti F.A. Sjöström. Puiston lopullinen toteutus syntyi suunnitelman pohjalta Turun ensimmäisen kaupunginpuutarhurin Oskar Rudolf Gauffinin johdolla 1880-luvulla. Puiston ravintola ja soitto-lava purettiin 1960-luvulla. Uusi kesäteatteri rakennettiin vanhan 1950-luvulla tehdyn paikalle 2000.

Observatorioon muutti 1836 Turun merenkulkukoulu, joka toimi siellä vuoteen 1967 saakka. Rakennukseen tehtiin 160 vuoden aikana vain vähän muutoksia. Tähtitorni kunnostettiin merenkulkumuseon ja tähtitieteellisten kokoelmien käyttöön 1978-1985. Tähtitornin viereen 1830-luvun alussa rakennetun palotornin paikalle valmistui 1903 Turun ensimmäinen vesisäiliö ja huoltorakennus ns. "delfiinipaviljonki" julkisivuiltaan vuolukiveä ja tiiltä. Huoltorakennuksesta tehtiin muuntamo ja säiliöstä merenkulkumuseon varasto- ja näyttelytila.

7 LÄHTEET JA VIITTEET

Arkistot

Kansallisarkisto KA
 -Kaupunkikartat, Itu
 -Palovakuutusasiakirja 6.3.1821, Suomen palovakuutuskonttori
 Museoviraston arkisto MV
 Turun kaupungin arkisto TKA
 - Maistraatin arkisto TKA MA
 Turun kaupunki, Talonrakennusosaston arkisto TK TRO
 Turun kaupunki, Kaupunkiympäristön toimiala TK KY
 Turun museokeskus (Viivi Vuorinen, Ninna Pulli) TMK
 - valokuvia eri vaiheista, kuvaaja mm. Renvall
 Varsinais-Suomen maakuntamuseo: Inventointilomake
 Åbo Akademi Bildförsamling ÅA

Www-lähteet:

<https://sok.riksarkivet.se/Sbl/Presentation.aspx?id=14634> ; Mustelin & Beckman, biografia

<http://www.sadanvuodensatoa.fi/artikkelit/keskustelu-luostarin-maen-korttelien-suojelusta-kesti-30-vuotta> ; Juhani Kostetin blogi, ladattu 27.3.2018

https://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files//turun_keskustan_kaupunkikuva.pdf Turun keskustan kaupunkikuva, Yleiskaava 2029. Turun kaupungin ympäristötoimialan kaupunkisuunnittelu. Syyskuu 2017; ladattu 1.3.2018

Kirjallisuus:

Bonsdorff, Carl von, 1894. Åbo Stads historia under sjuttonde seklet. Första bandet. Helsingfors.
 Carl Ludvig Engel 1778 - 1840, Näyttelyjulkaisu. 1990, Helsinki.
 Clarke, Edward: Travels in various countries of Europe, Asia and Africa, 1799.
 Dahlström, Svante, 1930. Turun palo 1827. Tutkimuksia Turun kaupungin rakennushistoriasta vuoteen 1843. Turku. Polytypos.
 Dahlström, Svante, 1934. Gadolins trädgård eller Surutoin. Kulturhistorisk årsbok 1934.
 Eurén & Erich, 1877. Turun kaupungin historia, Turku.
 Gardberg, C. J., 1968. Luostarinkortteli, Lyypekinmäki ja Surutoin. Suomen Turku 1/1968.
 Granit, Ragnar, 1965. Johan Gadolin. Minnesteckning. Stockholm. Almqvist & Wiksell.
 Herrala, Taina, 1969. Pehr Daniel Lundberg ja Lovisa Almgren Surutoin-puutarhan isäntinä. Suomen Turku 1/1969.
 Häyrynen, Maunu: Kaupunkipuisto 1800-luvulla. ARS. Suomen taide 4. 1989.
 Jutikkala, Eino, 1957. Turun kaupungin historia 1856-1917. Ensimmäinen nide. Turku.
 Jutikkala, Eino, 1957. Turun kaupungin historia 1856-1917. Toinen nide. Turku.
 Kalpa, Harri & Koivikko, Pentti, 1989. Muuttuva kaupunki. Turku eilen ja tänään III. Turku. Turun Sanomat.
 Koskikallio, Jouko, 2010. Johan Gadolin. Tieteessä tapahtuu 6/2010.
 Laisaari, Olavi, 1952. Turun yleiskaava ja kaupungin kehittämisohjelma. Turku.
 Nikula, Oscar, 1970. Turun kaupungin historia 1721-1809. Ensimmäinen nide. Turku.
 Nikula, Oscar, 1971. Turun kaupungin historia 1721-1809. Toinen nide. Turku.
 Paasikivi, Iina: Keskustan asemakaavan kehitys vuodesta 1897 vuoteen 1999, kirjassa Turun katuja ja toreja. 2011, Turku.
 Soiri-Snellman, Helena: Turun Vartiovuorenpuisto. Hortus fennicus,

Suomen puutarhataide. Viherympäristöliitto & Suomen puutarhataiteen seura 2001.

Turun keskustan kaupunkikuva, Yleiskaava 2029. Turun kaupungin ympäristötoimialan kaupunkisuunnittelu. Syyskuu 2017

Varsinais-Suomen maakuntakirja 7, 1940. Turku.

Muuta kirjallisuutta:

Tapio Markkanen, C.L. Engel ja F.W.A. Argelander. Tiili 4/1976.
 Harri Kalpa, Unohdettu Vartiovuori. Muuttuva kaupunki III. 1976.
 Margareta Willner-Rönholm, Turun Tähtitorni. Rakennushistoriikki. Aboa 1982.

Vartiovuoren tähtitornin korjaustyö. Arkkitehti 1/1987.

Irma Lounatvuori, Turun tähtitieteellinen observatorio. Carl Ludvig Engel 1778-1840. Näyttelykatalogi. 1990.

Turun puisto-opas. Turun kaupungin tärkeimpien puistojen puut ja pensaat. Turku 1995.

Harri Andersson, Huvilakaupunki.

Susanna Hujala - Päivi Kiiski-Finel (toim.), Näkymätön kaupunki. Wäinö Aaltosen museon julkaisu nro 34. 2002

Painamattomat lähteet:

Kurvinen, Mikhail, 2015. Taustavaikuttaja - Neuvostoliiton ja Venäjän Turun pääkonsulaatin tehtävät ja toiminta perestroikan sekä 1990-luvun epävakauden mullistuksissa. Pro gradu-tutkielma, Turun yliopisto. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/153244/kurvinen_gradu_2015.pdf?sequence=1

Viitteet

1 J. Kostetin esitelmä 7.9.1999 ; Turku.fi, nimistö ja osoitteet; <http://ympto.turku.fi/ympakaavi/sivut/Kaavoitus/sivut/Asemakaavoitus/>

2 Bonsdorff, 1894, s. 44-45

3 Nimistöstä yleensä ja erityisesti: <http://ympto.turku.fi/ympakaavi/sivut/Kaavoitus/sivut/Asemakaavoitus/>

4 Dominikaaniluostari on perustettu Turkuun jo 1249, mutta varhaisinta sijaintia ei tunneta varmuudella. Vuonna 1537 tulipalossa tuhoutunut luostarirakennus oli vailla tunnettua käyttöä, sillä luostaritoiminta oli lopetettu jo edellisenä vuonna uskonpuhdistuksen mukanaan tuomien uusien ajatusten seurauksena. Vuonna 1969 Kaskenkadulla tehtyjen kaivausten perusteella on luostarin tarkka sijainti ja osa pohjakaavastakin voitu selvittää.

5 Granit, 1965, s.702

6 Bonsdorff, 1894, s. 46

7 Dahlström, 1934, s. 76

8 Asemapiirros 1894, kivipainossa tehty kartta, jossa myös käyrät

9 Nikula, 1971, s.70-71

10 Nikula, 1971, s.84

11 Engel, 1990. s.248 (Lilius)

12 Eurén & Erich, 1877, s. 69

13 Jutikkala 1957, s. 502

14 Jutikkala 1957, s. 506

15 Kertomus Turun kaupungin kunnallishallinnosta 1908, TKA:n käsikirjasto, Turku, 1916.

16 Kostet, blogi: Keskustelu Luostarinmäen suojelusta...; viittaus taiteilija Axel Haartmanin mielipidekirjoitukseen vuonna 1905

17 Jutikkala, 1957, s. 473

18 Paasikivi, s. 114

19 Kostet, blogi: Keskustelu Luostarinmäen suojelusta...;

20 HS 9.6.1981

21 Dahlströmin kortisto nro 3003; viittaus mag. Pr. 1835, prg. 55

22 Sinisalo, Antero, muistio 31.7.1970, Turun II kaupunginosan 5. korttelin tontilla 2 a sijaitseva rakennus, ent. Gadolinin puutarhan asuinrakennus, RKY, MV

23 Rakennuslupapiirustus, Gustaf Mecklin, "Entreebyknad af timmer", 17.3.1838, TKA. Lähempänä laboratoriota olevassa vinkkelirakennuksessa näkyy erikoinen, väärässä koordinaatistossa oleva pilttuurakenne; voiko kyseessä olla osa vanhempaa rakennusta?

24 Rakennuslupapiirustus, Gustaf Mecklin, hyv. 19.9.1863, TKA.

25 Dahlström 1934, s. 94

26 Clarke, 1799, s.451

27 Soiri-Snellman, s.190

28 Soiri-Snellman, s.190

29 Eurén & Erich, 1877, s. 71

30 Soiri-Snellman, s.196

31 Mustelin & Beckman, <https://sok.riksarkivet.se/Sbl/Presentation.aspx?id=14634>

32 Nikula, 1971, s.634

33 Nikula, 1971, s.665

34 Kirje Gadolinilta Gahnille, 25.6.1801, Tigerstedt 1899, s. 136

35 Kirje Gadolinilta Gahnille 30.6.1816, Tigerstedt s. 137

36 Dahlström, 1934, s. 77

37 Tigerstedt, 1899

38 Clarke, 1799, s.438

39 Granit, 1965, s.710

40 Tigerstedt 1899, s. 136

41 Dahlström, 1934, s.84

42 ÅT 5.10.1808

43 Dahlströmin kortisto, kortti 2877, 1797, Kl. Kv. 161

44 Nikula, 1971, s.73

45 Nikula, 1971, s. 73

46 Palovakuutus 6.3.1821

47 ÅT 5.10.1803

48 Tigerstedt 1899, s. 138-39

49 ÅT 19.6.1802

50 ÅT 21.12.1805 ja 17.12.1806

51 Dahlströmin kortistossa (nro 2895, 2897, 2899, 2901) kuvaus myyntihinnasta, 4000 hopearuplaa tai 8000 riikintaaleria; viittaus kiinnekirjaan 1800-1830, frg. 284; lisäksi arviointi 1817, fol. 226 sekä fol. 230; edelleen vuonna 1819 mittaus ja arvio 1819, fol. 26 (näitä lähteitä ei ole tässä yhteydessä käyty läpi);

52 ÅMblad 28.4.1821

53 Palovakuutus 1821 osittain litteroituna: "Den ena porten med tegelstens murade stolpar äro nio 9 alnar från stenbyggnaden åtskildt med 4 alnar hög gråstensmur och 18 alnar ifrån träbyggnaden med 4 ½ alnars högt spiel plank. Den andra porten med träd stolpar är 15 alnar ifrån fåhuset och 33 alnar ifrån torkkladan åtskild igenom ett 4 ½ alnars högt spiel plank. Torkkladan äfven som planket är rödmålat."

"En af tegelsten 1800 ifrån grund uppförd envånings byggnad med wind, wetter med långsidan åt Wårdberget och är 49 alnar lång, 20 alnar bred och 7 15/24 hög ifrån stenfoten till takbandet under rund tak af bräder, och takspån med näfver emellan på korsvirke och båggar. Uti Winden är torkvärks ställningar, brädgolf på fyllning, två stycken 2 alns breda samt 2 ¼ alns höga xxxluckor på gångjern, sex fönster lufter a 2 ¼ höga och 1 alns bredd i. Ijuset med 8 rutor i kitt samt 5 stycken rökpipor af tegelsten med skorrstenar. Nedgången ifrån winden är igenom en föllucka (?) på gångjern och rörlig trappsteger.

Rummen består af följande:

1 Ett rum som begagnas till bryggerie, 21 x 18 alnar

2. Ett rum som begagnas till ölmagasin, 22 ½ x 9 ¼ alnar

3. Tvänne kamrar eller förslagsrum, hvardera 11 x 9 ¼ alnar

Uti alla rummen äro panelade brådtak, uti tvenne rum golfven på sparrar med fyllning af lera och xxx (laggd?) gråsten på bräder med näfver emellan. Uti hela byggningen finns fyra stycken fyrfyllnings(?)dörrar, 3 aln höga och 1 ½ breda med lås och gångjern. Fönsterlufterna äro 11 st á 2 15/24 alnar höjd och 2 alnars breddi ljuset, hvarje luft med 6 stycken större kittade rutor försedde med beslag och xxx, samt sex lufter med dubbla fönster och tvänne af desse med luckor. Alla fönster och dörrar äro olje målade äfven som ramarne och posterna.

Uti bryggeri rummet finns 2 öppna spisar med jern hållaren och ståndaren, en inmurad koppar kittel á 480 kannon samt en koppar kittel á 60 kannon rymd, äfven diverse smärre ugnar af tegel hvilkas rökrör äro fem.

Alla yttre murar äro en aln och mellanväggarne ½ aln tjocka af tegel. Hela beskrefvne stenbyggnaden star på en sten fotaf sprängd gråsten so ofvanjord är ifrån en aln till 3 21/24 alnar hög.”

Dahlströmin kortti 2909:palovakuutuksessa kivirakennus arvioitu 14 459 ruplan arvoiseksi, puurakennus 6083 ruplan.

54 5000 riikintaaleria olisi ollut laskennallisesti (Rahamuseon laskuri 26.2.2018) noin 10 000 ruplaa, siis yli kaksinkertaisesti Kjöllersfeldtin puutarhasta Gadolinille maksama 4000 ruplan summa!

55 Dahlström, 1934, s. 89, lainaa A. I. Arwidssonin kirjettä J.J. Pippingsköldille 8.5.1819

56 ÅT 22.1.1820

57 Dahlströmin kortisto kortti nro 2915

58 ÅT 22.6.1822

59 ÅT 19.4.1823

60 Dahlströmin kortisto, kortti 2917; Herrala, 1969, s. 13

61 ÅT 7.8.1824

62 Herrala, 1969; 1820-luvun yritteliäisyydestä ja sen arkisista haasteista voi lukea enemmänkin vuoden 1969 Suomen Turku nro 1.

63 ÅU 4.3.1826

64 Dahlströmin kortisto 2929, viittaus Mättningsinstrumetn 1824-29, nr 184.; kortti 2933, viittaus huutokauppaan 25.9.1826; huutohinta 13 500 ruplaa

65 Dahlströmin kortisto nro 2965; viittaus kiinteistön myyntihintaan sekä luettelo rakenteista; mainittu myös jääkellari, keinu, pumppuhuoneellinen kaivo

66 Dahlstömin kortisto 2935 - 2937

67 ÅU 8.11.1834, s. 1-2

68 Nikula 1972, s. 234

69 ÅU 8.11.1834, s. 1-2

70 Jutikkala, 1957, s.31, Nikula 1972, s. 234

71 Seligson, 1987, s. 1

72 Seligson, 1987, s. 4

73 Jutikkala, 1957, s. 663

74 Jutikkala, 1957, s. 664

75 www YLE Turku 11.12.2009, <https://yle.fi/uutiset/3-5995864>

76 Kaarinan sosiaalialan oppilaitoksen opiskelijat Tarja Levo ja Pirjo Salo ke-räsivät muistoja Luostarinkadun lastenkodista lopputyössään vuonna 1997.

77 TS 13.3.2012, Yleisönosasto, ”Sisko”

Ilmakuva 20.5.1977
Kuvaja Tom Bergroth, TMK.